

Baigiamąjį darbą **Socialinės sanglaudos atspindys tradicinių Lietuvos partijų nuostatose**, patvirtintą Filosofijos fakulteto dekanų įsakymu Nr., parengiau savarankiškai, galutinai suredagavau ir įteikiau vadovui.

.....
(Data)

.....
(Absolvento parašas)

Baigiamasis darbas atitinka (neatitinka) BA (MA) darbams keliamus reikalavimus ir gali būti ginamas

.....
(Data)

.....
(Vadovo parašas)

Baigiamąjį darbą su vadovo tarpininkavimu katedra gavo

.....
(Data)

.....
(Katedros reikalų tvarkytojos parašas)

TURINYS

SANTRAUKA.....	4
SUMMARY	6
ĮVADAS.....	8
SOCIALINĖS SANGLAUDOS IŠTAKOS IR SAMPRATA.....	11
1.1. Du socialinės kohezijos diskursai.....	11
1.1.1. Mokslinis socialinės kohezijos diskursas.....	11
1.1.2. Strateginės politikos diskursas socialinėje sanglaudoje.....	13
1.2. Socialinės kohezijos apibrėžimo problematika.....	16
1.3. Socialinės kohezijos matavimo ir kategorizavimo įvairovė ir priemonės.....	19
1.3.1. Kanados vystymosi tarybos socialinės sanglaudos rodiklių skirstymas.....	19
1.3.2. Socialinės kohezijos įvertinimas: du x du struktūra (pagal Berger-Schmitt, Durhaime ir CCSD).....	19
1.3.2.1. Horizontalioji - subjektyvioji kohezija.....	20
1.3.2.2. Horizontalioji – objektyvioji kohezija.....	21
1.3.2.3. Vertikaliųjų - subjektyvioji kohezija.....	21
1.3.2.4. Vertikaliųjų - objektyvioji kohezija.....	21
1.4. Socialinė sanglauda Europos Sąjungoje.....	22
1.4.1. ES socialinės sanglaudos samprata ir bendrieji veiklos principai.....	22
1.4.2. ES Sanglaudos fondas.....	23
1.4.3. Europos Komisijos Trečioji ataskaita apie ekonominę ir socialinę sanglaudą.....	23
1.5. Socialinės sanglauda Lietuvoje.....	24
1.5.1. Prielaidos socialinei kohezijai Lietuvos valstybės ilgalaikės raidos strategijoje.....	24
1.5.2. Socialinės kohezijos matavimai ir Lietuvos regioninės politikos iki 2013 m. strategija....	26
1.6. I dalies apibendrinimas	27
TYRIMO METODIKA.....	28
SOCIALINĖS SANGLAUDOS ATSPINDYS POLITINIŲ PARTIJŲ RINKIMINĖSE PROGRAMOSE.....	30
2.1. Tradicinių Lietuvos partijų bendrosios charakteristikos.....	30
2.2. Tradicinių Lietuvos partijų rinkiminių programų bendrosios charakteristikos.....	31
2.3. Politinių partijų programinių prioritetų ir visuomenės lūkesčių santykis.....	32
2.4. Socialinės sanglaudos apibrėžimas politinių partijų programose.....	34
2.5. Solidarumo principas socialinėje sanglaudoje ir tradicinių Lietuvos partijų programose.....	34
2.6. Socialinė kohezija politinių partijų programose pagal Berger, Gough ir Olofsson modelį....	37

2.6.1. Socialinė integracija politinių partijų programose.....	38
2.6.2. Stabilumas politinių partijų programose.....	39
2.7. Socialinė kohezija pagal Europos Tarybos naują prioritetą Lietuvos partijų programose.....	42
2.7.1. Pilietinis dalyvavimas ir bendruomeniškumas politinių partijų programose.....	42
2.7.2. Politinio dalyvavimo skatinimas politinių partijų programose.....	45
2.8. Socialinė kohezija partijų programose pagal Beauvais ir Jenson išskirtus raktinius žodžius	46
2.8.1. Skurdo problema politinių partijų programose.....	47
2.8.2. Atskirties problema politinių partijų programose.....	48
2.8.3. Nedarbo problemos politinių partijų programose.....	51
2.8.4. Tolerancija ir diskriminacija politinių partijų programose.....	53
2.8.5. Pasitikėjimo institucijomis skatinimas politinių partijų programose.....	55
2.9. Mažiausiai partijų dėmesio sulaukiantys socialinės sanglaudos segmentai.....	58
2.9.1. Altruizmas, pasitikėjimas, paslaugumas politinių partijų programose.....	58
2.9.2. Labdaros skatinimas ir mokymasis visą gyvenimą politinių partijų programose.....	59
2.9.3. Socialinė darnos siekis politinių partijų programose.....	61
2.10. II dalies apibendrinimas.....	62
SOCIALINĖS SANGLAUDOS SAMPRATA POLITINIŲ PARTIJŲ ATSTOVŲ	
NUOSTATOSE.....	64
3.1. Tradicinių partijų atstovų nuostatų tyrimas.....	64
3.2. Partijų atstovų socialinės sanglaudos samprata.....	64
3.2.1. Lietuvos socialdemokratų partijos atstovo socialinės sanglaudos samprata.....	64
3.2.2. Tėvynės sąjungos atstovės socialinės sanglaudos samprata.....	65
3.2.3. Lietuvos krikščionių demokratų atstovo socialinės sanglaudos samprata.....	66
3.2.4. Liberalų ir centro sąjungos atstovo socialinės sanglaudos samprata.....	67
3.3. Solidarumo reikšmė skirtingų partijų atstovų nuostatose.....	68
3.4. Rinkiminių programų kūrimo ypatumai.....	69
3.5. III dalies apibendrinimas.....	70
IŠVADOS.....	72
LITERATŪRA.....	74
PRIEDAI.....	78
1 Priedas. Interviu su LSDP atstovu transkripcija.....	78
2 Priedas. Interviu su LSDP atstovu parafrazės.....	83
3 Priedas. LSDP interviu konceptai.....	85
4 Priedas. LSDP interviu kategorijos.....	87
5 Priedas. Socialinės sanglaudos veiksnių paminėjimai partijų rinkiminėse programose 2004 m.	88

Socialinės sanglaudos atspindys tradicinių Lietuvos partijų nuostatose

SANTRAUKA

Domėjimasis socialinės sanglaudos reiškiniu Lietuvoje siejamas su bendrąja Europos Sąjungos politika, kuria siekiama mažinti socialinius – ekonominius skirtumus tarp ES valstybių narių bei tų valstybių viduje. Sanglaudos politiką linkstama pateikti per fiskalinius rodiklius: Bendrąjį vidaus produktą, pajamas, užimtumą. Sanglaudai įgyvendinti pasirenkami finansiniai ištekliai – struktūrinė parama iš ES fondų.

Šalyse, kuriose socialine sanglauda domimasi kaip mokslo objektu egzistuoja dvi socialinės sanglaudos analizės tradicijos. Pirmoji kildinama iš akademinų socialinių mokslų disciplinų, sociologijos ir išskirtinai socialinės psichologijos. Antroji, įgyjanti vis daugiau įtakos, buvo išplėtotą strateginės politikos specialistų. Lietuvoje atskirų socialinės sanglaudos kaip reiškinio tyrinėjimų nėra atlikta, o pats reiškinys suvokiamas pernelyg siaurai. Taigi šiame darbe aptariama socialinės sanglaudos reiškinio samprata, apžvelgiami įvairūs sanglaudos aiškinimai ir jų apimantys veiksniai bei jų įtaka visuomeninei santvarkai ir raidai.

Empirinėje darbo dalyje palyginamuoju principu analizuojamos keturių tradicinių Lietuvos partijų: Lietuvos socialdemokratų, Tėvynės sąjungos, Liberalų ir centro sąjungos, Lietuvos krikščionių demokratų 2000 ir 2004 m. rinkiminės Seimo programos socialinės sanglaudos ir ją apimančių veiksnių atžvilgiu bei šių partijų atstovų nuostatos. Atliekant programų palyginamąjį tyrimą šiame darbe taikomas *MRG metodo* principas derinamas su *kontent* analizės metodu. Naratyvinio interviu metu apklaustų partijų atstovų nuostatos analizuojamos naudojant kokybinių tyrimų metodus, kiekvieną interviu transkribuojant, parafrazuojant, konceptualizuojant, kategorizuojant bei interpretuojant.

Atlikto tyrimo metu nustatyta, kad tradicinės politinės partijos socialinės sanglaudos reiškiniui tiesioginio dėmesio beveik neskiria, tačiau ją apimantiems veiksniams teikiamas didelis dėmesys, kurį įtakoja laikmečio aktualijos, ideologija bei politinė situacija. Darbo metu išryškėjo, kad politinės partijos atskiras socialines problemas linkusios spręsti pavieniui, stokoja sistemiskumo ir kompleksiskumo, o būtent integralus požiūris ypač reikalingas siekiant visuomenėje didinti socialinę sanglaudą. Nuosekliausios nuostatos išryškėjo krikščionių demokratų rinkiminėse programose, kuriose labiau už orientaciją į laiko aktualijas vyrauja vertybinės nuostatos. Labiau orientuotų į praktinį veikimą (į laiko aktualijas) nuostatų galima aptikti partijų, kurios programos rengimo laikotarpiu dalyvavo vykdomojoje šalies valdžioje.

Kokybinio interviu analizės metu išryškėjo socialinės sanglaudos apibrėžties ir sampratos problemos, sistemiško požiūrio stygius, partijų polinkis į rinkimines retorikas.

Siekiant išsamesnių socialinės sanglaudos tyrinėjimų, vertinga būtų paanalizuoti politinių partijų nuostatų ir praktinės politikos analizę, ko šiame dėl darbo apimties stokos nebuvo galima padaryti.

Social Cohesion in the Reflections of Lithuanian Traditional Parties

SUMMARY

Interest in social cohesion phenomenon in Lithuania is connected with common European Union's policy, the main aim of which is to reduce social – economic inequality between member states of the European Union and in the member states itself. Cohesion policy is tending to be presented by fiscal indexes: Gross domestic product, revenues and employment. For implementing cohesion are choosed financial resources – structural assistance from European Union's funds.

In the societies where the social coherence is to be taken interest as science's object exist two analytical traditions. The first one is derived from the discipline of academic social sciences, sociology, and exceptionally from social psychology. The specialists of strategic policy explicated the second one, which takes more influence. There are no separate researches of social coherence as phenomenon made in Lithuania and self-phenomenon is realized to narrow. In this paper is discussed conception of social coherence phenomenon, is reviewed various explanations of coherence and inclusive factors, their impact to social order and it's development.

In the empirical part of the paper, using comparative principal, is analyzed 2000 and 2004 parliamentary election programs of four traditional Lithuanian political parties (Lithuanian Social Democrats, Homeland Union, Liberal and Central Union, Lithuanian Christian Democrats) in field of social coherence, it's inclusive factors and the provisions of representatives of above mentioned political parties. By implementing comparative research of programs in this paper is using *MRG* method's principle, which is matching with *kontent* analysis method. During narrative interview the provisions of questioned representatives of political parties is analyzed by using the methods of qualitative researches. Every interview is transcribed, paraphrased, conceptualized, categorized and interpreted.

During the research was found out – traditional political parties almost are not paying direct attention to phenomenon of social coherence but for inclusive factors their paying the huge attention, which is impacted by time topical, ideology and political situation. There was also found out that political parties separate social problems are tend to resolve sporadically, there are lack systematical and complex point of view, which is the most wanted seeking to increase social coherence in society. The most consistent provisions were identified in electoral programs of Christian Democrats. Namely the provisions of Christian Democrats are more oriented in values than in time topicality. Provisions more oriented to the practical operation (time topicality) are identified in those political party's programs which political parties participating in the executive branch prepared. During qualitative interview showed up the problems of social coherence's

definition and conception, the lack of systemic point of view, tend of political parties to the electoral rhetoric.

Seeking to get comprehensive research of social coherence it would be valuable to analyze provisions and analysis of practical policy of political parties. Unfortunately due to lack of this paper size it was not possible to do.

IVADAS

Pavienėms socialinės politikos problemų rūšims nestinga nei politikų, nei visuomenės, nei mokslo dėmesio. Tokios temos kaip skurdas, užimtumas, socialinė atskirtis, socioekonominė politika, diskriminacija, šeimos ir asmens apsauga, pilietiškumas, bendruomeniškumas, socialinė integracija, švietimo ir sveikatos sistemos prieinamumas – skiriama dėmesio įvairiais lygmenimis. Už daugelio problemų sprendimą atsakingos skirtingos Lietuvos vykdančiosios valdžios institucijos: švietimo, socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos ministerijos. Tačiau sprendžiant įvairias socialines problemas, neretai susiduriame su kompleksiniu jų priežastingumu - daugelio problemų išspręsti viena žinyba nepajėgi, neretai galima stebėti institucijų bandymus atsakomybes perkelti kitoms institucijoms.

Taigi siekiant spręsti gilumines socialinės politikos problemas – būtinas integralus ir sistemiškas veikimas. Mokslo srityje taip pat tikslinga šias problemas nagrinėti kompleksiškai, siekti nustatyti daugelio veiksnių tarpusavio sąveikas.

Socialinė kohezija (angl. social cohesion, lietuviškoje terminologijoje naudojamas sanglaudos atitikmuo) aprėpia daug įvairių veiksnių, padedančių visuomenei ir individams gyventi darnoje ir tampriame sąryšyje. Tačiau socialinės kohezijos reiškinys Lietuvoje neturi išsamių mokslinių bei visuomeninių tyrinėjimo tradicijų. Pirmieji šios sąvokos paminėjimai lietuviškuose šaltiniuose aptinkami su Lietuvos pasirengimu narystei Europos Sąjungoje procesais. Žinant, jog Europos Sąjunga turi įsteigusi vieną iš instrumentų siekiant netolygumų tarp valstybių narių ir pačiose valstybėse mažinimo – Europos Socialinės Sanglaudos fondą, per kurį teikia paramą šalims.

Kalbant apie sanglaudą, įprasta koncentruotis į fiskalinius rodiklius: gyventojų pajamas, Bendrąjį vidaus produktą (BVP) tenkantį vienam gyventojui, struktūrinių fondų paramą, tačiau sanglauda – tai ne vien fiskalinių netolygumų sąlygotu atotrūkiu mažinimas. Sanglauda apima kur kas platesnius ir giluminius aspektus, glūdinčius visuomeniniuose santykiuose ir santvarkose.

Taigi šios darbo tikslas – Pradėti išsamesnius socialinės kohezijos Lietuvoje tyrinėjimus, pasitelkiant tradicinių politinių partijų programų (kaip viešosios politikos formuotojų) ir politikų nuostatų analizę.

Šiame magistriniame darbe bus keliami toliau išvardinti **uždaviniai**:

1. susipažinti ir pristatyti apie socialinę koheziją kalbančių mokslinių šaltinių įvairovę;
2. taikant kokybinių tyrimų metodiką išanalizuoti 4 politinių Lietuvos tradicinių partijų dviejų metų rinkimines programas, pagal socialinę koheziją aprėpiančius

segmentus, susiejant juos su pagrindiniais, teorinėje dalyje aptartais, kohezijos, diskursais;

3. nustatyti socialinės kohezijos dėsningumus Lietuvos tradicinių politinių partijų programose, palyginti juos tarpusavyje bei susieti su esminėmis nagrinėjamų politinių partijų vertybinėmis nuostatomis;
4. Partijų programines nuostatas socialinės kohezijos atžvilgiu palyginti su naratyvinio interviu metu tiriamų partijos narių – ekspertų, turėjusių tiesioginių ryšių kuriant programas bei išmanančių socialinius reikalus, nuostatomis. Išryškinti sutampančius akcentus, identifikuoti programinių ir retorinių nuostatų skirtumus.

Tradicinių partijų programos, kaip empirinio tyrinėjimo objektas pasirinktas dėl keleto priežasčių: programos – kaip sistemingas dokumentas atspindintis požiūrius ir nuostatas reikšmingų socialinės kohezijos elementų atžvilgiu; programose galima tikėtis sektorių suderinamumo, kompleksinio požiūrio į atskiras problemas ir klausimus, kaip kad apie tai linkę kalbėti socialinės kohezijos tyrinėtojai.

Seimo rinkiminės programos pasirinktos kaip reikšmingas instrumentas turintis svarbią reikšmę formuojant vyriausybės programas, kuriose galima tikėtis šių nuostatų įgyvendinimo praktinėje veikloje. Be to, partijų programos, kaip tyrinėjimo objektas su atskiromis metodikomis pasirinktas jau beveik prieš tris dešimtmečius. 1976 m. pirmąją partijų programų analizės schemą sukūrė David Robertson¹ Didžiojoje Britanijoje. Vėliau, 1979 m. Europos politikos tyrimų konsorciume buvo suformuota Manifesto tyrimo grupės metodas (Manifesto Research Group, MRG). Svarbiausias jo tikslas buvo sukaupti duomenis apie partijų politinių preferencijų kaitą laike ir palyginti jas tarptautiniu mastu.

Šio metodo principas, kartu su *kontent* analizės metodu bus taikomas atliekant politinių partijų nuostatų analizę šiame darbe.

Šio darbo *struktūra* apims tris pagrindinius skyrius:

1. Pirmame skyriuje apžvelgiami socialinės kohezijos tyrinėjimai mokslinėje literatūroje bei kohezijos reikšmė Europos Sąjungoje ir Lietuvoje;
2. Antrame ir trečiame skyriuose pateikti empirinių tyrimų rezultatai:
 - 2.1. Antrame skyriuje - tradicinių Lietuvos partijų rinkiminių programinių nuostatų 2000 ir 2004 m. Seimo rinkimuose analizė;

¹ Robertson D. (1976) A Theory of Party Competition. London: Wiley, p. 73-75

2.2. Trečiame skyriuje pateikiama kokybinė politinių partijų atstovų nuostatų palyginamoji analizė, kuri buvo suplanuota remiantis aukščiau pateiktos teorinės apžvalgos ir partijų rinkiminių programinių nuostatų tyrimo išvadų pagrindu.

Šiame darbe dėl apimties nebus gilinamasi į nagrinėjamų politinių partijų nuostatų atitikimą jų atstovaujamos ideologijoms. Taip pat nebus aiškinamasi praktinė partijų veiksmų (vykdomos politikos) atitiktis deklaruojamos nuostatomis, socialinės kohezijos atžvilgiu.

SOCIALINĖS SANGLAUDOS IŠTAKOS IR SAMPRATA

1.1. Du socialinės kohezijos diskursai

Mokslinėje literatūroje egzistuoja dvi socialinės kohezijos analizės tradicijos. Pirmoji kildinama iš akademinų socialinių mokslų disciplinų, sociologijos ir išskirtinai socialinės psichologijos. Antroji, neabejotinai naujesnė, bei įgyjanti vis daugiau įtakos, buvo išplėta strateginės politikos specialistų² ir kitų šia sritimi suinteresuotų asmenų. Šioje dalyje bus paeiliui apžvelgtos šios dvi tradicijos, tačiau didesnis dėmesys bus sutelktas ties antrąja, kuri yra aktualesnė tyrinėjant politinių partijų nuostatas socialinės kohezijos atžvilgiu.

1.1.1. Mokslinis socialinės kohezijos diskursas

Anot Pahl (1991), intelektualines socialinės kohezijos ištakas galima pastebėti nuo Emile Durkheim³, vieno iš žymiausių moderniosios sociologijos kūrėjų, tyrinėjimo laikų. Tam tikru mastu tų laikų tradicija išliko ir dabartinėje sociologijoje – akivaizdžiausiais to pavyzdžiais galėtų būti Berger (1998) bei Gough ir Olofsson (1999) tyrinėjimai. Vienas svarbiausių jų pateiktų darbų bruožų yra socialinės kohezijos reiškinių nagrinėjimas platesniame kontekste, apimančiame socialinę integraciją, stabilumą bei susiskaidymą. Berger (1998) pateikia detalią „normatyvinių konfliktų“ (kaip pavyzdžiai pateikiami etniniai konfliktai ir separatistų judėjimai) analizę moderniosiose visuomenėse, taip pat galimus institucijų susitarimus⁴, tarpininkaujančius šiuose konfliktuose. Gough ir Olofsson knygoje: „Capitalism and Social Cohesion: Essays on Exclusion and Integration“ (angl.)(1999) pagrindiniu tikslu įvardijamas „socialinės integracijos ir socialinės atskirties temų suderinimas“. Esminis jų analizės bruožas yra didžiosios temų dalies apribojimas sisteminiu lygmeniu pateikiant nedidelį kiekį detalizuotų užuominų, susijusių su empiriniais individualiojo lygmens duomenimis.

Nuolatinis gilinimasis į palyginti abstrakčius klausimus ir sisteminė analizė leidžia daryti prielaidą, kad šie darbai, nors ir kokios didelės reikšmės turėtų jų pačių požiūriu, pateikia santykinai mažą kiekį patarimų, kaip suformuluoti veiksmingą socialinės kohezijos apibrėžimą ir tinkamai jį taikyti. Berger knygoje, pavyzdžiui, aprašomos „socialinės kohezijos ribos⁵“, prieš tai net aiškiai neapibūdinant, kas yra socialinė kohezija. Didelė dalis Gough ir Olofsson knygos, kaip

² Policy maker

³ Emile Durkheim (1858 – 1917). Prancūzų moderniosios sociologijos pradininkas

⁴ institutional arrangements

⁵ “limits to social cohesion”

buvo paminėta jos įžangoje, akcentuoja socialinio išskyrimo, įsitvirtinimo⁶, socialinės ir sisteminės integracijos problematiką, užuot koncentravęsis ties pačia socialine kohezija.

Viena reikšmingiausių aptariamų tradicijų išimčių yra Lockwood (1999), suformulavęs išsamią socialinės kohezijos apybraižą, kurią visuotinai pripažįsta dauguma literatūros šaltinių. Anot Lockwood, socialinė kohezija paremta tvirtų pirminių saitų išdavomis (pvz. interesų panašumas⁷ ir vietinės savanoriškos veiklos organizacijos) bendruomeniniame lygmenyje.

Socialinė kohezija, drauge su pilietine integracija (institucionalizuota tvarka makro visuomeniniame lygmenyje), sudaro du socialinės integracijos lygmenis, kuriuos tarpusavyje sieja „organizuoti arba koliziniai santykiai tarp visuomenėje veikiančių veikėjų⁸“ Iš to seka Lockwood siūlomi galimi socialinės kohezijos ir pilietinės integracijos raiškos stiprinimo priemonės visuomenėje (Lockwood, 1999, p.69–92). Čia vertėtų paminėti, kad socialinė kohezija, kaip ją supranta Lockwood, lemia dviejų kraštutinumų išnykimą. Priešingas socialinei kohezijai reiškinys yra socialinis susiskaidymas⁹. Analogiškai pilietinės integracijos antonimas yra piliečių pakrikimas¹⁰.

Lockwood pateiktas socialinės kohezijos apibrėžimas pasižymi aktualumu ir įžvalga. Tiesą sakant, kai kurie iš jo siūlomų rodiklių socialinei kohezijai nusakyti, pavyzdžiui, visuotinis altruizmas (kaip ir pasitikėjimas bei paslaugumas, šis indikatorius pranoksta individo pirminius saitus), vėliau taip pat bus pritaikyti formuluojamame apibrėžime. Bet kokiu atveju, visų pirma akcentuojamas negatyvusis aspektas arba vadinamosios socialinės patologijos. Tai aiškiai parodo Lockwood socialinės kohezijos arba socialinio susiskaidymo matai, kurių dalis įvardijami tokiais terminais kaip nusikalstamumo buvimas ar nebuvimas, miestų riaušės ir šeimos iširimas. Tokie veiksmai yra tobulai legitimuoti, todėl pateikiama sistema iš tiesų galėtų pasitarnauti kaip efektyvus „pirmalaikio įspėjimo mechanizmas¹¹“ vykdant socialinių neramumų prevenciją (Lockwood, 1999, p. 69). Antra vertus, sistema, kurią mes siekiame konkretizuoti, privalo būti objektyvi, todėl bus siekiama pateikti ne tik išimtinai pozityvius, bet ir negatyvius bendruomeninio kohezijos lygmens požymius.

Derėtų kreipti dėmesį ne vien į sociologų, bet ir daugeliu atvejų ne mažesnės reikšmės socialinės psichologijos specialistų darbus. Vertingiausias socialinių psichologų indėlis buvo pačios kohezijos sąvokos formulavime. Pavyzdys galėtų būti Bollen ir Hoyle (2001). Jie straipsnyje „Perceived cohesion: a conceptual and empirical examination (angl.)“ pasiūlė dvi

⁶ Embeddedness - savavališkai sudaryta sąvoka, pgl. to embed – įstatyti, įtvirtinti, įmontuoti, įterpti. Galimos reikšmės – į(si)tvirtinimas, į(si)terpimas ir pan.

⁷ Kinship

⁸ (Lockwood, 1992, cituota Gough ir Olofsson, 1999).

⁹ Social dissolution

¹⁰ Civic corruption

¹¹ “Early warning mechanism”

kohezijos vertinimo perspektyvas – objektyviają ir pajaustąją¹². Pirmajai priskiriami tam tikri objektyvūs grupės kaip visumos bruožai, kurie apima ir konkrečius sudėtinius matavimus, pagrįstus kiekvieno nario netiesioginiu artimumu kitiems grupės nariams. Pajaustoji kohezija, kita vertus, yra kiekvieno nario gebėjimo objektyviai vertinti save grupėje, funkcionavimas. Tai, savo ruožtu, priklauso nuo individualaus priklausomybės grupei pojūčio ir narių dvasinės būsenos (kitaip tariant, emocinės reakcijos), kurie susiję su pačia naryste grupėje. Priklausomybės pojūtis yra fundamentalios reikšmės veiksnys grupės egzistavimui, tuo tarpu dvasinė būsena tiesiogiai įtakoja grupės narių motyvaciją.

Žinoma, reikia pripažinti, Bollen ir Hoyle kohezijos analizė yra bendro pobūdžio, ir ją pateikta apybraiža nėra taikoma konkrečiai bendruomeniniam socialinės kohezijos lygmeniui. Nepaisant to, ši sistema, ypač pajaustoji perspektyva, yra labai aktuali socialinės kohezijos tyrinėjimams. Tokie terminai kaip *priklausomybės pojūtis* iš tiesų yra socialinės kohezijos koncepto sudedamoji dalis.

Apibendrinant derėtų paminėti, kad akademinė literatūra pateikė reikšmingas išvalgas konceptualizuojant socialinės kohezijos reiškinį, nors operatyvaus ir universalaus apibrėžimo tikslas vis dar nėra pasiektas. Bendrąja prasme, šią nesėkmę galima laikyti didelio kiekio tyrimų, paremtų nesutampančiu skirtingų disciplinų specialistų požiūriu, išdava. Dauguma sociologų galiausiai susikoncentruoja ties sisteminiu *socialinės integracijos ir stabilumo* klausimu, todėl patį socialinės kohezijos reiškinį apibrėžia skubotai. Socialiniai psichologai, antra vertus, pateikė konkrečių schemų, suteikiančių adekvataus požiūrio į bendruomeninę koheziją galimybę. Vis dėlto, dar reikalingi tam tikri pakeitimai, kad tokia schema galėtų būti efektyviai pritaikyta analizuojant koheziją bendruomeniniame lygmenyje.

1.1.2. Strateginės politikos diskursas socialinėje sanglaudoje

Antra, neabejotinai šiuolaikiškesnė socialinės kohezijos tradicija kildinama iš strateginės bei socialinės politikos analitikų. Iš tiesų nuoseklios pastangos apibrėžti ir universalizuoti socialinę koheziją literatūroje didžiąja dalimi buvo inicijuotos strateginės politikos specialistų ir strategiškai orientuotų¹³ analitikų, pastebimiausiai – Kanadoje ir Europoje. Dabartinėje situacijoje visų pirma svarbu išsiaiškinti, kaip socialinė kohezija atsiranda svarbiausių strateginės politikos klausimų darbotvarkėje, išskirtinai akcentuojant Kanados, Europos bei keleto kitų santvarkų atvejus.

¹² Perceived

¹³ Policy-oriented

Kai Kanados federacinė vyriausybė praėjusio dešimtmečio pradžioje įtraukė socialinę koheziją į oficialiąją darbotvarkę, tai didžiąja dalimi tebuvo naujas lozungas, skirtas ilgalaikiai valstybės multikultūralizmo rėmimo strategijai. Pavyzdžiui, kasmetinėje Kanados Paveldo Departamento ataskaitoje buvo konstatuota, kad „rišlią ir viską apimančią visuomenę sukuria tolerancija visų etninių grupių atžvilgiu ir didžiausias galimas visų gyventojų aktyvumas pilietinėse iniciatyvose¹⁴“ (Department of Cultural Heritage, 2001) Bet kokių atveju, laikui bėgant, socialinė kohezija palaipsniui tapo gerokai platesne sąvoka, jungiančia skirtingas strategijos sritis. Tai atspindi eilės struktūrinių pasitarimų¹⁵ (vykusių 2001–2002) socialinės kohezijos tema tarp vyriausybės ir pilietinės visuomenės atstovų rezultatai. Juose buvo pasiūlyta, kad socialinė kohezija turėtų apimti platų diapazoną veiksnių nuo pajaminių įplaukų, užimtumo, gyvenimo sąlygų, visuotinio sveikatos apsaugos ir švietimo sistemų prieinamumo iki politinio ir pilietinio dalyvavimo.

Tam tikra prasme multikultūralizmas taip pat yra vienas pagrindinių veiksnių, motyvuojančių diskusiją socialinės kohezijos klausimais Europos Sąjungoje, kur nuo pat Sąjungos įkūrimo augantis populiacijos mobilumas ir skirtingumas iškelė grupę naujų socialinių problemų. Bet kokių atveju, kaip rodo Kanados pavyzdys, socialinė kohezija išaugo iki kur kas platesnio masto reiškinių nei etniniai ar regioniniai klausimai. Natūraliai ji apėmė ir socialinę bei ekonominę sritis. Iš tikrųjų, didelė dalis Europos Sąjungos kohezijos strategijos – pavyzdžiui, struktūriniai fondai ir užimtumo iniciatyvos – liko ištikima tokioms problemoms kaip nedarbas, skurdas, ir atskirtis nuo informacinės visuomenės (Jeannotte, 2000). Kita santvarka šioje pasaulio dalyje – Europos Taryba – pastūmėjo socialinės kohezijos idėją vienu žingsneliu į priekį aiškaus politinių elementų inkorporavimo link. Taryba ypatingai pabrėžia augančią visuomenės iliuzijų demokratinės politikos atžvilgiu praradimo tendenciją kaip svarbiausią grėsmę socialinei kohezijai Europos mastu. Taigi, pilietinio ir politinio dalyvavimo skatinimas tampa akivaizdžiai vienu esminių akcentų Europos Tarybos socialinės kohezijos strategijose. Socialinės kohezijos samprata Europos Sąjungos veiklos kontekste šiame darbe bus aptartas atskirai, kadangi Lietuva, būdama ES nare – tampriai susijusi su Sąjungos vykdoma politika socialinės politikos srityje.

Strateginės politikos specialistų susidomėjimas socialine kohezija neapsiriboja socialine ar politine sritimis. Daug tarptautinių organizacijų, tokių kaip “Pasaulio bankas” ir “Pasaulinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija”, taip pat yra suinteresuotos galima ekonomine nauda, kurią atneštų aukštas socialinės kohezijos lygis visuomenėje. Pasaulinio banko strategijos dokumente (Ritzen et al. 2000) teigiama, kad socialinės kohezijos lygis sąlygoja manevravimo erdvę kuriant veiksmingesnius institutus, kurie savo ruožtu daro įtaką

¹⁴ Department of Cultural Heritage, 2001

¹⁵ structural conversations

ekonominėms šalies charakteristikoms. Taigi, domėjimasis socialine kohezija šiuo atveju auga daugiausia dėl strateginės politikos specialistų pripažįstamos socialinių faktorių svarbos ekonominei plėtrai.

Nors visi aukščiau aptarti pavyzdžiai tam tikra prasme yra unikalūs, jie turėtų pasitarnauti suvokiant prielaidas, kurioms esant socialinė kohezija atsiranda strateginėje darbotvarkėje. Struktūrinių permainų banga, paprastai įvardijama kaip globalizacija, išskėlė keletą rimtų iššūkių tradiciniam gerovės valstybės modeliui daugelyje pažangių (po)industrinių valstybių: visuotinai žlugusios iliuzijos demokratinės politikos atžvilgiu, pastovus ekonominės reorganizacijos sąlygotas nedarbas, augantis populiacijos mobilumas ir įvairovė ir naujos atsiribojimo raiškos formos informacinių technologijų ir ryšių visuomenės¹⁶ epochoje - ir tai tėra nedidelė jų dalis (Jeannotte, 2000; Jeannotte ir kt., 2002).

Politikai ir strateginės politikos specialistai visame pasaulyje palaipsniui ėjo link pripažinimo, jog šios naujai atsiradusios socialinio susiskaidymo formos reikalauja naujo valdymo būdo, kuriam, bendriausia prasme, privalomi trys elementai:

1. pasitikėjimo ir solidarumo skatinimas pasitelkiant tradicines gerovės ir ekonomikos strategijas;
2. pripažinimas, kad dalyvavimo procesas tiek pat reikšmingas, kiek ir rezultatas;
3. būtinas holistinis požiūris į viešosios strategijos modelį ir koordinaciją.

Tokiu būdu atrandama, kad socialinė kohezija palyginti gerai įtvirtina naujasias valdymo savybes. Suformuojama aplinka, analogiška socialinės kohezijos stiprinimo Kanadoje, ES ir Europos Taryboje aplinkai praėjusio dešimtmečio ar dviejų dešimtmečių laikotarpiu.

Lyginant su akademinio traktavimu, politikos diskursas socialinės kohezijos atžvilgiu yra didžiąja dalimi problemiškas: diskusijos kohezijos tema dauguma aspektų yra reakcija į daugybę naujų socialinių segmentacijų¹⁷. Diskusijos būdu gali būti tiksliai paaiškinamos kai kurios įprastos problemos, išskylančios strategiškai orientuotai literatūrai, ypač susijusios su socialinės kohezijos turinio ir priežasčių bei pasekmių keliama painiava. Taip pat pravartu pastebėti, kad, nors akademinis ir strateginis diskursai akcentuoja labai skirtingus dalykus, jiems abiemis būdingas bendras trūkumas: aiškumo ir operatyvios, empirinius socialinės kohezijos lygio ir kitų socioekonominių savybių galimos koreliacijos visuomenėje tyrimus supaprastinančio apibrėžimo stoka.

¹⁶ Network society

¹⁷ Social cleavages

1.2. Socialinės kohezijos apibrėžimo problematika

Be jau paminėtų socialinės kohezijos apibrėžimų, šioje dalyje bus pateiktos dar keleto autorių išgrynintos socialinės kohezijos sudedamosios dalys bei bus apžvelgta bendroji problematika, kylanti ieškant unifikuoto socialinės kohezijos apibrėžimo.

Jenson (1998, p. 15-17) socialinę koheziją išgrynino į penkias dimensijas:

1. Bendrumas prieš izoliaciją. Tai apima buvimą ar nebuvimą bendrų vertybių ir tapatybės jausmo;
2. Aprėptis prieš atskirtį. Ši dimensija ieško lygybės galimybių tarp piliečių ir ekonominės srities;
3. Dalyvavimas prieš neįsitraukimą. Čia akcentuojamas žmonių politinis dalyvavimas abiejuose valdymo lygiuose – centriniame ir vietiniame;
4. pripažinimas prieš atmetimą. Ši dimensija apima pagarbą skirtingiems bei toleranciją visuomenės įvairovei;
5. teisėtumas prieš neteisėtumą. Tai apima paramą (palaikymą) teisėtumui pagrindinių politinių bei socialinių institucijų – kaip tarpininkai tarp individualių ir skirtingų interesų.

Mažiausiai du iš šių kriterijų – aprėptis ir pripažinimas tiksliai kalba ne apie socialinės kohezijos sudedamąsias dalis, bet apie sąlygas skatinančias ją.

Beauvais ir Jenson (2002) išskiria penkias skirtingas įmanomas socialinės kohezijos sampratas, kur socialinė kohezija: 1. kaip bendros vertybės ir pilietinė kultūra; 2. kaip socialinė santvarka ir socialinė kontrolė; 3. kaip socialinis solidarumas ir turtinės nelygybės mažinimas; 4. kaip socialinis tinklas ir socialinis kapitalas; 5. kaip tapatumo ir prisirišimo vieta.

Apibendrintai Beauvais ir Jenson socialinės kohezijos raktiniais žodžiais (lozongais) laikė bedarbystę, skurdą, diskriminaciją, atskirtį, nepasitikėjimą politikais ir institucijomis – tas socialines problemas, kurioms reikalingas neatidėliotinas veikimas.

Durhaime (2004) socialinės kohezijos vertinime išskyrė solidarumo principo svarbą, o siekdamas įvertinti solidarumo laipsnius, pateikė šešis jo atpažinimo rodiklius:

1. Socialinio kapitalo buvimas: tai apima pasitikėjimą pilietinėmis institucijomis ir dalyvavimą savanoriškose organizacijose ir kitas giminingas veiklas;
2. Demografinis stabilumas: remiasi žmonių mobilumu, visuomenės populiacijos augimo tempais, taip pat subjektyviomis judėjimo priežastimis / pasilikimas bendruomenėje;

3. Socialinis įtraukimas (priklausymas): remiasi prieinamumu prie emocinės, socialinės ir daiktinės paramos informacijos sistemos;
4. Ekonominis įtraukimas (priklausymas, aprėptis): remiasi užimtumo veikla ir pajamomis;
5. Visuotinė gyvenimo kokybė: tai apima pasitenkinimą saugumo jausmu bendruomenėje (visuomenėje);
6. Individuali gyvenimo kokybė.

Noah E. Friedkin, Kalifornijos universiteto, sociologijos departamento mokslininkas straipsnyje "Social Cohesion (angl.)" (2004) gilinęsis į socialinės kohezijos apibrėžimo problematiką priėjo išvados, jog: "socialinė kohezija gali būti traktuojama kaip priežastiniais ryšiais susietų veiksnių sritis, kaip „sąveikų sfera"¹⁸ arba, modernesne išraiška, kaip kauzalinių modelių klasė, kurioje pagrindinės socialinės kohezijos dimensijos užima skirtingas teorines pozicijas kaip skirtingi aprioriniai, tarpiniai ar pasekminiai kintamieji." Šiuo atžvilgiu, socialinės kohezijos teorijos siejasi su socialiniais procesais, kurie savo ruožtu susieja mikro/makro lygmenų reiškinius ir įtakoja individų nuostatas bei elgseną narystės atžvilgiu. Autorius primygtinai siūlo dekonstruoti skirtingus socialinės kohezijos apibrėžimus, susitelkiant ties konkrečių reikšmių išaiškinimus apimančiais veiksniais ir išnagrinėjant priežastinius tarpusavio ryšius tarp pastarųjų. Dėmesio sutelkimas ties šiais konkrečiais veiksniais, užuot analizavus socialinės kohezijos matus, leis progresyviai plėtoti konstruktyvų tyrimo planą, inicijuotą Festinger ir jo kolegų (1950), naudojantis nauju „įrankių komplektu"¹⁹ - pažangiais priežastinio modeliavimo ir sistemų analizės metodais, o to rezultatas galėtų būti nuoseklesnės socialinės kohezijos teorijos atsiradimas. Teoriniam kauzalinių modelių klasės plėtojimui, suinteresuotam individų narystės nuostatomis bei elgsena, neabejotinai teks susigrumti su trimis reikšmingais sunkumais.

Pirma, socialinės kohezijos teorijos turėtų būti grindžiamos individų pozicija ir elgsena narystės grupėje atžvilgiu, tačiau tuo pat metu neturėtų būti nukrypstama nuo narių elgsenos ir nuostatų pasiskirstymo grupėje. Tokiu atveju turėtų būti pritaikomi modeliai, kuriuose standartinė savarankiškumo prielaida savaime susilpnėja, o individų tarpusavio priklausomybės formos – detalizuojamos. Socialinės kohezijos teorijoms kyla grėsmė niekuomet nepasiekti visiško išbaigtumo, jei ir toliau bus remiamasi nepriklausomais duomenimis, kurių šaltinis – konkrečiomis aplinkybėmis egzistuojantis individas, - turi būti analizuojama visų grupės narių tarpusavio sąveika bei šios sąveikos įtaka kiekvieno iš narių elgsenai ir nuostatoms.

Antra, socialinių sistemų tyrimas turėtų prasidėti nuo socialinių procesų, veikiančių individų nuostatas bei elgseną sistemoje, konkretizavimo. Nepakanka pasakyti, jog tam tikros

¹⁸ "Field of forces"

¹⁹ "Toolkit"

struktūros, egzistuojančios sistemoje, skatina koheziją, nepateikiant aiškaus ir tikslaus socialinių procesų, siejančių struktūrą sistemoje su individualiomis pasekmėmis, nes iš pažiūros panašių struktūrų įtaka individualioms pasekmėms, kurios priklauso nuo vykstančių socialinių procesų, gali stulbinamai skirtis. Teiginys, jog iš struktūros kylantys padariniai egzistuoja nepriklausomai nuo socialinių procesų, turi būti griežtai paneigtas, jei siekiama išplėtoti įtikinamą socialinės sistemos padarinių teoriją. Sistemose egzistuojančių socialinių procesų, kurie veikia individų narystės nuostatas ir elgseną, detalizavimas yra faktorius, turintis milžinišką įtaką socialinės kohezijos reiškinių analizės progresui.

Trečia, socialinės kohezijos teorijos privalo būti nuodugnai išplėtos, kad taptų pajėgios paaiškinti grupinio lygmens aplinkybes, turinčias didžiausią reikšmę sąlygojant individų nuostatas ir elgseną narystės atžvilgiu. Dėl socialinės sistemos sandaros, plėtojama socialinės kohezijos teorija neturėtų ignoruoti padarinių, kuriuos sukelia visuomeninius nesutarimus bei narių skaičiaus išaugimą ar sumažėjimą apimančios sistemos struktūros. Toks teorinis akcentavimas yra lemiamas žingsnis link tobulesnio savireguliacijos²⁰ procesų suvokimo, leidžiančio tam tikroms socialinėms grupėms palaikyti aukštą socialinės darnos lygį nepalankiomis ir permainingomis aplinkybėmis.

Joseph Chan straipnyje: “Reconsidering social cohesion: developing a definition and analytical framework for empirical research (angl.)”(2005), įvertinęs socialinės kohezijos apibrėžimų - koncepcijų aibę literatūroje pastebėjo, kad dauguma vertinimų negali būti laikomi tinkamais, nes arba per skurdžiai apibrėžia patį objektą, arba apibrėžimą formuluoja taip, kad išnyksta skirtis tarp socialinės kohezijos turinio ir aplinkybių. Remiantis šiuo įvertinimu, jis pateikė apibrėžimą, kuris socialinę koheziją nusako kaip struktūrą veiksmų, susietų tiek su vertikaliomis, tiek su horizontaliomis sąveikomis tarp visuomenės narių, kurios charakterizuojamos požiūrių ir nuostatų visuma, apimančia pasitikėjimą, priklausomybės pojūtį, paslaugumą, polinkį dalyvauti, taip pat ir elgsenos raišką. Autorius tyrinėjo, kaip ši apybraiža turėtų būti naudojama socialinės kohezijos laipsniui skirtingose visuomenėse nustatyti ir palyginti.

Šiuo socialinės kohezijos sampratų tyrinėjime siekta pateikti konceptualią socialinės kohezijos, termino, kuris, nors ir neadekvačiai analizuotas įvairioje literatūroje - yra reikšmingas.

²⁰ self-regulating

1.3. Socialinės kohezijos matavimo ir kategorizavimo įvairovė ir priemonės

Priklausomai nuo socialinės kohezijos apibrėžimų ir sampratos įvairovės gausos – literatūroje galima aptikti ir įvairių jos sisteminimo būdų bei kriterijų, kuriais remiantis siekiama nustatyti socialinės kohezijos stiprumą įvairiose visuomenėse bei grupėse.

1.3.1. Kanados vystymosi tarybos socialinės sanglaudos rodiklių skirstymas

Kaip minėta, socialinė kohezija plačiau pradėta tyrinėti Kanadoje. Šios šalies vystymosi taryba 2000 m. pateikė rodiklius, padedančius nustatyti socialinę koheziją, suskirstydama juos į palankias sąlygas socialinei kohezijai vystytis bei socialinės kohezijos veiklumo elementus:

1 lentelė. Kanados vystymosi tarybos pateiktų rodiklių skirstymas

1 Komplektas: palankios socialinės kohezijos sąlygos	2 komplektas: Socialinės kohezijos veiklumo elementai
<i>Ekonominės sąlygos</i> (pajamų pasiskirstymas, skurdas, užimtumas, mobilumas)	<i>Pasiryžimas bendradarbiauti</i> (pasitikėjimas žmonėmis, pasitikėjimas institucijomis, bendrumo prasmė (ryšys), pagarba skirtingiems)
<i>Gyvenimo galimybės</i> (sveikatos apsaugoje, švietime, gyvenimo sąlygose)	<i>Dalyvavimas</i> (savanoriškas įsitraukimas, grupinės veiklos, socialinės paramos tinklai, politinis dalyvavimas, literatūrinis ir t.t.)
<i>Gyvenimo kokybė</i> (visuomenės sveikata, asmens ir šeimos apsauga, ekonominė apsauga, bendravimo tinklai, gamtos sąlygų kokybė ir t.t.)	

1.3.2. Socialinės kohezijos įvertinimas: du x du struktūra (pagal Berger-Schmitt, Durhaime ir CCSD²¹)

Socialinė kohezija yra rūpimų reikalų būseną vertikalios ir horizontalios sąveikų tarp visuomenės narių, išsiskiriančių pažiūrų laikysena ir normomis kurios apima pasitikėjimą, bendrumo jausmą, ir pasiryžimą dalyvauti ir padėti, taip pat jų elgsenos pasireiškimą.

²¹ Canadian Council on Social Development

2 lentelė. Socialinės kohezijos įvertinimas: du x du struktūra (pagal Berger-Schmitt, Durhaime ir CCSD)

	Subjektyvusis komponentas (žmonių dvasinė būseną)	Objektyvusis komponentas (elgsenos pasireiškimas)
Horizontalus aspektas (Kohezija pilietinėje visuomenėje)	<p>Visuotinis pasitikėjimas bendrapiliečiais</p> <p>Polinkis bendradarbiauti ir padėti bendrapiliečiams, įskaitant ir iš “kitų” socialinių grupių;</p> <p>Priklausomybės / identiteto pojūtis</p>	<p>Socialinis dalyvavimas ir pilietinės visuomenės gyvybingumas</p> <p>Buvimas ar nebuvimas svarbesnių tarpgrupinių susivienijimų ar skilimų</p>
Vertikalus aspektas (Valstybė -piliėtis kohezija)	<p>Pasitikėjimas viešais asmenimis (figūromis)</p> <p>Pasitikėjimas politinėmis ir kitomis svarbesnėmis socialinėmis institucijomis</p>	<p>Politinis dalyvavimas (balsavimas, dalyvavimas politinėse partijose)</p>

Siekiant geriau suvokti lentelėje pateiktus skirtumus tarp dimensijų, toliau pateikiami praktiniai klausimų pavyzdžiai, kuriais remiantis įvairiais pjūviais: horizontaliuoju – subjektyviuoju; horizontaliuoju - objektyviuoju, vertikaliuoju – subjektyviuoju bei vertikaliuoju - objektyviuoju bandoma išmatuoti socialinę koheziją.

1.3.2.1. Horizontalioji - subjektyvioji kohezija

Tiriant šią dimensiją vertinami trys jos segmentai: Visuotinis bendrapiliečių tarpusavio pasitikėjimas, Polinkis bendradarbiauti su kitoms socialinėms grupėms priklausančiais individais, Priklausomybės / identiteto pojūtis.

Tiriant Visuotinį bendrapiliečių tarpusavio pasitikėjimą aiškinamasi kiek visuomenė linkusi pasitikėti šalies, kurioje gyvena žmonėmis. Aiškinantis polinkį bendradarbiauti su kitoms

socialinėms grupėms priklausančiais individais aiškinamasi ar visuomenės nariai norėtų praleisti dalį savo laisvalaikio dalyvaudamas savanoriškoje veikloje, ar būtų linkę bendradarbiauti, jei kiti būtų žemesnės (aukštesnės) socialinės padėties, homoseksualūs, su skirtingomis politinėmis pažiūromis, imigrantais, valstybės remiamais asmenimis. Tiriant Priklausomybės / identiteto pojūtį aiškinamasi kaip stipriai žmonės tapatinasi su savo šalimi, kokius jausmus demonstruoja savo valstybės atžvilgiu.

1.3.2.2. Horizontalioji – objektyvioji kohezija

Šioje dimensijoje tiriami taip pat trys segmentai: socialinis dalyvavimas ir pilietinės bendruomenės gyvybingumas, savanoriška veikla ir aukos bei dalyvavimas / nedalyvavimas reikšmingiausiuose tarpgrupiniuose susivienijimuose ar susiskaldymuose.

Tiriant socialinio dalyvavimo ir pilietinio bendruomeniškumo dimensiją aiškinamasi ar žmonės priklauso bendruomeninėms organizacijoms, politinėms partijoms, lobistų grupėms, profsąjungoms, specialistų draugijoms, bažnyčių bendruomenėms, klubams. Aiškinamasi ir dalyvavimo intensyvumas, aktyvumas bei periodiškumas. Tiriant savanorišką veiklą bei polinkį aukoti aiškinamasi kaip dažnai žmonės padeda savo kaimynams ar draugams namų ūkio darbuose, finansinių ar emocinių problemų atveju; ar aukoja ir kiek aukoja. Tiriant dalyvavimą / nedalyvavimą reikšmingiausiuose tarpgrupiniuose susivienijimuose ar susiskaldymuose aiškinamasi ar bendrauja ir kaip intensyviai bendrauja tarpusavyje įvairios organizacijos, grupės, bendruomenės.

1.3.2.3. Vertikali - subjektyvioji kohezija

Šioje dimensijoje tiriamas pasitikėjimas reikšmingais visuomenės veikėjais ir pagrindinėmis politinėmis bei socialinėmis institucijomis. Skalėje nuo 1 iki 10 prašoma įvertinti, kaip stipriai pasitikima išvardytais asmenimis ar institucijomis - Prezidentu, vadovaujančiais asmenimis, įstatymų leidėjais, valstybės tarnautojais, teisinė sistema, policija, ombudsmenu²², visuomenės informavimo priemonės ir t.t.?

1.3.2.4. Vertikali - objektyvioji kohezija

Čia tiriamas politinis dalyvavimas, domintis kaip dažnai žmonės išreiškia savo nuomonę einamųjų įvykių tema per visuomenės informavimo priemones, kaip dažnai dalyvaujama

²² Atitikmuo Lietuvoje – Seimo kontrolierių įstaiga

pasirašant peticijas, rengiant streikus, demonstracijas ir t.t., kaip dažnai dalyvaujama įstatyminės valdžios ir vietinės valdžios rinkimuose.

1.4. Socialinė sanglauda Europos Sąjungoje

1.4.1. ES socialinės sanglaudos samprata ir bendrieji veiklos principai

Europos sąjungos enciklopedija koheziją apibūdina kaip ekonominės nelygybės tarp regionų panaikinimą, socialinio solidarumo kontekste.

Europos Sąjungos tautų solidarumas, ekonominė ir socialinė pažanga ir tvirtesnė kohezija yra tarp Bendrijos bendrų tikslų „*mažinti įvairių regionų skirtumus ir mažiau išsivysčiusių regionų atsilikimą*“, kaip numato Europos Bendrijų steigimo sutartis. Solidarumo instrumentai – struktūriniai fondai ir Kohezijos fondas, sudaro apie trečdalį ES biudžeto. Lėšos teikiamos pagal daugiametes plėtros programas, kurias kartu tvarko valstybės narės, regionai ir Komisija.

Europos Taryba (ET) aktyviai propaguoja socialinę koheziją. Pagrindiniai šios veiklos tikslai²³ yra:

- garantuoti pakankamą socialinės apsaugos lygį;
- skatinti užimtumą, profesinį rengimą ir darbuotojų teises;
- užtikrinti labiausiai pažeidžiamų visuomenės grupių apsaugą;
- skatinti lygias galimybes;
- kovoti prieš atskirtį ir diskriminaciją;
- stiprinti Europos bendradarbiavimą migracijos srityje.

1997 m. Europos Tarybos priimtoje Socialinės kohezijos strategijoje socialinė kohezija buvo įvardinta kaip vienas iš svarbiausių organizacijos ateities prioritetų. 1998 m. šiam tikslui buvo įsteigta tarpvyriausybė struktūra – Europos socialinės sanglaudos komitetas (CDCS). 2004 m. Europos Taryba (Europos Taryba, 2004) koheziją apibrėžė kaip visuomenės sugebėjimą užtikrinti visų savo narių gerovę sumažinant skirtumus ir išvengiant susiskaldymo. Pripažįstant, kad jokia visuomenė nėra visiškai darni, sanglaudą tikslinga laikyti kaip siektiną idealą, bet ne kaip įgyvendintiną tikslą. ET sanglaudos kūrimą laiko įmanomu tik remiantis žmogaus teisėmis. ET 2004 m. socialinės sanglaudos strategijoje konstatuojama, kad visi visuomenės sektoriai turi priimti atsakomybę už visuomenės galimybes užtikrinti gerovę visiems. XX a. Vyravo nuomonė, kad už tai atsakinga tik valstybė, tačiau pastarųjų dešimtmečių ekonominės problemos

²³ Europos tarybos informacinis biuras. [Žiūrėta 2007 m. gegužės 22 d.] Prieiga per internetą: http://www.etib.lt/?s=et_sritys&ss=socialine_kohezija&lang=lt

ir globalizacija parodė, kad šis modelis nebetinka ir kad visuomenės gerovės užtikrinimas turi tapti visų socialinių partnerių, valstybės, įmonių ir asmenų bendru tikslu.

1.4.2. ES Sanglaudos fondas

Vadovaudamasi Europos Sąjungos sutarties nuostatomis, Europos Bendrijos Taryba 1994 m. gegužės 16 d. reglamentu Nr. 1169/94 įsteigė Kohezijos fondą, pasirašius Maastrichto sutartį, kurioje numatyta įkurti Europos pinigų sąjungą. Tai instrumentas, padedantis mažinti įvairius socialinius – ekonominius netolygumus tarp ES valstybių ir pačių valstybių viduje.

Iš Kohezijos fondo finansuojami projektai, kuriais siekiama gerinti aplinką ir plėtoti transporto infrastruktūrą tose valstybėse narėse, kurių vienam gyventojui tenkantis BVP yra mažesnis negu 90 % Bendrijos vidurkio. Taip šis fondas prisideda prie nenutrūkstamos suinteresuotųjų valstybių narių plėtotės ir kohezijos Europos Sąjungoje stiprinimo.

Kad veiktų viena bendra rinka, labiau atsilikusios valstybės narės turėjo daug investuoti, stengdamosi pasivyti labiau išsivysčiusias kaimynes ir pagerinti savo augimo gebėjimus. Tam reikėjo nemažų papildomų investicijų į jų infrastruktūros išplėtimą, atnaujinimą ir modernizavimą. Be to, jei šios šalys norėjo įstoti į ekonominę ir pinigų sąjungą, jos turėjo mažinti savo biudžeto deficitą ir nuolat kontroliuoti valstybės skolą. Taigi tuo pačiu metu reikėjo griežtai kontroliuoti valstybės išlaidas.

Parama iš Kohezijos fondo yra sąlyginė. Jei valstybė gavėja turi per didelį valstybės biudžeto deficitą (daugiau kaip 3 % jos BVP), nauji projektai netvirtinami tol, kol deficitas vėl taps kontroliuojamas. Maksimalus iš Kohezijos fondo skiriamos paramos dydis yra nuo 80 % iki 85 % išlaidų.

1.4.3. Europos Komisijos Trečioji ataskaita apie ekonominę ir socialinę sanglaudą

Europos Komisijos Trečiojoje ataskaitoje apie ekonominę ir socialinę sanglaudą (Europos Komisija, 2004) pateikiami pagrindiniai duomenys ir naujas politinis projektas, apibrėžiantis reformuotą kohezijos politiką išsiplėtusioje ES. Ataskaitą sudaro keturios dalys:

1. Kohezija, konkurencingumas, užimtumas ir augimas – padėtis ir tendencijos: analizė parodo, kad per pastarąjį dešimtmetį Europos Sąjungoje mažėjo pajamų ir užimtumo skirtumai. Bet dar daug ko trūksta, kad atotrūkis tarp neturtingesniųjų ir likusiųjų sumažėtų, nes tam reikia ilgalaikių pastangų.

2. Valstybių narių kohezijos politikos poveikis: valstybių narių viešosios išlaidos vidutiniškai siekia 47% BVP – jos yra daug didesnės nei ES biudžetas (vos daugiau nei 1% ES BVP), kurio kiek mažiau nei pusė skiriama kohezijos politikai. Valstybėms narėms tenka didžiausia atsakomybė už pagrindinių paslaugų teikimą ir pajamų rėmimą. Nepaisant palyginti nedidelių lėšų (lyginant su nacionalinėmis viešosiomis lėšomis), ES kohezijos politika vaidina pagrindinį vaidmenį šalinant skirtumus, nes ji skirta investicijoms ir mažiau išsivysčiusiems regionams.
3. Bendrijos politikų poveikis: konkurencingumas ir kohezija. Skirtingos Bendrijos politikos – aplinkosaugos, vidaus rinkos, žemės ūkio, konkurencijos ir valstybės pagalbos – gali padidinti kohezijos politikos veiksmingumą, nes jos padeda visapusiškiau suvokti, pavyzdžiui, ekonomines, socialines ir teritorines sąlygas. Ataskaita parodo, kad tai vis dažniau pasitvirtina. Todėl Bendrojoje žemės ūkio politikoje (BŽŪP) daugiau dėmesio skiriama kaimo plėtrai, infrastruktūros tinklų politikoje auga visuotinės svarbos paslaugų teikimo reikšmė ir t.t.
4. Struktūrinių politikų poveikis ir pridėtinė vertė: Europos programos tiesiogiai parėmė regioninę konvergenciją ir užimtumą. Pavyzdžiui 2000–2006 m., dėl šios politikos kapitalo atsargos Ispanijoje didėja 3%, Graikijoje ir Portugalijoje – iki 9%, Italijos pietinėje dalyje (Mezzogiorno) – 7%, o Rytų Vokietijos žemėse – 4%. Tad labai mažėja atotrūkis pagrindiniuose sektoriuose, kaip antai transportas. Pavyzdžiui, greitkelių tinklas neturtingiausiose iš penkiolikos valstybių dabar yra šiek tiek tankesnis nei likusioje Sąjungos teritorijoje.

Europos Komisija siūlo naują ES kohezijos politikos sąrangą, kur dėmesys sutelkiamas į tris pagrindinius prioritetus:

1. Konvergencija: parama augimui ir darbo vietų kūrimui mažiausiai išsivysčiusiose valstybėse narėse ir regionuose;
2. Regionų konkurencingumas ir užimtumas: laukiant pokyčių ir juos remiant;
3. Europos teritorinis bendradarbiavimas: darnios ir subalansuotos Sąjungos teritorijos raidos rėmimas.

1.5. Socialinės sanglauda Lietuvoje

1.5.1. Prielaidos socialinei kohezijai Lietuvos valstybės ilgalaikės raidos strategijoje

Šioje dalyje bus apžvelgti instrumentai, kuriais remiantis Lietuvos valdymo institucijos yra užsibrėžusios siekti didesnės socialinės kohezijos mūsų valstybėje.

Atskaitos dokumentu būtų galima laikyti 2002 m. lapkričio 12 d. LR Seimo patvirtintą Valstybės ilgalaikės raidos strategiją, (Valstybės žinios, 2002 Nr. 113-5029) kurioje ilgalaikiais valstybės raidos prioritetais įvardinti: žinių visuomenė, saugi, visuomenė, konkurencinga ekonomika. Apibrėžtų prioritetų galutinis siekis – orientacija į ES socialinį ekonominį modelį, kuriame gerovės valstybė suvokiama su žemu nedarbo lygiu, didele darbo kaina, stipriomis socialinėmis garantijomis, minimaliu skurstančių šeimų skaičiumi ir aukštu socialinės sanglaudos lygiu. Socialinės plėtros vizija ilgalaikėje valstybės raidos strategijoje iki 2015 m. numato: “Šalies ūkio struktūra garantuos palyginti aukštą užimtumo lygį. Nedarbas neviršys racionalaus lygio. Bus įgyvendintos aktyvios darbo rinkos politikos priemonės, pasiektas darbo rinkos lankstumas, veiksmingai veiks mokymosi visą gyvenimą sistema, bus sumažinti regioniniai skirtumai. Darbo jėga bus pakankamai mobili ir konkurencinga ES, kartu ir labiau skatinanti ieškotis darbo savo šalyje. Pasiekta artima ES lygiui darbo vietų kokybė: atlyginimai, darbo santykiai, darbų sauga ir pan. Nuosekliai laikomasi lygių galimybių principo. Veiks gerai koordinuotos socialinio draudimo ir socialinės paramos sistemos, aprėpiančios visus gyventojus ir padengiančios visas socialines rizikas. Pajamas senatvėje garantuos einamojo finansavimo ir kaupimo mechanizmų derinimas. Einamojo finansavimo pensijų perkamoji galia didės maždaug tokiais pat tempais kaip ir vidutinio darbo užmokesčio perkamoji galia. Socialinė parama bus orientuota į tuos asmenis, kuriems tos paramos tikrai reikia; prioritetas – padėti darbingiems remiamiems asmenims sugrįžti į ekonomiškai aktyvią veiklą. Daugiau dėmesio bus skiriama demografinėi situacijai gerinti, invalidumo, skurdo, socialinės atskirties prevencijai. Įveiktas didžiausias skurdas. Socialinė parama bus vykdoma koordinuojant valstybės, savivaldybių ir nevyriausybinę institucijų pastangas. Gyventojų pajamų nuolatinis augimas leis siekti visuotinai pripažintos pažangios vartojimo struktūros”.

Didžiausias dėmesys socialinei kohezijai valstybės raidos ilgalaikėje strategijoje skiriamas kalbant apie prioritetą “saugi visuomenė”, kuris aprėpia socialinės apsaugos sektorių. Šiame sektoriuje numatytos 3 strateginės kryptys: 1. Užimtumo didinimas, nedarbo mažinimas, darbo vietų kokybės gerinimas; 2. Socialinio draudimo sistemos plėtra; 3. Socialinės paramos plėtra ir skurdo bei socialinės atskirties įveikimas.

Apie skirtumų tarp Lietuvos regionų mažinimo galimybes kalbama ir “konkurencingos ekonomikos” prioriteto regionų plėtros skylyje. Numatytos tokios veiklos kryptys: 1. Užtikrinti palankias sąlygas investicijoms į regionų ekonomiką; 2. Plėtoti regionų techninę ir socialinę infrastruktūrą remiantis tvariosios raidos principais; 3. Optimizuoti centrinių valstybės institucijų, atsakingų už regionų plėtros politikos vykdymą, funkcijas; 4. Išplėsti ekonomikos plėtros valdymo (planavimo, įgyvendinimo, koordinavimo ir kontrolės) funkcijas apskričių

administracijose ir savivaldybėse 5. Didinti regionų žmogiškųjų išteklių kompetenciją; 6. Sukurti žinių visuomenę plėtojant regiono informacinę infrastruktūrą.

1.5.2. Socialinės kohezijos matavimai ir Lietuvos regioninės politikos iki 2013 m. strategija

Kur kas išsamiau socialinė kohezija aptariama Lietuvos regioninės politikos iki 2013m. strategijoje, (Valstybės žinios, 2005, Nr.66-2370) kuri parengta vadovaujantis Valstybės ilgalaikės raidos strategija ir vyriausybės nutarimu patvirtinta 2005 m. gegužės 23 d.

Šioje strategijoje, Valstybinės ilgalaikės raidos strategijos kontekste, išryškinamas naujas tikslas – siekti ne vien spartaus ekonominio augimo, bet ir ilgalaikio nacionalinės regioninės politikos tikslo – užtikrinti gerą gyvenimo kokybę visos šalies teritorijos gyventojams, pasiekti aukštesnį teritorinės socialinės sanglaudos lygį. Strategijoje teritoriniams netolygumams nustatyti naudojami du kriterijai: gyventojų pajamų ir nedarbo lygio rodikliai. Strategijoje teritorinė socialinė sanglauda vertinama pagal samdomojo darbo pajamas vienam namų ūkio nariui per metus (SDP) ir vidutinį metinį nedarbo lygį. Be samdomojo darbo pajamų rodiklio, pajamų netolygumai gali būti matuojami įskaitant vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokestį bei socialines išmokas (socialinės paramos, nedarbo draudimo, ligos ir motinystės socialinio draudimo, visų rūšių pensijų išmokos). Vertinant šiais kriterijais, regioniniai pajamų netolygumai rodo silpną socialinę koheziją tarp šalies regionų bei rajonų. Lietuvos regioninės politikos strateginis tikslas plėtros laikotarpiu iki 2013 metų – padidinti teritorinę socialinę sanglaudą, t.y. pasiekti, kad nė vienoje Lietuvos apskrityje: a) vidutinis gyvenimo standartas, apskaičiuotas pagal samdomojo darbo pajamas vienam namų ūkio nariui per metus, nebūtų žemesnis nei 75 procentai samdomojo darbo pajamų vienam namų ūkio nariui per metus šalyje; b) nedarbo lygis nebūtų daugiau kaip 35 procentais aukštesnis už vidutinį šalies nedarbo lygį.

Lietuvoje, kaip ir kitose augančios ekonomikos šalyse, socialinių ir ekonominių vertybių skalėje pagrindiniais tikslais pripažįstami spartus nacionalinės ekonomikos augimas ir konkurencingumo didėjimas. Šiuos tikslus įgyvendinančioje nacionalinėje ūkio plėtros politikoje viešųjų investicijų paskirstymu iš esmės siekiama didžiausio šalies ekonomikos augimo artimiausiu laikotarpiu, kuris sparčiausiai būtų įgyvendinamas stiprinant konkurencingiausias, labiausiai išsivysčiusius šalies miestus. Valstybės investicijos ir rinkos jėgos tarsi skatina didinti šalies teritorinės ekonominės plėtros nesubalansuotumą ir iš jo kylančius gyvenimo lygio netolygumus, formuoti labiau išsivysčiusias ir labiau atsilikusias apskritis. Regioninių netolygumų priežastimis įvardijamos investicijų į žmogiškuosius išteklius, inovacijas ir technologinę pažangą, verslo paramos infrastruktūrą stoka, silpni kooperaciniai ryšiai tiek tarp stambaus, smulkaus ir vidutinio verslo įmonių, tiek tarp pastarųjų ir mokslo bei kitų institucijų.

1.6. I dalies apibendrinimas

1. Lietuvoje nėra atliktų išsamių socialinės sanglaudos, kaip sisteminio reiškinių tyrinėjimų, o termino naudojimas sietinas su Lietuvos naryste Europos Sąjungoje, kurios politikoje sanglaudai teikiamas didelis dėmesys.
2. Akademinio požiūriu socialinės sanglaudos tyrimų srityje daug nuveikusi yra Kanados valstybė. Šalys, kurios didelį dėmesį skiria socialinei sanglaudai turi oficialias valstybines institucijas, atsakingas už sanglaudos politikos įgyvendinimą.
3. Akademinėje literatūroje mokslininkai nesutaria dėl vieningo socialinės sanglaudos apibrėžimo. Egzistuoja įvairūs požiūriai ypač dėl sanglaudą apimančių svarbiausių veiksnių.
4. Apibendrinant šioje dalyje pateiktus įvairius požiūrius į socialinę sanglaudą, geriausiai tiktų pasiremti organizacijos “Europos naujųjų miestų platforma” apibūdinimu: “Socialinė kohezija – viskas, kas laiko žmones drauge” (Wolbring, 2007)

TYRIMO METODIKA

Vadovautis partijų rinkiminėmis programomis, siekiant išsiaiškinti partijų nuostatas socialinės kohezijos atžvilgiu nulėmė keletas priežasčių: griežta rinkiminių programų struktūra, rinkiminių programų periodiškumas bei dokumentų autoritetingumas. Struktūra leidžia pamatyti kokioms sektorinėms sritims politinė partija skiria daugiausia dėmesio, kokią reikšmę teikia atskiroms problemoms tuose sektoriuose. Periodiškumas leidžia lyginti partijų rinkimines programas ir taip pamatyti nuostatų, prioritetų, vertybių kaitą. Na, o autoritetingumą atspindi tai, kad rinkimines programas galima laikyti kolektyviniais partijų politikos kryptių ir nuostatų rinkiniais, kadangi jos tvirtinamos ir apletojamos aukščiausiuose valdymo organuose - partijų suvažiavimuose.

MRG metodas leidžia partijų programas suskirstyti į 56 skirtingas kategorijas, kurios sugrupuojamos į 7 politikos sritis. Tačiau šis metodas dėl galimybės tekstus paversti kiekybinės analizės objektais daugiausia naudojamas problemų reikšmingumui tirti, mažai atspindi kokybinius programų skirtumų aspektus.

Kontent analizės metodas taikomas siekiant tirti įvairius socialinius reiškinius (socialinę koheziją būtent ir galima apibūdinti kaip socialiniu reiškiniu). *Kontent* analizės metodas naudojamas tiriant organizacijų įstatus, programas, protokolus, laiškus, respondentų atsakymus į atvirus anketos klausimus ir kitus panašius objektus.

Todėl šiame darbe bus taikomas *MRG metodo* principas derinamas su *kontent* analizės metodu. MRG metodo atrankos principas tampa svarbus, kai siekiame dekonstruoti socialinės kohezijos skirtingus apibrėžimus į atskirus veiksnius ir ieškant priežastinių ryšių tarp tų veiksmių. N. E. Friedkin (žr. 17 pusl) dėl socialinės kohezijos apibrėžimų gausos siūlė dekonstruoti skirtingus socialinės kohezijos apibrėžimus ir susitelkti į konkrečių socialinę koheziją apimančių veiksmių išaiškinimą ir priežastinių ryšių tarp jų nustatymą. Kadangi Lietuvoje socialinė kohezija iš esmės dar nėra tyrinėta, todėl negalime pasirinkti kurio nors vieno, sutartinio socialinės kohezijos apibrėžimo ir juo vadovautis empirinėje tyrimo dalyje. Taigi, tolimesnis socialinės kohezijos apžvalga politinių partijų nuostatose bus tirama tokia seka: Iš įvairių socialinės kohezijos apibrėžimų, apžvelgtų šiame darbe (labiau orientuojantis į socialinės politikos diskurso apžvalgoje pateiktus apibrėžimus) bus išrinkti atskiri ir dažniausiai besikartojantys į ją įeinantys ar labiausiai sąlygojantys veiksniai (*multiplikantai*), tapsiantys atskiromis kategorijomis analizuojant politinių partijų rinkimines programas. Atskirų socialinės kohezijos kategorijų bus ieškoma 4 politinių partijų dviejų rinkimų į LR Seimą rinkiminėse programose. Iš viso bus lyginamos 8 programos. Taikant *kontent* analizės metodą gauta kiekybinė atskirų kategorijų

išraiška leis palyginti kiekybiškai kiek ir kokiems socialinės kohezijos segmentams politinės partijos skiria daugiausia (mažiausia) dėmesio, kaip skiriasi dėmesio išlaikymas laike (tarp 2000 m. ir 2004 m. rinkiminių programų). Taikant kitą kontent analizės metodo aspektą – turinio analizę - bus aiškinamasi kas akcentuojama atskirų partijų atskiruose socialinės kohezijos segmentuose, kuo jų dėmesys ir sampratos iš esmės panašios, o kuo skiriasi. Tolimesniam sistemingam lyginimui – bus pasirinktos trys socialinės kohezijos sampratos aptartos I-oje darbo dalyje:

1. Berger, Gough ir Olofsson socialinės kohezijos samprata (iš mokslinio socialinės kohezijos diskurso);
2. Europos Tarybos socialinės kohezijos naujasis strateginis prioritetasis (iš socialinės politikos diskurso);
3. Beauvais ir Jenson samprata pagal išskirtus raktinius žodžius.

Partijų rinkiminių programų palyginimo rezultatų pagrindu bus suformuluoti klausimai ir hipotezių teiginiai, kurie bus tikrinami naratyvinio interviu metu ir analizuojami kokybinio tyrimo interviu metodika. Apklausiama bus vienas iš nagrinėjamos partijos politikų, turintis tiesioginį ryšį su socialinių reikalų sritimi ir prisidėjęs prie partijos nuostatų formavimo. Gauta informacija bus konceptualizuojama, kategorizuojama bei, taikant kokybinį turinio analizės metodą, interpretuojama. Darbo pabaigoje rezultatai bus palyginti bei susieti su vykdyta rinkiminių programų analize.

SOCIALINĖS SANGLAUDOS ATSPINDYS POLITINIŲ PARTIJŲ RINKIMINĖSE PROGRAMOSE

2.1. Tradicinių Lietuvos partijų bendrosios charakteristikos

Politinės partijas pagal jų išpažįstamas vertybes, socialines – ekonomines doktrinas, istoriškumą galima klasifikuoti įvairiai. Populiariausi skirstymai apima partijos vietos paiešką kairės – dešinės spektruose, ilgametę veiklą vykdančios partijos vadinamos tradicinėmis, o naujos ir dalinančios neįvykdomus pažadus – populistinėmis. Šiame darbe pasirinkta partijų atrankos sistema remiasi tradicinių partijų samprata. Tačiau tai ne tik ilgą laiką veikiančios partijos, bet ir besivadovaujančios tam tikromis ideologinėmis nuostatomis. Kaip pastebi VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto mokslininkė A. Ramonaitė (VU TSPMI, 2004): “Partijos ideologinių pagrindų tvirtumas, ko gero, galėtų būti geresnis skiriamasis vadinamųjų tradicinių ir populistinių partijų bruožas. Visos "tradicinės" partijos deklaruoja savo priklausomybę kokiam nors tradicinei vakarietiški ideologijų šeimai: socialdemokratams, konservatoriams, liberalams ar krikščionims demokratams”. Nors autorė vėliau pastebi, kad Lietuvoje kyla pagrįstų abejonų dėl partijų vykdomų politikų ir jų suderinamumo su atstovaujamosiomis ideologijomis, šio darbo tikslas ir objektas nėra nustatyti ar tradicinių partijų vykdoma (ar vykdyta) politika atitinka jų ideologines nuostatas, kaip ir tai, ar politinės partijos deklaruoja jų ideologijas atitinkančias politines nuostatas savo programose. Tipologijos pasirinkimas šiame darbe aktualus dėl tiriamų partijų korektiškos atrankos. Vadovaudamiesi partijų veiklos trukmės ir klasikinių vakarietišku politinių ideologijų išpažinimu, šiam tyrimui pasirinktos 4 politinės Lietuvos partijos: Lietuvos socialdemokratų partija (LSDP), Tėvynės sąjunga (TS), Lietuvos krikščionys demokratai (LKD) ir Lietuvos liberalų ir centro sąjunga (LiCS).

Trumpai bus apžvelgta kiekviena iš tiriamų politinių partijų²⁴.

Lietuvos socialdemokratų partija įkurta 1896 m. gegužės 1 d., 1989 m. rugpjūčio 12 d. atsikūro, o 2001 m. sausį Lietuvos socialdemokratų partija susivienijo su Lietuvos demokratine darbo partija. 2004 m. į Seimo rinkimus LSDP ėjo kartu su socialliberalais (Naujaja sąjunga) koalicijoje "Už darbą Lietuvai". Partija vadovaujasi socialdemokratinės minties ideologija. Šiuo metu LR Seime partija turi 27 mandatus. Deklaruoja turinti 14 805 narius.

²⁴ Visu duomenys apie partijas paimti iš oficialių šių partijų internetinių svetainių : <http://www.lsdp.lt> ; <http://www.tsajunga.lt> ; <http://www.lics.lt> ; <http://www.lkdp.lt> . Duomenys apie partijų narių skaičių paimti iš Vyriausiosios rinkimų komisijos internetinės svetainės : <http://www.vrk.lt> duomenų apie partijų veiklos finansines ataskaitas.

Tėvynės sąjunga įkurta 1993 m. gegužės 1 d. sąjūdžio aktyvo pagrindu. Atstovaujama visuose Seimuose, savivaldoje ir Europos Parlamente. Vadovaujasi konservatyviosios minties ideologija. Šiuo metu Seime turi 25 mandatus. Sąjunga deklaruoja turinti 12 514 narius.

Liberalų ir centro sąjunga (LiCS) – nors partija įkurta 2003 m. gegužės 31 d. sujungus tris politines jėgas: Lietuvos liberalų sąjungą, Moderniuosius krikščionis demokratų ir Lietuvos centro sąjungą, tačiau tebesivadovauja liberalizmo ideologija, kuria rėmėsi Lietuvos liberalų sąjunga, kurios veiklos pradžia skaičiuojama nuo 1990 m. lapkričio 24-25 d. kai įvyko steigiamasis liberalų sąjungos kongresas. Kadangi LiCS dalyvavo tik 2004 m. rinkimuose, o šiame darbe bus analizuojami ir 2000 m. vykę rinkimai į LR Seimą – bus remiamasi Liberalų sąjungos rinkiminėmis nuostatomis. Šiuo metu partija atstovaujama LR Seime, turi 8 mandatus (po 2004 m. rinkimų turėjo 19, iki 2006 m. vasario 25 d. atskilus ir įsikūrus naujai politinei partijai “Lietuvos Respublikos Liberalų sąjūdis). 2007 m. vasario mėnesį LiCS Vyriausiajai rinkimų komisija deklaravo turinti 4466 narius.

Lietuvos krikščionys demokratai - susikūrė 1905 m., o atkuriamasis susirinkimas įvyko 1989 m. vasario 16 d. 2001 m. gegužės 12 d. Lietuvos krikščionių demokratų partija susijungė su Krikščionių demokratų sąjunga ir pasivadino Lietuvos krikščionimis demokratais. LR Seime neatstovaujama partija, turinti savo atstovus tik savivaldos lygmenyje. Krikdemai vadovaujasi krikščioniškosios demokratijos ideologija. Partija deklaruoja turinti 4660 narių.

Apibendrinant bendrąsias tiriamų partijų charakteristikas išryškėja trys grupotini aspektai: partijų veiklos trukmė, partijų masiškumas bei buvimas valdžioje. *Pagal veiklos trukmę* socialdemokratai ir krikščionys demokratai skaičiuoja antruosius šimtmečius. Liberalai ir konservatoriai susikūrė Lietuvai atgavus nepriklausomybę. *Pagal masiškumą* – panašumai atsiranda tarp socialdemokratų ir konservatorių, kurių narių skaičius gerokai peržengia dešimtį tūkstančių, o liberalų ir krikščionių demokratų narių skaičius panašus – apie 4500. *Pagal buvimą valdžioje* – konservatoriai, krikščionys demokratai ir socialdemokratai lyginamų metų programų kūrimo laikotarpiu yra buvę valdžioje ir opozicijoje, o liberalai tik opozicijoje.

2.2. Tradicinių Lietuvos partijų rinkiminių programų bendrosios charakteristikos

Po 2000 m. vykusių rinkimų į Respublikos Seimą, politologai ir politikos apžvalgininkai džiaugėsi, kad rinkimuose išaugo partijų rinkiminių programų reikšmingumas. Tai patvirtino ir visuomenės apklausa, per kurias išsiaiškinta, kad didžioji dauguma rinkėjų buvo susipažinę su partijų programinėmis nuostatomis ir tik 15 proc. rinkėjų nieko nežinojo apie programas.²⁵ Vyravo požiūris, kad rinkėjų dėmesį partijų programinėms nuostatomis padėjo atkreipti

²⁵ Visuomenės nuomonės tyrimas. “SIC rinkos tyrimai”. Apklausa atlikta 2000 10 30 – 11 05 Kompiuterinė byla

žiniasklaidos, politologų, politikos apžvalgininkų bei pačių politinių partijų pastangos. Lyginant su 1996 m. Seimo rinkimais 2000 m. gerokai išaugo rinkiminių programų apimtys. Tačiau 2004 m. vykusiuose Seimo rinkimuose politinė bendruomenė kone vieningai nuogąstavo dėl rinkiminių programų reikšmės susilpnėjimo, kuri pakeitė populistinės partijų retorikos ir brangios rinkiminės kampanijos. Pačių partijų dėmesys rinkiminėms programoms – taip pat ženkliai sumažėjo. Lentelėje pateikiami šiame darbe lyginamų politinių partijų programų apimties dinamika pagal spaudos ženklų skaičių.

3 lentelė. Partijų programų apimtys. Spaudos ženklų skaičius

	2000 m.	2004 m.
Socialdemokratai	79 266	65 757
Konservatoriai	182 714	50 251
Liberalai	64 072	38 788
Krikščionys demokratai	101 843	22 525

Kaip matyti iš pateiktų partijų rinkiminių apimčių – gerokai pasikeitė rinkiminių programų lyderiai pagal išsamumą 2000 ir 2004 m. rinkimuose. 2000 m. išsamiausia ir didžiausia programa buvo parengta Tėvynės sąjungos, toliau ėjo krikščionių demokratų, socialdemokratų ir liberalų. 2004 m. rinkimuose plačiausia programą pateikė socialdemokratai, toliau konservatoriai, liberalai ir krikščionys demokratai.

Nors visų partijų programos sumažėjo, tačiau panašiausią apimtį išlaikė Lietuvos socialdemokratų partija. Ženkliausiai sutrumpėjo krikdemų (beveik 5 kartus) ir konservatorių (beveik 4 kartus) rinkiminės programos. Apibendrintai – 2004 m. partijų programos pagal apimtį labiau supanašėjo savo apimtimis ir nebebuvo kardinalių skirtumu, kad partijų programas skirtų daugiau nei 100 000 spaudos ženklų skirtumas kaip, kad buvo 2000 m. (konservatorių ir liberalų).

2.3. Politinių partijų programinių prioritetų ir visuomenės lūkesčių santykis

Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas 2000 m. siekdamas išsiaiškinti Lietuvos gyventojų politinės kultūros lygį vykdė tyrimą²⁶, kuriame be daugelio politiką, rinkėjų pasirinkimą, partijas veikiančių faktorių aiškinosi kokioms problemoms

²⁶ *Visuomenės nuomonės tyrimas // Lietuvos gyventojų politinės kultūros tyrimas*. Apklausa atlikta 1999 06-07. Vilniaus universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas. Vilnius, 2000.

prioritetus skiria politinės partijos, o kokiems visuomenė. Kone visos pagrindinės partijos kaip prioritetą išskyrė švietimo reikalus, valstybės valdymo sumoderinimą, narystę ES ir NATO, tačiau visuomenės nuomonė pasirodė esanti kiek kitokia. Prioritetais apklausos dalyviai įvardijo: pragyvenimo lygio smukimą (74,3 proc.), nedarbą (64,3 proc.), nusikalstamumą (49,1 proc.), korupciją (23,5 proc.), o tuo tarpu partijų akcentuotus dalykus: stojimui į NATO (8,6 proc.), narystei ES (4,3 proc.) ir didžiausiai nuostabai – švietimui (2,9 proc.) skyrė kur mažesnę reikšmę. Tai rodo, kad partijų programos, rinkiminė retorika neatliepė į tuos lūkesčius, kurie aktualūs buvo patiems rinkėjams. Tai viena iš vertinimo galimybių, kodėl partijos ir visuomenė per rinkimus skiria mažesnę dėmesį programinėms nuostatomis. Prioritetų nesutapimo pasekmes galima aptikti 2004 m. rinkiminėje kampanijoje daugelio politikos apžvalgininkų pastebėtame politikų veikime – rinkėjams kalbėta tai, ką jie nori girdėti. Tai puikiai įvardžiusios partijos, ypatingai populistinės, pasiekė neblogų rezultatų. Tačiau, tikslinga pastebėti, kad šioje, pagrindinių problemų formulavimo apklausoje, visuomenė didžiausią dėmesį skyrė socialinėms problemoms, dėl kurių efektyvaus sprendimo galėtų ženkliai prisidėti socialinės kohezijos visuomenėje didinimas.

Remiantis Algio Krupavičiaus straipsnyje: “Partijų programos ir vertybės 2004 m. Seimo rinkimuose” (VU TSPMI, 2005) aptariama kiekybine partijų programų analize buvo nustatyta, jog pagal politikos sritis programose daugiausia dėmesio skiriama ekonomikos klausimams, o antroje vietoje atsidūrė socialinės politikos ir gyvenimo kokybės problemos. lyginant su 2000 m. vykusiais rinkimais socialinės gerovės ir gyvenimo kokybės tema išsiplėtė nuo 28 iki 38 proc. 2004 m. daugiausia dėmesio socialiniams reikalams lyginant su kitomis politinėmis partijomis teikė Lietuvos krikščionys demokratai.

Vykdyta kiekybinė rinkimų programų analizė leido išskirti labiausiai pasikartojančias temas 2004 m. Seimo rinkimuose naudojant MRG metodą. Lentelėje pateikiama partijų skiriamas dėmesys vyraujančioms temoms, kurios aprėpia socialinės kohezijos reiškinį.

4 lentelė. Partijų dėmesys pagrindinėms temoms, apimančioms socialinės kohezijos segmentus, rinkiminėse 2004 m. programose procentais. Procentai pateikiami nuo partijos programos tekstų vienetų

	LSDP	TS	LKD	LiCS
Laisvė ir žmogaus teisės	11,5	12,89	33,57	17,74
Socialinių paslaugų sektoriaus plėtra	11,74	11,08	18,11	18,57
Švietimo sistemos plėtra	15,26	14,69	12,86	12,83
Decentralizacija	10,09	12,11	5	8,3
Demokratija	7,75	5,41	17,86	6,42

2.4. Socialinės sanglaudos apibrėžimas politinių partijų programose

Tikslios sąvokos “socialinė sanglauda” nenaudoja nė viena tradicinė politinė partija savo rinkiminėse programose nei 2000 m. nei 2004m. Arčiausiai šio termino esmės 2000 m. rinkiminėje programoje trumpai priartėja Tėvynės sąjunga: “Labai reikšmingi pokyčiai matomi ir visuomenėje. Atsiranda naujų priemonių visuomenės sanglaudai stiprinti. Tos priemonės anksčiau buvo neįmanomos arba pernelyg brangios. Nuotolinis mokymas, nuotolinės darbo vietos, telemedicinos paslaugos – visa tai teikia naujų galimybių telkti visuomenę, didinti jos gerovę”. Tačiau analogiškos nuostatos ar termino naudojimo nebeišlieka šios partijos 2004 m. programoje. Epizodiškai, kaip tam tikrą priemonę ir instrumentą Europos socialinės sanglaudos fondą savo programose mini Liberalų sąjunga (2000) ir socialdemokratai (2004 m.). Tačiau, kaip anksčiau aptariamoje įvadinėje dalyje buvo minima, viena iš socialinės kohezijos tyrinėjimus apsunkinančių problemų – tai ganėtinai nauja tyrimų sritis bei pačių tyrinėtojų vieningos nuostatos nebuvimas dėl sąvokos apibrėžimo. Akademinės doktrinos atstovai siūlo kalbėti apie socialinės kohezijos ribas, o politinės doktrinos atstovai identifikuoja atskirus socialinės kohezijos elementus ir siekia apie juos kalbėti tiek pavieniui, tiek kompleksiskai bei integruotai. Laikantis politinės doktrinos atstovų požiūrio, politinių partijų programose sutinkame aptariamų socialinės kohezijos elementų. Taigi, nepaisant to, kad partijos nevartoja tikslų socialinės kohezijos sąvokų, tačiau apie socialinę koheziją ir ją apimančius įvairius segmentus kalba pakankamai, kad tai būtų galima analizuoti taikant kokybinio tyrimo metodiką.

2.5. Solidarumo principas socialinėje sanglaudoje ir tradicinių Lietuvos partijų programose

Prieš išsamiau aptariant vieną iš socialinės kohezijos pamatinių vertybinių principų - solidarumą, tikslinga trumpai aptarti šį reiškinį, jo reikšmę ir atsiradimo aplinkybes. Solidarizmas (pranc. solidarisme) atsirado XIX – XX a. ieškant geriausiai charakterizuojančio visuomenės principo. Solidarumas Tarptautinių žodžių žodyne apibūdinamas kaip bendruomeniškumas, vieningumas, interesų bendrumas, bendra atsakomybė. Kaip knygoje „Krikščioniškasis socialinis mokymas“ teigia J. Hoffner: „visuomenės principais nelaikomi tiek individualizmas, neigiantis socialinę žmogaus prigimtį ir visuomenę laikantis vien tikslų sąjunga, skirta mechaniškai sulyginti visų žmonių interesus, tiek ir kolektyvizmas, naikinantis atskiros žmogaus orumą ir paverčiantis jį tik visuomeninių, pirmiausia ekonominių procesų objektu. Tačiau solidarumas nėra vidurkis tarp individualizmo ir kolektyvizmo. Kadangi šis principas kartu pasireiškia tiek žmogaus orumu, tiek

pačia iš esmės socialine žmogaus prigimtimi, jis naujai ir savitai charakterizuoja žmogaus ir visuomenės santykių“.

Solidarumo principas tampa vienu iš pamatinių vertybių priimant sprendimus Europos Sąjungos institucijose, susijusiose su socialinės apsaugos, ekonomiais ir kt. klausimais. Teigiama, kad pagrindinės vertybės – solidarumą ir subsidiarumą Europos Sąjunga perėmė iš Krikščioniško socialinio mokymo doktrinos²⁷. Krikščioniškas socialinis mokymas remiasi trimis pagrindiniais visuomenės sanklodos principais: solidarumo, subsidiarumo bei visuotinės gerovės (Hoffner 1996, p.41). Paaiškinimas galėtų glūdėti ir ankstyvajame Europos Bendrijos kūrimosi etape pasižyminčiame tuo, kad Europoje dominavę krikščionys demokratai siekė Europos integracijoje įtvirtinti krikščioniško socialinio mokymo principus. Pagrindiniai iš jų, – solidarumas bei subsidiarumas, – buvo įrašyti į Europos Ekonominės Bendrijos (EEB) steigimo sutartį kaip EEB principai. 1950 m. gegužės 9 d. – Prancūzijos užsienio reikalų ministras, krikščionis demokratas Robert‘as Šumanas pristatė glaudesnio bendradarbiavimo planą šiandieną vadinamą „Šumano planu“²⁸. Tai buvo pagrindas 1951 m. 6 valstybėms įkurti anglies ir plieno draugiją.

Šiame darbe aptariant solidarumo klausimą politinių partijų rinkiminėse programose dėmesys bus sutelktas į aiškinimąsi kaip partijos suvokia solidarumo principą ir kiek jam teikia reikšmės.

5 lentelė. Solidarumo principo paminėjimų - teiginių skaičius partijų rinkiminėse programose

	LSDP	TS	LKDP	LLS /LiCS
2000 m	4	1	8	0
2004 m.	3	2	6	0

Daugiausia dėmesio solidarumo klausimams rinkiminėse programose tiek 2000 m. , tiek 2004 m. skiria krikščionys demokratai. Tai atrodo logiškai pagrįsta, kadangi krikščioniškosios demokratijos ištakos remiasi krikščioniško socialinio mokymo idėjomis ir principais. Krikdemų trys teiginiai apie solidarumo principą atspindimi jų rinkiminėse programose:

1. Pagrindinės vertybės, kuriomis remiasi krikščioniškoji demokratija, yra žmogus kaip asmuo, jo laisvė ir atsakomybė, pamatinė lygybė, teisingumas, solidarumas ir subsidiarumas;
2. Solidarumas remiasi žmonių ir bendruomenių tarpusavio priklausomybe bei sąryšiu ir neįmanomas be pasiaukojimo. Jis ugdo žmoniškesnius santykius visuomenėje: partnerystę ir

²⁷ COMECE: Building trust among citizens in the future of Europe. 2001

²⁸ Visi EB/ES istorijos įvykiai paimti iš Europos Sąjungos, „The History of the European Union.“ The Gateway to the European Union. http://europa.eu.int/abc/history/index_en.htm

dalijimąsi viskuo, veiksmingą pagalbą ir silpniausiųjų apsaugą. Pasiaukojimas teikti pagalbą kitiems turi būti deramai visuomenės pripažintas;

3. Socialioji rinkos ekonomika yra alternatyva ir socializmui, žlugdančiam visuomenės narių iniciatyvą, ir liberalizmui, pakertančiam visuomenės solidarumą

Kaip matyti – tai vertybinės, ideologines nuostatos, nusakančios solidarumo principo esmę. Krikščionys demokratai solidarumo principą programose taiko kalbėdami apie visuomenės saugumo užtikrinimo politiką, užimtumą, dalyvavimą socialinio draudimo programose, šeimos politikos klausimuose, sveikatos politikoje, tautinės savimonės ugdyme. Atkreiptinas dėmesys, kad krikščionių demokratų nuostatos ir dėmesys 2004m. programoje liko nepakitęs nuo 2000 m. Nors 2000 m. rinkimuose sutinkami 8 teiginiai kalbantys apie solidarumą, o 2004 m. – 6, tačiau kokybinė turinio esmė nenukentėjo ir pagrindiniai dalykai liko tapatūs.

Kita politinė partija skirianti nemažai dėmesio solidarumo temai savo rinkiminėse programose – socialdemokratai. 2000 m. programoje sutinkame 4 teiginius, iš kurių trys daugiau deklaratyvūs, neaiškinantys solidarumo principo suvokimo: „už visų žmonių solidarumą“; „propaguoti ir diegti socialinio teisingumo bei solidarumo principus“; „vardan socialinio teisingumo ir solidarumo ribosime naujai skiriamų valstybinių pensijų kieki“. Tik paskutinė nuostata leidžia bandyti suvokti, ką socialdemokratai kalbėdami apie solidarumą turi omenyje: „siekiamo balanso tarp individualumo ir bendruomeniškumo, tarp konkurencijos ir solidarumo, tarp laisvės ir atsakomybės“. Solidarumas priešpastatomas konkurencijai. Tai galima suvokti kaip valstybės reguliavimo funkciją, perskirstymą ir pan. tačiau šiame kontekste prieštarinčiai skamba šūkis: „už visų žmonių solidarumą“. Tai nevertintina kaip balanso paieška, o aiškiai išsakyta pozicija, leidžianti suvokti individų santykį su kitais individualiais. Beje, remiantis šaltiniais, kuriuose solidarumas suvokiamas esantis tarp individualizmo ir kolektyvizmo, socialdemokratų balanso siekimas tarp individualizmo ir bendruomeniškumo tarsi padeda lygybės ženklą tarp kolektyvizmo ir bendruomeniškumo. 2004 m. programoje kalbėjimo solidarumo tema sumažėja, tačiau viena nuostata sukonkretina socialdemokratų požiūrį ir priartina prie tikrojo solidarumo esmės. Anot LSDP socialinio dialogo ir solidarumo vaidmuo: „puoselėti santarvę ir sutarimą visuomenėje, laikytis principo, kad sveikas remia sergantį, turtingas – nepasiturintį, darbingas – nedarbingą“. Tai politinės veiklos vienas iš LSDP prioritetų, kurio tikslas: „naudojant socialiai orientuotos rinkos principus sukurti gerovę visiems“. Bendrai tariant, socialdemokratų solidarumo samprata programoje labiau nukreipta į valstybės įgyvendinamą solidarumą (solidarumą iš viršaus ar iš šono), bet ne į solidarumą, kylantį pačioje visuomenėje ir iš individų iniciatyvumo, kaip tai daugiau akcentuoja krikščionys demokratai.

Tėvynės sąjungos dėmesys rinkiminėse programose solidarumui – itin mažas. 2000 m. programoje sutinkama viena nuostata: „Skatinant labdarą ir bendruomenės solidarumą numatyta,

kad gyventojai iki 2 proc. jų sumokėtos pajamų mokesčio sumos galėtų pervesti tiems, kurie pagal Labdaros ir paramos įstatymą gali gauti paramą“. Ši į konkrečiau veiksmo įgyvendinimą nukreipta nuostata leidžia suprasti, jog TS solidarumą suvokia kaip individo laisvą apsisprendimą gyvenant bendruomenėje teikti paramą. Tačiau žinoma, kad ši nuostata apie pajamų 2 proc. skyrimą nereikalauja asmeninio asmens pasiaukojimo, to nebūtų galima laikyti ir individo savanoriškos pagalbos artimiausiai aplinkai skatinimu. Šios nuostatos per mažai, kad galėtume teigti, kad konservatoriams svarbus ir aktualus solidarumo principas, kadangi apie jį ir jo esmę nekalbama kituose, didelę svarbą turinčiuose valstybės sektoriuose: ekonomikoje, socialinėje apsaugoje. Kiek labiau konservatoriai vertybiniame lygmenyje solidarumo principą išplėtoja 2004 m. rinkiminėje programoje, kurioje pasisakoma už stiprią ir solidarią visuomenę, bei solidarumą, kaip socialinio kapitalo reikšmingą veiksnį: „Žmonės jaučiasi vieniši ir nesaugūs, nes nyksta seni ir neatsiranda naujų bendruomeninių saitų, socialinio solidarumo, bendruomeniškumo – viso to, kas sudaro vadinamąjį socialinį kapitalą“. Tačiau be šių nuostatų, sektoriniame lygmenyje solidarumo principas neakcentuojamas ir nepaliečiamas.

Liberalai tiek 2000 m., tiek 2004 m. rinkiminėse programose apie solidarumą nekalba.

Apibendrintai galima pastebėti, kad partijų dėmesys solidarumo klausimui sietinas su partijų požiūriu į rinką bei ekonomiką. Žinant socialdemokratų ir krikščionių demokratų išpažįtamą socialiosios rinkos modelį bei požiūrį į socialinę apsaugą panašumus, solidarumo principas tampa reikšmingu ir akcentuotinu, o konservatorių ir liberalų palaikomas laisvos rinkos modelis tampa nesuderinamas su solidarumo principu. Tai pastebima ir nagrinėjamų partijų programose.

2.6. Socialinė kohezija politinių partijų programose pagal Berger, Gough ir Olofsson modelį

Šioje dalyje bus pristatoma ir analizuojama socialinės kohezijos samprata politinių partijų rinkiminėse programose pagal mokslinio diskurso atstovų Berger, Gough ir Olofsson socialinės kohezijos apibrėžimą, kuriame buvo siūloma koheziją nagrinėti platesniame kontekste, apimančiame socialinę integraciją bei stabilumą. Buvo laikoma, kad šie segmentai itin svarbūs socialinei kohezijai – tik socialiai integratioje ir stabilumu pasižyminčioje visuomenėje (valstybėje) galima tikėtis didesnės socialinės kohezijos.

2.6.1. Socialinė integracija politinių partijų programose

Socialinės apsaugos terminų žodynas²⁹ integracijos sąvoką pateikia kaip apimančią asmens išsiliejimą į socialinę grupę visuomenę pagal bendras vertybes, normas, tikėjimą ir pan. Bendroji sąvoka nenurodo apie kokio asmens išsiliejimą kalba socialinė integracija, o tai leidžia suprasti, jog socialinė integracija svarbi kiekvienam asmeniui, nepriklausomai ar jis turi specialiųjų poreikių ar problemų. Be abejo, kalba eina apie tas kategorijas asmenų, kurie dėl tam tikrų objektyvių ar subjektyvių priežasčių tarsi lieka už visuomenės „borto“: neįgalieji, skurstantys, benamiai, kitataučiai, įvairūs ligoniai ir pan.

6 lentelė. Socialinės integracijos paminėjimų - teiginių skaičius partijų rinkiminėse programose

	LSDP	TS	LKDP	LLS / LiCS
2000 m.	4	2	2	2
2004 m.	1	0	1	3

2000 m. iš 4 politinių partijų daugiausia dėmesio socialinei integracijai skyrė socialdemokratų partija. Apie socialinės integracijos reikalus visoje programoje kalbama keturis kartus ir apimamos skirtingos socialinės integracijos poreikių turinčios tikslinės grupės: neįgalieji; asmenys, turintys rizikos faktorių (alkoholikai ir narkomanai); tautinės mažumos ir vaikai likę be tėvų globos. Tai plačiausia socialinės integracijos aprėptis.

Per pus mažiau nei socialdemokratams savo rinkiminėje programoje Tėvynės sąjunga kalba apie socialinę integraciją. Jos vystymo akiratyje 2000 m. buvo neįgalieji, jaunimas, linkę nusikalti asmenys bei grįžusieji iš įkalinimo įstaigų.

Lietuvos krikščionių demokratų partija savo rinkiminėje programoje apima tautinių mažumų ir jaunimo integracijos klausimus ir jų svarbą.

Liberalai socialinės integracijos į visuomenę svarbą pateikia tik per neįgaliųjų integravimąsi į visuomenę. Apie kitas socialines grupes ir specialiųjų poreikių turinčių asmenų integraciją programose nekalbama.

2004 m. rinkiminėje programoje socialdemokratų dėmesys socialinės integracijos temai sumažėjęs – kalbama tik apie neįgaliųjų poreikius ir aplinkos neįgaliesiems pritaikymą.

²⁹ Socialinės apsaugos terminų žodynas. [Žiūrėta 2007 m. gegužės 22 d.] Prieiga per internetą http://www.sec.lt/pages/zodynas/index_.html

Tėvynės sąjunga 2004 m. rinkiminėje programoje apie asmenų socialinę integraciją nekalba nieko.

Krikščionys demokratai 2004 m. programoje kalba apie smurtą šeimoje patyrusių jaunuolių integraciją į visuomenę.

Daugiausia dėmesio socialinės integracijos temai 2004 m. skyrė Liberalų ir centro sąjunga. Programoje sutinkame 3 atvejus, kalbančius apie socialinę integraciją: švietimo sistemos pritaikymo prie mokymosi visą gyvenimą programos siekiant efektyvios integracijos į darbo rinką; jaunimo socialinę integraciją; pažeidžiamiausių gyventojų grupių integraciją į visuomenę.

Lyginant 2000 m. ir 2004 m. tradicinių partijų rinkimines programas, pastebima, kad partijų dėmesys socialinei integracijai sumažėjo. 2004 m. daugiausia dėmesio socialinei integracijai skyrė nebe socialdemokratai, bet liberalų ir centro sąjunga, kuri 2000 m. iš lyginamų partijų socialinei integracijai buvo skyrusi mažiausiai dėmesio. Tradiciškai partijos mini neįgaliųjų, jaunimo, rizikos faktorių turinčių asmenų socialinės integracijos reikalus. Verta pastebėti, kad pilną terminą „socialinė integracija“ iš 8 lyginamų partijų programą vieną kartą pamini tik liberalų ir centro sąjunga 2004 m. rinkiminėje programoje: „Darbo patirties įgijimui turi būti skatinama savanoriškųjų darbų atlikimo praktika jaunimo tarpe, tokiu būdu didinant jaunimo užimtumą, aktyvumą bei jų socialinę integraciją“. Kitų partijų teiginiai atspindi socialinės integracijos sąvoką, tačiau ji tiesiogiai nevertinama. Lyginant partijų rinkimines programas, kurias skiria ketverių metų laikotarpis galima pastebėti ir tam tikrus tapačios reikšmės sąvokų vartojimo pokyčius: LSDP, LLS ir TS 2000 m. neįgaliuosius vadina „invalidais“, o jau 2004 m. LSDP neįgalieji vadinami neįgaliaisiais (TS ir LiCS 2004 m. neįgaliųjų ir invalidų sąvokos neminimos).

2.6.2. Stabilumas politinių partijų programose

Stabilumo klausimams valstybėje 2000 m. rinkiminėse programose daugiausia dėmesio teikia konservatoriai, o 2004 m. rinkimuose – socialdemokratai.

7 lentelė. Stabilumo paminėjimų - teiginių skaičius partijų rinkiminėse programose

	LSDP	TS	LKD	LLS / LiCS
2000 m.	4	7	6	2
2004 m.	11	5	5	2

LSDP 2000 m. rinkimuose konstatuoja kultūros, švietimo ir mokslo sistemų griūties grėsmę, kurios padėtų išvengti padėties jose stabilizavimas. Žemdirbystės ir ūkio sektoriai minimi

kaip stabilumo reikalaujančios sritys. Pastebėtina, kad socialdemokratai stabilumo, kaip visumos neakcentuoja, labiau šią sąvoką pritaiko atskiriems sektoriams.

Konservatorių vienas iš ideologinio tapatumo rodiklių yra stabilumo palaikymas. Stabilumas, vertybių išsaugojimas visuomenėje – viena iš kertinių konservatyvizmo ašių. Konservatoriai 2000 m. rinkimuose veiksmingą valstybės valdymą priešpastato socialinių išmokų ir lengvatų didinimui, kaip efektyvesnį valstybės stabilumo garantą. Akcentuojami bendruomenių ir tarptautinio bendradarbiavimo vaidmenys stabilumo užtikrinime. Tėvynės sąjunga savo programoje paliečia ir vieną kertinių socialinei kohezijai reikšmingą stabilumo garantą – viduriniojo visuomenės sluoksniu stiprinimą bei pabrėžia jo svarbą. Kalbant apie sektorinio stabilumo svarbą – išskiriama teisinė ir socialinės apsaugos sistemos, kurių tinkamumas ir patikimumas laiduoja darną visuomenėje.

Krikščionys demokratai rinkiminėje programoje atspindi ir ideologinius veiksnius: teigiama, jog krikščioniškų vertybių ugdymas ir palaikymas yra esminė sąlyga tautos išlikimui, valstybės demokratiniam stabilumui ir visapusiškam kiekvienos asmenybės išsilavinimui pasiekti. Akcentuojama politinio bei ekonominio stabilumo svarba valstybėje, kuri siejama su pažangos, žmonių gerovės ir žmonių siekių įgyvendinimu. Iš atskirų sektorių išskiriami kaimo socialinės infrastruktūros ir energetinės sistemos stabilumų išlaikymai.

Liberalų dėmesys 2000 m. rinkiminėje programoje stabilumo palaikymui – mažiausias iš lyginamų partijų. Paaiškinimas galėtų slypėti liberalizmo ideologijoje, kur stabilumas nėra laikoma reikšminga vertybe. Liberalai stabilumą akcentuoja nacionalinio identiteto išsaugojime bei pilietinės visuomenės palaikyme.

2004 m. socialdemokratų rinkiminėje programoje galima aptikti kokybinių pokyčių kalbėjime apie stabilumą ir jo svarbą. Pirmiausia – tai pačios sąvokos vartojimo padaugėjimas. Jei 2000 m. vyravo sektorinio stabilumo reikšmė – tai 2004 m. vis dažniau stabilumas sutinkamas kalbant apie politinį ir ekonominį stabilumą valstybėje. Pabrėžtinai daugiau dėmesio skiriama ekonominiam stabilumui: 6 iš 11 sutinkamų teiginių, kuriuose minimas stabilumo palaikymas kalbama apie ekonominį stabilumą. Kalbant apie sektorinį stabilumą – išskiriamas smulkus ir vidutinis verslas bei energetika. Socialdemokratai 2004 m. programoje ketina vengti dažno teisės aktų keitimo ir siekti išlaikyti galiojančius stabilus teisės aktus. Šią nuostatą būtų galima siekti su beveik 4 metus trukusiu socialdemokratų buvimu valdžioje bei galima daryti prielaidą, kad per tuos metus buvo priimti būtiniausi teisės aktų pakeitimai ar nauji įstatymai esamai situacijai palaikyti. Tai bene geriausiai stabilumo reikšmę socialdemokratams atspindinti charakteristika. Kita nuostata taip pat verta dėmesio, tačiau jau pačių socialdemokratų nenaudai – tai siekis iki 2008 m. stabilizuoti nusikaltimų skaičiaus augimo tempus. Tai tarsi pripažinimas, kad

socialdemokratų ligitolinė vykdyta politika neskatinė nusikalstamumo mažėjimo, bet priešingai – didina jo augimo tempus.

Kokybinių skirtumų galima aptikti ir konservatorių rinkiminėje programoje 2004 m. Joje jau nebekalbama apie stabilumo vaidmenį viduriniajam sluoksniui bei bendruomenėms. Vienas iš svarbiausių valstybės politikos tikslų – Lietuvos politinės sistemos panašumas į europinius standartus, pasižyminti stabilumu, intelektualumu ir skaidrumu. Iš sektorių išskiriami ūkio ir makroekonomikos, kuriuose reikalingiausiais stabilumas. Iš vertybinių sektorių konservatoriai išskiria siekį išsaugoti tautinį kultūros paveldą.

Krikščionių demokratų 2004 m. rinkiminėje programoje stabilios valstybės raidos ir žmonių saugumo užtikrinimas formuluojamas kaip pirmoji LKD veiklos strateginė kryptis. Politinio ir ekonominio saugumo ir stabilumo garantijos siejamos su Lietuvos naryste ES ir NATO. LKD 2004 m. programoje išlaikė vieną tapačią 2000 m. programai nuostatą, susietą su ideologiniu tapatumu: tai krikščioniškų vertybių ugdymo ir palaikymo svarba, sąlygojanti tautos išlikimą, valstybės demokratinį stabilumą ir kiekvienos asmenybės visapusišką išsilavinimą. Pastebėtina, kad kitų partijų programose apie stabilumo palaikymą nėra išlaikytų tapačių nuostatų, teiginių bei siekių.

Liberalų ir centro sąjunga, kaip ir 2000 m. stabilumui skiria mažiausiai dėmesio iš lyginamų tradicinių partijų. Nuostatų susijusių su stabilumu kontekstas – pasikeitęs: liberalai kalba apie saugumo ir stabilumo erdvės plėtrą Lietuvos kaimynystėje bei siekį išsaugoti savitą kaimo gyvenimo būdą ir tradicijas.

Apibendrinant stabilumo tematikos raidą politinių partijų rinkiminėse programose galima konstatuoti, kad partijos neturi nusistovėjusio požiūrio į stabilumo reikšmę valstybės ir visuomenės raidai. Iš nusistovintų sričių galima išskirti ekonominį stabilumą ir augantį politinio stabilumo siekį kurie minimi daugelio partijų programose. Šių nuostatų galima aptikti tiek 2000 m. ir 2004 m. programose. Stabilumo klausimą ideologizuoti linkusios Tėvynės sąjungos ir krikščionių demokratų partijos.

Sociologiniame požiūryje į socialinę koheziją vyravo kalbėjimas apie socialinės kohezijos ribas, bet apeinant pačią socialinę koheziją, jos apibrėžimą (žr. 34 pusl.). Aptarti konceptai – socialinė integracija ir stabilumas – iš ties orientuoti į aplinką, į kontekstą socialinei kohezijai rasti. Politinių partijų dėmesys tai aplinkai ir tam kontekstui atsirasti – nėra didelis: stokojama nuoseklumo, kryptingumo sistemiškumo bei nuostatų išplėtojimo. Politinės partijos linkusios keisti programinius akcentus kalbėdamas apie socialinę integraciją bei stabilumą.

2.7. Socialinė kohezija pagal Europos Tarybos naują prioritetą Lietuvos partijų programose

Europos Sąjungos užimtumo iniciatyvos ar struktūriniai fondai socialinėse strategijose pasižymėdavo ištikimybe tokioms problemoms kaip nedarbas, skurdas ir atsirbojimas. Europos Taryba pastūmėjo socialinės kohezijos idėją aiškaus politinių elementų inkorporavimo link. Pilietinio ir politinio dalyvavimo skatinimas, kaip buvo rašyta pirmoje šio darbo dalyje, tampa akivaizdžiai vienu esminių akcentų Europos Tarybos socialinės kohezijos strategijose. Taigi, svarbu yra apžvelgti, kaip ši nauja kryptis atsispindi tradicinių Lietuvos politinių partijų rinkiminėse programose.

2.7.1. Pilietinis dalyvavimas ir bendruomeniškumas politinių partijų programose

8 lentelė. Pilietinio dalyvavimo skatinimo paminėjimų - teiginių skaičius partijų rinkiminėse programose

	LSDP	TS	LKDP	LLS / LiCS
2000 m	8	13	4	4
2004 m.	6	4	3	2

Pilietinio ir politinio dalyvavimo skatinimo iniciatyvos partijų programose akivaizdžiai skiriasi. Pilietiniam dalyvavimui partijos skiria palyginti nemažai dėmesio, kai tuo tarpu politinio dalyvavimo skatinimas beveik visiškai neatspindi partijų programose. Daugiausia dėmesio pilietiniam dalyvavimui 2000 m. Seimo rinkimuose skyrė Tėvynės sąjunga. Naudojant *kontent* analizės metodą, šioje programoje išskirta 13 atvejų, apimančių juridinį savanorio statuso įteisinimą; nevyriausybinių organizacijų (NVO) veiklos skatinimą; jaunimo bendradarbiavimo su kaimyninių šalių jaunimu skatinimą; jaunimo įtraukimą į sprendimų priėmimą, jaunimo įsitraukimo į visuomeninių organizacijų, bažnytinių bendruomenių ir kitų demokratinių organizacijų veiklą skatinimą; informacinių technologijų suteikiančių galimybes piliečiams tapti aktyviais pilietinės visuomenės dalyviais įdiegimą ir kt. Tėvynės sąjunga didelį dėmesį skiria jaunimo dalyvavimo skatinimui (7 iš 13 atvejų apima būtent jaunimo iniciatyvas). LSDP tų pačių metų programoje išskiriami pilietinio dalyvavimo skatinimo 8 atvejai, apimantys platesnį kontekstą: visuotinio visuomenės dalyvavimo aplinkosaugoje skatinimą; skaidrumo, demokratiškumo ir kontrolės viešajame gyvenime didinimą, per piliečių dalyvavimą; tautinių bendrijų dalyvavimą ir kt. LKDP rinkiminėje programoje į 2000 m. Seimą piliečių dalyvavimo skatinimo aptinkami 4 atvejai, kurių bendras bruožas – per nevyriausybinių organizacijų kūrimą,

rėmimą ir stiprinimą. Liberalų sąjungos rinkiminėje 2000 m. programoje 4 atvejuose minimas piliečių dalyvavimo skatinimas per savanoriškų susivienijimų skatinimą ir rėmimą; dalyvavimą priimat visuomenei svarbius sprendimus ir kt.

Bendras bruožas visoms partijoms 2000 m. rinkiminėse programose – tai NVO sektoriaus stiprinimas, socialinių problemų sprendimas pasitelkiant visuomenines organizacijas ir piliečius.

2004 m. Seimo rinkimų programose pilietiško dalyvavimo skatinimas išlieka visų partijų programose. LSDP keturiuose iš šešių atvejų piliečių dalyvavimo svarbą ir būtinybę mini svarbių klausimų priėmimo procese: dėl ūkio plėtros planų, dėl programų įgyvendinimo bei poveikio aplinkai vertinimo, dėl dalyvavimo savivaldybių sprendimų priėmimuose, ieškant alternatyvų ir pan. Tėvynės sąjungos 2004 m. rinkiminėje programoje piliečių dalyvavimas akcentuojamas per dalyvavimą bendruomenių veikloje iš 4 atvejų – 3 aprėpia bendruomenišką piliečių dalyvavimą. Liberalų ir centro sąjungos programoje išskirtinis dalyvavimo aspektas – piliečių dalyvavimo skatinimas teisėkūros procesuose. Lietuvos krikščionių demokratų rinkiminėje programoje dalyvavimas kaip ir 2000 m. programoje akcentuojamas per NVO (asociacijų) stiprinimą ir skatinimą įvairiose srityse.

Trijų iš analizuojamų partijų (TS, LSDP ir LiCS) 2004 m. programose, piliečių dalyvavimo skatinimas apima nusikaltimo prevencijos sritį. Visos partijos, kaip ir 2000 m. rinkiminėse programose akcentuoja visuomeninių organizacijų svarbą ir stiprinimą.

Viena iš pilietinio dalyvavimo formų būtų galima įvardinti dalyvavimą *bendruomenių* veikloje, žmonių *bendruomeniškumo* skatinimo. Gretinti šiuos segmentus leidžia ir neretai pačių partijų programose paraleliai vartojamos sąvokos (pilietinė visuomenė, bendruomenė). Bendruomeniškumas - tai ypatingai svarbus veiksnys, siekiant užtikrinti socialinę koheziją visuomenėje. Bendruomeniniais santykiais paremtoje visuomenėje mažėja atskirtis, didėja saugumas ir socialinė integracija, sprendžiamos įvairios socialinės problemos.

9 lentelė. Bendruomeniškumo skatinimo paminėjimų - teiginių skaičius partijų rinkiminėse programose

	LSDP	TS	LKDP	LLS / LiCS
2000 m.	4	15	13	10
2004 m.	8	35 (101)	12	8

Apžvelgiant nagrinėjamų politinių partijų skiriamą dėmesį bendruomenių veiklai ir bendruomeniškumo skatinimui, dėmesys bus skiriamas ne į specifines bendruomenes, kurių

veikla sąlygota sutampančių interesų, profesijos, lyties ar rasės, bet į kasdienio gyvenimo bendruomenėje (paremto gyvenamąja aplinka) reikalus.

Nors socialdemokratų dėmesys bendruomeniškumo klausimams 2004 m. padvigubėjo lyginant su 2000 m., tačiau sąlyginai jie skiria mažiausiai dėmesio iš lyginamų partijų. LSDP pasisakė už bendruomenių įtraukimą priimant svarbius vietos sprendimus, iniciatyvų skatinimą mažinant skurdą. Viena ideologinė 2000 m. programos nuostata bylojo: “sieksime balanso tarp individualizmo ir bendruomeniškumo”. Ši nuostata tarsi atsako, kodėl LSDP bendruomeniškumui skiria santykinai nedaug dėmesio. 2004 m. pagrindinius akcentus LSDP skatinant bendruomeniškumą išlaiko – įtraukimą į problemų sprendimą ir sprendimų priėmimą, tik jie labiau išplėtoti įvardijus konkrečias priemones bendruomenių skatinimui ir plėtrai – ES teikiamų galimybių įsisavinimą.

Analizuojant liberalų dėmesį bendruomeniškumui, pastebėta, kad 2000 m. nemažas bendruomenės sąvokos naudojimas rinkiminėje programoje sietinas su prasme žodžio reikšme. Neretai, ką liberalai vadina bendruomene, būtų galima prilyginti visuomenės sąvokai. Tą prilyginimą būtų galima interpretuoti, kaip glaudesnių santykių visuomenėje siekį, paremtą artimesniais ryšiais ir santykiais. LLS akcentuoja kaimo bendruomenių svarbą bei socialinių problemų sprendimą per bendruomenes. Šie akcentai išlieka ir 2004 m. LiCS programoje. Be to joje atsiranda dėmesys medikų bendruomenei (specializuota grupė) bei bendradarbiavimo svarbai su išėivijos bendruomenėmis. Paryškinamas bendruomenės vaidmuo saugumo užtikrinime (per programas “saugi kaimynystė” ir pan.).

Krikščionių demokratų išskirtinumas, kalbant apie bendruomenes, pasireiškia, kad jie bendruomenes ir jų veiklą tapatina su solidarumo principu. Kalbama apie lygias galimybes bendruomenių veikloje, socialinių ir vietos problemų sprendimą per bendruomenes. Krikdemai pabrėžia, kad šalies ekonominės plėtros pobūdį lemia bendruomenės socialinės raidos tikslas. Krikdemai nemažai skiria dėmesio bendruomeniškumui, kaip vertybei pabrėžti. 2004 m. LKD programoje nuostatos dėl bendruomenių ir bendruomeniškumo liko nepakitusios.

Savotiškai išskirtinis ir TS dėmesys bendruomenėms ir bendruomeniškumui. Jei 2000 m. TS pernelyg neišsiskyrė iš kitų partijų nei apimtimi nei turiniu, tai 2004 m. bendruomeniškumo temai dėmesys išauga ženkliai. Programoje sutinkame 101 bendruomenių bei bendruomeniškumo paminėjimą, iš kurių 35 labiau unikalūs ir nepasikartojantys. Nemažai dėmesio skiriama vertybiniam bendruomeniškumo aspektui. Konservatoriai mano, kad šalia asmenis ir jo laisvių turi greta eiti bendruomeniškumas ir pilietinė visuomenė. Programoje gausu konkrečių priemonių bendruomeniškumui skatinti, tarp kurių minimas “bendruomenių įstatymo” priėmimas; biudžetinio “bendruomenių plėtros” fondo įsteigimas; “bendruomenių lyderių” studijų aukštosiose mokyklose įsteigimas, o mokyklose bendruomeniškumo, tautiškumo ugdymo pamokų įvedimas;

bendruomenių departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsteigimas. Nemažai dėmesio skiriama religinėms bendruomenėms, socialinių problemų sprendimui per bendruomenes.

Apibendrintai galima pastebėti, kad partijos pilietiškumo ir bendruomeniškumo sąvokas vartoja greta, kaip tarpiai susijusius sinonimus. Kokybiškai iš kitų partijų išsiskiria Tėvynės sąjungos dėmesys bendruomeniškumo skatinimui 2004 m. Galima laikyti, kad bendruomeniškumas – viena pagrindinių TS rinkiminių ašių pastaruosiuose rinkimuose. Visų partijų programose bendruomenių ir NVO vaidmuo matomas sprendžiant socialines problemas. Taip pat pabrėžtina, kad partijos kalbėdamos apie bendruomenes, dėmesį skiria ne separatistinėms, paremtomis bendrais interesais, profesijomis ar tautybe, bet apie gyvenamosios aplinkos sąlygotas bendruomenes. Tai ypatingai svarbu kohezityviai visuomenei ir darniai jos raidai.

2.7.2. Politinio dalyvavimo skatinimas politinių partijų programose

Lyginant su pilietinio dalyvavimo skatinimu – kur kas prastesnė situacija politinio dalyvavimo skatinime. Partijos nei 2000 m. nei 2004 m. rinkiminėse programose beveik nieko nekalba apie piliečių dalyvavimo rinkimuose svarbą ir skatinimą.

10 lentelė. Politinio dalyvavimo skatinimo paminėjimų - teiginių skaičius partijų rinkiminėse programose

	LSDP	TS	LKDP	LLS / LiCS
2000 m.	0	0	1	0
2004 m.	0	1	2	1

Socialdemokratai apie politinio dalyvavimo skatinimą nekalba nei 2000m. nei 2004 m. rinkiminėse programose. Liberalai 2000 m. nekalba nieko, o 2004 m. programoje galima aptikti tarsi kvietimą dalyvauti šūkio pavidale: „Kviečiame kartu kurti Lietuvą, kurioje gera visiems“. Tėvynės sąjunga 2000 m. rinkimuose rengėsi skatinti jaunimo įsitraukimą į partijų veiklą, o 2004 m. rinkimuose buvo užsibrėžusi įgyvendinti seniūnų rinkimus. Krikščionys demokratai 2000 m. programoje rengėsi sudaryti sąlygas Lietuvos žmonėms dalyvauti šalies politiniame gyvenime. Ta pati nuostata išliko ir 2004 m. jų rinkiminėje programoje. Be šios nuostatos krikdemai 2004 m. dar deklaravo: „Esame pasirengę bendradarbiauti ir su tais asmenimis, kurie nėra partijų nariai, tačiau yra tvirtų moralinių įsitikinimų, kompetetingi ir pasirengę nesavanaudiškai prisidėti prie savo užsibrėžtų tikslų įgyvendinimo, savo darbu pasitarnauti šalies gerovei“.

Itin menkas politinių partijų dėmesys politinio dalyvavimo skatinimui pirmiausia nenaudingas pačioms partijoms, o tuo pačiu ir visai visuomenei. Socialinei kohezijai svarbus veiksnys – bendras visuomenės pasitikėjimas politinėmis partijomis – jau daugelį metų laikosi stabiliai žemose pozicijose. Kaip rodo duomenys (žr. 16 lentelė, 55 pusl.) – politinėmis partijomis pasitikima mažiausiai, o nepasitikima daugiausiai. Kitas, šią neigiamą politinio dalyvavimo aspektą patvirtinantis reikšmingas tyrimas buvo atliktas 2005 m. Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo kartu su Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslo instituto atliktas tyrimas, kurio išvadose (VU TSPMI Tyrimo ataskaita 2005) konstatuota: „Bendras partijų narių visuomenėje procentas yra santykinai mažas ir atsilieka nuo Vakarų Europos vidurkio (partijoms Lietuvoje priklauso apie 2 proc. gyventojų; tuo tarpu Vakarų Europos šalių vidurkis yra apie 5 proc.). Didžiąją dalį partijų narių sudaro tarnautojai ir specialistai, gana menka partijų skvarba kituose visuomenės sluoksniuose. Lietuvos gyventojų tyrimo rezultatai rodo, kad partijų narystės potencialas yra gana didelis. Beveik ketvirtis milijono Lietuvos gyventojų neatmeta galimybės būti vienos ar kitos partijos nariu. Didžiausias narystės potencialas yra Vilniuje bei kituose didžiuosiuose miestuose, taip pat tarp jaunų bei turinčių aukštesnį išsimokslinimo lygį žmonių. Partijoms trūksta aktyvumo verbuojant naujus narius. Dauguma nepriklausančių partijoms apklaustųjų nurodė tai, kad jie nebuvo kviešti tapti partijos nariu. Taip pat partijos nesugeba sukurti pakankamos motyvacijos narystei“.

Taigi apibendrinant Lietuvos politinių partijų gebėjimą persiorientuoti į naują Europos Tarybos prioritetą – pilietinio ir politinio dalyvavimo skatinimą, siekiant didesnės socialinės kohezijos visuomenėje, galima teigti, kad partijos daugiau ir įvairesniame kontekste dėmesio savo rinkiminėse programose teikia pilietinio dalyvavimo skatinimui ir labai mažai stengiamasi įtraukti visuomenę į politinį dalyvavimą, į naujų narių pritraukimą ar piliečių aktyvinimą skatinant juos dalyvauti rinkimuose. Mažą partijų dėmesį politiniam visuomenės dalyvavimui patvirtina labai mažas visuomenės pasitikėjimas partijomis bei pačių partijų izoliuotumas ir menkas skaitlingumas.

2.8. Socialinė kohezija partijų programose pagal Beauvais ir Jenson išskirtus raktinius žodžius

Šioje dalyje bus aptartas politinių partijų dėmesys socialinės kohezijos elementams, kuriuos išskyrė mokslininkai Beauvais ir Jenson (2002). Tai *bedarbystės, skurdo, diskriminacijos, atskirties, pasitikėjimo* problemos. Apžvelgsime, kaip politinės partijos mato šių problemų sprendimą ir kiek skiria joms dėmesio savo rinkiminėse programose 2000 m. ir 2004 m. prieš parlamento rinkimus.

2.8.1. Skurdo problema politinių partijų programose

Dėmesys skurdo problemai politinių partijų programose panašus tarp lyginamų partijų. Kiekybiškai išsiskiria tik konservatoriai 2004 m. programoje skirianti daugiausia dėmesio.

Skurdo problemą charakterizuojantys teiginiai gali leisti išryškinti partijų požiūrius ir principines nuostatas, kurias pabandytume apžvelgti.

11 lentelė. Skurdo paminėjimų - teiginių skaičius partijų rinkiminėse programose

	LSDP	TS	LKDP	LLS / LiCS
2000 m.	3	2	1	0
2004 m.	1	6	1	0

Socialdemokratų partija 2000 m. programoje kovą su skurdu ir nedarbu pristatė kaip vieną iš svarbiausių šalies politikos prioritetų. Socialdemokratai minėjo visuomenės pajėgų suvienijimą kovoje su skurdu: savivaldybės kompetencijas, nevyriausybinės organizacijos ir vietos bendruomenės. 2004 m. LSDP rinkiminėje programoje prioritetas skurdo mažinimui neišnyko, tačiau išplėtotą šią temą nebuvo. Neaptariamos konkrečios priemonės, kurios, anot socialdemokratų, tiesiogiai galėtų mažinti skurdą.

Tėvynės sąjungos 2000 m. programa kalba apie skurdo senatvėje problemą, kurią turėtų išspręsti pensijų sistema. Taip pat konservatoriai atkreipia dėmesį į neįgaluosius bei šeimas turinčias vaikų ar globotinių. Konservatoriai siūlo didinti neapmokestinamąjį pajamų minimumą atsižvelgiant į išlaikytinių skaičių bei neįgalumą. Konservatoriai deklaruoja, kad toks jų siūlomas mechanizmas sumažintų skurdą ir leistų atsisakyti pajamų perskirstymo mechanizmo. Kaip minėta, kur kas daugiau iš kitų partijų skurdo temai konservatoriai skiria 2004 m. rinkiminėje programoje. Šioje programoje atsiranda nauja sąvoka „elgesio skurdas“ ir aptariami kovos su juo sąlygos ir būdai. elgesio skurdo sąvoka TS programoje minima 5 kartus. Elgesio skurdas tapatinamas su skurdo atsiradimo priežastimi, o veiksmingomis priemonėmis mažinant elgesio skurdą įvardijamos kaip bažnyčios vaidmens didinimas, perduodant religinėms bendruomenėms vis daugiau valstybės funkcijų socialinėje globoje, ekonomikos iniciatyvose. Kita TS priemonė kovoje su skurdu – teisinių ir finansinių instrumentų sukūrimas, kad į kovą su elgesio skurdu galėtų veiksmingiau įsitraukti bažnytinės bendruomenės, visuomeninės organizacijos, šeimos nariai, vietos bendruomenės. Jei konservatoriai 2000 m. per neapmokestinamo minimumo didinimą siūlė išgyvendinti pajamų perskirstymą, tai 2004 m. nuostatos šiuo atveju mažiau reformistinės: konservatoriai šalia paramos ir pašalpų instrumentų siūlo koncentruotis į veiksmus, padedančius

žmonėms įveikti elgesio skurdą – „Bendruomenių vystymo“ fondo lėšomis skatinti bendruomenių iniciatyvas. Konservatorių 2004 m. programoje aptinkami ir konkretūs siekiai. Vienas iš jų – užsibrėžimas, kad skurdo lygis rajoninėse savivaldybėse sumažėtų dvigubai.

Krikščionys demokratai tiek 2000 m., tiek 2004 m. rinkiminėse programose išlaiko vienintelę ir nepakitusią nuostatą dėl skurdo mažinimo: „Pripažįstame, kad būtina įveikti skurdą kaip pagrindinę laisvo vystymosi kliūtį, ir esame pasiryžę siekti gerovės visiems“. Ši nuostata daugiau deklaratyvi ir vertybinė. Konkrečių priemonių, kalbančių apie skurdo mažinimą krikdėmai nenurodo.

Liberalai skurdo mažinimo klausimui dėmesio nei vertybiniame, nei praktiniame lygmenyse savo programoje neskiria dėmesio ir nekalba.

Apibendrintai galima teigti, kad politinių partijų dėmesys skurdo problemai priklauso nuo jų esamos situacijos politikoje. Jei pvz. konservatoriai, buvę vykdomojoje valdžioje 2000 m. skurdo temai skiria mažai dėmesio, tai 2004 m. po buvimo opozicijoje šią temą išplėtoja kur kas išsamiau. Panašiai ir su socialdemokratais – 2000 m. į rinkimus eidami opozicijoje – apie skurdą ir jo įveikimą kalbėjo kur kas išsamiau, nei 2004 m. programoje kai rinkimuose dalyvavo kaip valdančioji partija.

2.8.2. Atskirties problema politinių partijų programose

Socialinė atskirtis – neatsiejamas reiškinys nuo skurdo. Neretai atskirtis laikoma viena didžiausių skurdo priežasčių, o skurdas – socialinės atskirties priežastimi. Taigi šie reiškiniai sąlygodami vienas kitą dažnai tampa uždareme cikle sąveikaujantys ir sukelianys nemažai kitų socialinių problemų. Europos Sąjunga siekdama didesnės socialinės kohezijos, skurdo mažinimą sieja su kompleksinėmis priemonėmis. Tame tarpe ir socialinės atskirties mažinimu.

12 lentelė. Atskirties problemos paminėjimų - teiginių skaičius partijų rinkiminėse programose

	LSDP	TS	LKDP	LLS / LiCS
2000 m.	1	0	0	0
2004 m.	0	0	1	11

Politinės partijos šiai temai palyginti skiria nedaug dėmesio savo programose. Socialdemokratai pvz. 2004 m. apie socialinę atskirtį neužsimena nė žodžiu, o 2000 m. rinkiminėje programoje tik konstatuoja didėjančias socialines grėsmes Lietuvoje, kurios susijusios su masiniu žmonių nuskurdinimu, nedarbu, turtine diferenciacija, ir gilėjančia socialine atskirtimi.

Konkrečių praktinių instrumentų, būtent kaip įveikti socialinę atskirtį socialdemokratai programoje neaptaria. Ieškant priežasčių, kodėl LSDP konstatavusi 2000 m. vis didėjančias socialines grėsmes, to nebedaro 2004 m. būtų galima sieti su LSDP užimtomis pozicijomis vykdomojoje valdžioje po 2001 metų ir iki pat 2004 m. vykusių rinkimų. Socialinių grėsmių konstatavimas ir dėmesio sutelkimas leistų daryti prielaidą, kad socialdemokratai pripažįsta vykdytos politikos neveiksmingumą, tad temos nutylėjimas programoje 2004 m. darosi savaime suprantamas.

Gali pasirodyti kiek paradoksaliai, tačiau daugiausia socialinės atskirties mažinimo temai iš lyginamų partijų teikė liberalų ir centro sąjunga 2004 m. rinkimuose. Ir jei 2000 m. programoje nesutinkame teiginių, numatančių mažinti socialinę atskirtį, tai 2004m. liberalai pateikia 11 teiginių, kaip didinant užimtumą bei siekiant geriau apmokamų darbo vietų būtų mažinama socialinė atskirtis. Tarp šių priemonių minimos tradiciškai liberalams būdingos – tai verslo sąlygų gerinimas, mažinant pajamų mokestį, lanksčiau reguliuojant darbo santykius; socialines pašalpas pakeičiant socialinėmis paslaugomis, į kurių teikimą būtų įtrauktos nevyriausybines organizacijos ir verslas, mokymo programų perkvalifikavimas pritaikant prie rinkos reikalavimų; nuopelnai valstybei turi būti atsiejami nuo socialinės paramos, o senatvės pensijų dydis turi priklausyti nuo dirbančiojo gaunamo atlyginimo dydžio. Kritikai be abejo galėtų suabejoti ar kai kurios priemonės pvz. kaip „kiekvienam pagal nuopelnus“ iš tiesų mažintų socialinę atskirtį, tačiau šio darbo tikslas nėra rasti efektyviausias priemones socialinės kohezijos didinimui, tačiau iš principo palyginti kiek dėmesio ir kokiomis priemonėmis tradicinės politinės partijos, nuo kurių priklauso didžiaja dalimi vykdoma politika, skiria savo nuostatose ir kuo jos tarpusavyje panašios bei skirtingos.

Krikščionys demokratai socialinės atskirties temos savo programose neišplėtoja. 2000 m. apie tai iš vis nieko nekalba, o 2004 m. programoje teikia dėmesį tik vienai siaurai sričiai – informacijos prieinamumui: „Visiems sudaryti sąlygas naudotis šiuolaikinėmis informacinėmis technologijomis, įveikti kaimiškų teritorijų informacinę atskirtį“.

Tėvynės sąjunga apie socialinę atskirtį rinkiminėse programose nekalba.

Tiesioginis nekalbėjimas apie atskirtį, dar nereiškia jog politinės partijos šiai temai neteikia dėmesio. Daugelyje šaltinių ir politinių dokumentų bylojama apie netolygiai besivystančius Lietuvos rajonus, apie didėjančią atotrūkį tarp miesto ir kaimo. Siekdamas išvengti netolygumų didėjimo ir iš to išplaukiančios potencialios atskirties, politinės partijos siūlo įvairias priemones šiai problemai spręsti.

13 lentelė. Aukštesnė gyvenimo kokybė kaime skatinimo paminėjimų - teiginių skaičius partijų rinkiminėse programose

	LSDP	TS	LKDP	LLS / LiCS
2000 m.	7	3	10	7
2004 m.	13	5	4	3

LSDP 2000 m. rengiasi stiprinti kultūros įstaigas kaimuose ir mažose gyvenvietėse, plėsti alternatyvius verslus, išlaikyti švietimo ir pirminės sveikatos priežiūros tinklą. Nemažai kalbama apie palankių ekonominių sąlygų žemės ūkio vystymuisi sudarymui. 2004 m. socialdemokratų dėmesys atskirčiai kaime įveikti padvigubėja. Šioje programoje atsiranda nuostatų susijusių su ES politikos teikiamos paramos kaimui įsisavinimu. Numatoma išskirti probleminius rajonus į kuriems būtų padidintas valstybės dėmesys, parama ir investicijos. Kalbama apie naujų darbo vietų kūrimo kaimuose skatinimą. Išlieka nuostatos dėl švietimo rėmimo, kaimo turizmo skatinimo bei prieigos prie kompiuterių ir internetinio ryšio plėtos.

Tėvynės sąjunga 2000 m. akcentuoja tik žemės ūkio plėtrą, paramą žemdirbiams įvairiomis formomis (akcizų mažinimu, lengvatiniiais kreditais ir kitais mažesniais mokesčiais). Konservatoriai rengiasi išlaikyti biologinę, kraštovaizdžio bei socialinę struktūrą kaime. Kiek daugiau kaimo gyvenimo kokybės gerinimui konservatoriai skiria dėmesio 2004 m. programoje. Čia jau kalbama apie labiausiai pažeidžiamų socialinių grupių kaime apsaugą. Keliamas tikslas pasiekti, kad gyvenimas kaime ir mažesniuose miestuose savo grove taptų konkurenciškas lyginant jį su gyvenimu mieste. Konservatoriai prabyla ir apie švietimo ir kultūros įstaigų išlaikymo svarbą bei sveikatos įstaigų prieinamumą. Rengiamasi remti kaimo turizmo plėtrą.

Krikščionys demokratai 2000 m. kalba apie tinkamų sąlygų kaimo plėtrai sukūrimą bei kaimo socialinės infrastruktūros išsaugojimą ir stiprinimą. Kaip ir kitų partijų programose minima kaimo turizmo plėtra, švietimo ir sveikatos įstaigų prieinamumas. Skirtingai nuo kitų partijų – krikdemai rengiasi sudaryti palankias sąlygas kaimo seniūnijose steigti ir išsilaikyti nevalstybinėms socialinės globos arba paramos įstaigoms negalios ištiktiesiems, globos ar paramos reikalingiems vaikams ir seneliams bei sudaryti sąlygas biokuro gamybai, užtikrinsiančiai naujas darbo vietas ir naujas užimtumo formas. 2004 m. LKD programoje išlieka nuostatos dėl kaimo turizmo plėtos, biokuro gamybos, kokybiškas medicinos pirmojo lygio paslaugas.

Liberalų akcentai 2000 m. programoje koncentruojasi į suaugusiųjų švietimą ir perkvalifikavimą kaime, perspektyvinių regionų plėtos planų parengimą. Anot liberalų, socialinė parama kaimo gyventojams turi būti atskirta nuo gamybos rėmimo ir teikiama įgyvendinant socialines programas. Kalbama ir apie darbo sąlygų liberalizavimą, minimalaus atlyginimo

neapmokestinimą bei darbo laiko reguliavimo mažinimą. 2004 m. LiCS akcentuoja geresnes ir kokybiškesnes viešąsias paslaugas, modernaus ūkininkavimo skatinimą, kaimo turizmo skatinimą, išlieka nuostata dėl socialinės paramos kaimo gyventojams atskyrimo nuo gamybos rėmimo.

Apibendrintai, politinės partijos siekdamos atskirties kaime mažėjimo akcentuoja šiuos pagrindinius dalykus: sveikatos ir švietimo įstaigų prieinamumą ir kokybiškumą bei kaimo turizmo plėtrą ir skatinimą.

2.8.3. Nedarbo problemos politinių partijų programose

Šis socialinės kohezijos komponentas politinių partijų programose bus aptariamasis analizuojant jų dėmesį nedarbo (bedarbystės) problemoms ir užimtumo didinimo klausimams.

14 lentelė. Nedarbo mažinimo ir užimtumo skatinimo paminėjimų - teiginių skaičius partijų rinkiminėse programose³⁰

	LSDP	TS	LKDP	LLS / LiCS
2000 m.	7+4	2 + 2	2 + 5	3 + 1
2004 m.	7+8	0 + 1	2 + 1	1 + 5

Daugiausia dėmesio nedarbo problemai iš lyginamų partijų skiria socialdemokratai. Su nedarbo mažinimo klausimais ir 2000 ir 2004 m. programose sutinkame po 7 teiginius ir nuostatas. 2000 m. Socialdemokratai deklaravo, jog jų visa programa yra nukreipta į valstybės ekonominę ir politinę nepriklausomybę, ekonomikos augimą nedarbo mažinimą. Atskirai kova su nedarbu minima kaip vienas iš pačių svarbiausių šalies politikos prioritetų. Tarp nedarbo mažinimo priemonių LSDP akcentuoja asmenines žmonių iniciatyvas, socialinę partnerystę tarp darbuotojų ir darbdavių, verslo sąlygų gerinimą, investicijų nukreipimą į struktūrinio nedarbo rajonus, socialines išmokas ir paslaugas. 2004 m. programoje nedarbo problemos sprendimas socialdemokratams išlieka vienas iš pirmaeilį uždavinių. Šioje programoje daugiau konkretesnių įsipareigojimų, tačiau turinčių tam tikrą prieštarą. Pvz. vienoje vietoje teigiama: „registruotas nedarbas sumažės iki 5 proc.“. kitoje vietoje aptinkame kitą, skaitinę išraišką turintį įsipareigojimą: „nedarbas neturi būti daug didesnis nei vidutiniškai ES šalyse – sieks ne daugiau kaip 8–9%“ . susidaro nebeaišku, kurį barjerą laikyti tikru LSDP įsipareigojimu. Žinoma, galima interpretuoti, kad lygindami su ES, socialdemokratai turi galvoje realų nedarbo lygį, o ne tik

³⁰ Pirmasis skaičius lentelėje reiškia su nedarbo problemomis susijusių nuostatų – teiginių partijų programose skaičių, prie jo pridėtas skaičius – nuostatos apie užimtumo didinimą.

registruotą, tačiau tai tik interpretacija, nes ES nedarbo rodikliai remiasi registruotu nedarbu. Paskutinėje programoje socdemai įsipareigoja siekti, kad naujo darbo paieškos asmeniui neužtruktų ilgiau kaip 6 mėn. (tačiau nemini, o kas tada, jei paieškos užtruktų ilgiau. Neesant konkrečiai realizacijos schemai galima daryti prielaidą, kad tai tik deklaratyvi sąvoka). Sprendžiant jaunimo nedarbo ir kvalifikacijos problemas LSDP stengsis suteikti įmonėms galimybę atskaityti jaunimo kvalifikacijos kėlimo sąnaudas, padaugintas iš koeficiento 1,5. Iš 2000 m. programos išlieka nuostata skatinti investicijas į rajonus su aukštu nedarbo ar žemų technologiniu lygiu. Siekdami didesnio užimtumo LSDP 2000 m. pasisako už rinkos ekonomikos mechanizmo pasitelkimą socialiniams tikslams, taip pat įsipareigojama parengti regioninio užimtumo programas ir įdiegti regionines plėtros agentūras. 2004 m. LSDP akcentuoja užimtumo didinimą kaimiškuose rajonuose, ES struktūrinių fondų pasitelkimą užimtumui didinti.

Tėvynės sąjunga sprendama nedarbo problemą 2000 m. pasisako už socialinės apsaugos paramą tiems asmenims, kurie negali savimi pasirūpinti, tačiau pagrindinis akcentas dedamas pačio žmogaus įgalinimui užsidirbti, o ne rėmimui per socialines pašalpas. 2004 m. programoje TS nedarbo problemai dėmesio neteikia, o užimtumo didinimo srityje pasisako už didesnių galių bendruomenėms suteikimą veikiant socialinės rūpybos, nusikalstamumo prevencijos bei užimtumo srityse.

Krikščionių demokratų dėmesys nedarbo problemoms 2000 m. programoje nukreiptas į darbdavių skatinimą įdarbinti naujus darbuotojus, kurti naujas darbo vietas. Šiam tikslui krikdemai naujai įdarbintų asmenų apskaičiuotą pajamų mokestį siūlo pirmuosius 12 mėnesių nuo jų įdarbinimo dienos palikti įmonei. 2004 m. programoje akcentai išlieka panašūs – naujų darbo vietų kūrimo skatinimas, bei užimtumo didinimas solidariai dalyvaujant socialinio draudimo sistemoje. Užimtumo kaime skatinimui 2000 m. LKDP rengėsi sudaryti teisinės ir ekonomines sąlygas biokuro gamybai bei laisvoms nedirbamoms žemėms miškų užsodinimui. Krikdemai 2000 metais skiria dėmesio ir nusikalstamumo prevencijai bei grįžtančių iš įkalinimo įstaigų užimtumo garantavimui. 2004 m. išlieka akcentai užimtumui kaime didinti per programų skirtų kooperatyvų bei asociacijų kūrimuisi ir veiklai paramą.

Liberalai, kaip ir daugelį socialinių problemų, taip ir nedarbo problemos sprendimą mato pagrindinai per palankių sąlygų verslui vystytis sudarymą. 2000 m. liberalai ruošiasi remti bedarbių persikvalifikavimo programas, o bedarbių pašalpas rengtasi pakeisti atlyginimu už viešuosius darbus. 2004 m. LiCS programoje išlieka pagrindinis akcentas bedarbystei mažinti, per socialinės paramos susiejimą su visuomenei naudingumu darbu. Kalbama apie viešųjų darbų sistemos kūrimo ir naudojimo pertvarkymą. 2004 m. programoje kalbant apie užimtumo didinimą liberalai rengiasi skatinti savanoriškųjų darbų atlikimo praktiką jaunimo tarpe, siekiant didesnės patirties įgijimo ir veiksmingesnės integracijos į darbo rinką. Su šia nuostata siejamas didesnių

investicijų numatymas švietimo sistemai modernizuoti. Liberalai bene vieninteliai užimtumą sieja ne vien su dalyvavimu darbo rinkoje. Jie kalba apie jaunimo kultūrinio ir sportinio užimtumo skatinimo klausimus 2004 m. rinkiminėje programoje.

Pakankamai tolygų partijų dėmesį turinio atžvilgiu nedarbo ir užimtumo klausimams galima paaiškinti tuometine laiko realijų aktualija – didelės bedarbystės procentu. Partijos neignoravo šios temos, kadangi su tuo susiję visuomenės lūkesčiai.

2.8.4. Tolerancija ir diskriminacija politinių partijų programose

Šioje dalyje bus apžvelgta kiek kokios partijos skiria dėmesio savo rinkiminėse programose diskriminacijos mažinimo bei tolerancijos skatinimo klausimams. Iš principo atskaitos tašku bus laikomas kalbėjimas (arba nekalbėjimas) mažumų klausimais. Tai tautinės mažumos, imigrantai, homoseksualai, skirtingų socialinių statusų asmenys ir pan.

15 lentelė. Tolerancijos paminėjimų - teiginių skaičius partijų rinkiminėse programose

	LSDP	TS	LKDP	LLS / LiCS
2000 m.	3	1	4	2
2004 m.	2	0	3	1

LSDP 2000 m. programoje šios temos atžvilgiu nuostatos aiškios. Pagrindinė nuostata kalba apie visuomenės susitarimo pasiekimą dėl Lietuvos strategijos demokratiniu būdu išlaikant visuomenės daugumos ir mažumo santykį, kai daugumos nuostatos papildomos teisėtais mažumos reikalavimais, o ne atskirų visuomenės grupių supriešinimo ar daugumos diktato keliu. Socialdemokratai įsipareigoja remti tautinių mažumų kultūros vystymo programas bei suderinti teisės aktus, kad neliktų pagrindo diskriminuoti žmones dėl jų lyties, amžiaus ir pan. 2004 m. programoje socialdemokratai užtikrina, kad bus gerbiamos demokratinės vertybės, tarp kurių minimos lygybė bei tolerancija. Apie nediskriminavimą lyties, tautybės, pažiūrų klausimais LSDP šioje programoje kalba tik tinkamų sąlygų teismuose sudaryme, bet ne visose kitose srityse.

Mažiau aiškios tolerancijos ir diskriminacijos nuostatos vyrauja TS 2000 m. rinkiminėje programoje. Natūralu, kad patriotizmo, tautiškumo vertybes ginantys ir akcentuojantys konservatoriai nieko nekalba apie tautinių mažumų problemas ar imigrantų klausimus. Su tolerancija susijusi TS viena programinių nuostatų akcentuoja lygiateisiškumą ir orių santykių palaikymą tarp valstybių, bet ne skirtingų asmenų ar tautybių mūsų šalyje. 2004 m. programoje nuostatų tiesiogiai susijusių su mažumų klausimais ir nediskriminavimu – nesutinkame iš vis.

Tačiau tų metų programoje galima sutikti nevienareikšmiškai vertintinų nuostatų šeimos politikos srityje, kurios gali būti prilygintinos diskriminacinėms. Pvz. konservatorių nuostatos: šeimos nariams, gyvenantiems santuokoje, neapmokestinamas minimumas didinamas iki 350 litų; santuokoje gyvenantys šeimos nariai tais metais, kai jų vaikui sukanka 18 metų, atleidžiami nuo gyventojų pajamų mokesčio (mokestinės atostogos); gimus vaikui santuokoje gyvenantiems tėvams per pusę sumažinti mokestį, kurį reikia gražinti už studijoms paimtą paskolą; santuokoje gyvenanti šeima, auginanti bent 2 vaikus, turi pirmenybę gauti lengvatinį kreditą būstui statyti“ išskiria privilegijas šeimoms, gyvenančioms santuokoje. Galima suprasti tokiomis priemonėmis siūlomą konservatorių norą sustiprinti tradicinės šeimos instituciją, tačiau tai tarsi aukojama tolerancijos ir antidiskriminacijos vertybėms. Apskritai, šeimos reikalams TS skiria daugiausia dėmesio iš visų partijų. 2000 m. programoje šeima minima 45, o 2004 m. programoje - 55 kartus.

Krikščionys demokratai savo 2000 m. programoje tolerancijos tema kalba akcentuodami tautinės savimonės, suteikiančios pagrindą ugdyti toleranciją ir solidarumą, stiprinimą. Kalbama apie lygias teises ir pareigas tautinėms mažumoms su kitais tos šalies piliečiais. Išskiriama parama tautinių bendrijų etnokultūrinei veiklai bei kalba apie integracijos į šalies gyvenimą užtikrinimą, per kalbos išmokymą ir visavertį įsiliejimą į darbo rinką. Krikdemai pasisako ir už lygų kitų tradicinių konfesijų bendruomenių vaidmenį šalies gyvenime. Ši nuostata itin reikšminga, nes apie ją kalbama partijos, kurios ideologija pagrįsta vienos iš religinės konfesijos pagrindu ir mokymu. Ši nuostata išlieka ir 2004 m. LKD programoje, kurioje be tolerantiškumo skatinimo sutinkama nauja nuostata: įsipareigojimas „nustatyti aiškias ir veiksmingas ribas tarp ekonominės imigracijos ir pagalbos politiniams pabėgėliams“. Išskirtinis dėmesys šeimai pabrėžiamas ir krikščionių demokratų programose, tačiau lyginant su konservatoriais, joje daugiau išryškėja vertybiniai vyro ir moters santuokos vertinimo bruožai, o konkrečių privilegijų tokioms šeimoms neišskiriama.

Liberalai 2000 m. programoje vienoje nuostatoje taip pat aiškiai pasisako lygių galimybių klausimu: „neteiksime apribojimų ar privilegijų lyties, rasės, amžiaus, tautybės, tikėjimo, gimtosios kalbos, kilmės, socialinės padėties, seksualinės orientacijos, įsitikinimų ir pažiūrų pagrindu. Tokia konkreti nuostata nekelia nuostabos, kadangi liberalizmui itin svarbios tolerancijos temos, jie lengviau atsisako dogmatiškų vertybių ir lengviau priima naujas. Neretai aukščiau už vertybes vertinamos žmonių teisės ir laisvės. 2004 m. LiCS programoje surinkama tik viena nuostata tautinių mažumų atžvilgiu. Tai paramos jų veiklai, tradicijoms ir papročiams puoselėti sąlygų sudarymas.

2.8.5. Pasitikėjimo institucijomis skatinimas politinių partijų programose

Apžvelgiant politinių partijų skiriamą dėmesį šiai socialinės kohezijos kategorijai, dėmesys bus koncentruojamas į visuomenės pasitikėjimo institucijomis mūsų valstybėje skatinimą.

Visuomenės pasitikėjimas valstybės valdžios institucijomis, svarbiomis organizacijomis, politikais, vykdoma politika, santvarka ir svarbiausia – kitais visuomenės nariais – kohezijos lygmenį charakterizuojantys rodikliai. Pateiksime Lietuvoje atliekamų viešosios nuomonės tyrimų bendrovės “Vilmorus”³¹ apklausų rezultatus, parodančius visuomenės pasitikėjimo institucijomis tendencijas nuo 2000 m.

16 lentelė. Visuomenės pasitikėjimo institucijomis nuostatų tyrimas. Pasitikėjimas procentais.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Bažnyčia	62	68,3	59	62,9	65,4	66,3	65,5
Žiniasklaida	63	61,5	61,2	52,1	50	50,6	54,1
Prezidentu	52	56,3	52,4	-	59,2	55,3	57,1
Sodra	-	38,4	43,9	58,9	63,1	66,2	66,2
Bankai	-	44,3	28,3	-	45	50,9	57,1
Kariuomenė	38	41,4	52,4	60,1	62	56,4	55,8
Policija	-	30,8	29,8	-	34,2	30,5	-
Teismai	-	16,7	19,5	-	22,7	21,1	-
Seimas	8,6	10,8	9,8	-	16,3	7,8	9,3
Partijos	6,3	5,2	5,3	-	7,6	5	5,6

Tokios apklausos Lietuvoje atliekamos keletą kartų per metus. Kaip matyti iš lentelės – visuomenės pasitikėjimo nuotaikos įvairių institucijų atžvilgiu – gan nusistovėjusios. Eilę metų panašiai vertinama Bažnyčia, Prezidentas, žiniasklaida, policija, partijos, Seimas. Tam tikra dinamika stebima Sodros, bankų, kariuomenės atžvilgiu. Didžiausią pasitikėjimą Lietuvoje turi Bažnyčia, Žiniasklaida, Prezidentas ir Sodra. Didžiausia visuomenės pasitikėjimo pozityvią dinamiką išvysčiusi Sodra, kurios reitingai palaipsniui vis augantys, neženkliai, tačiau didėja pasitikėjimas ir teismais, tačiau, jog teismais pasitiki tik kas penktas šalies gyventojas – rodo negatyvią visuomenės nuostatą teisminės sistemos atžvilgiu. Lyginant su Europos Sąjungos senbuvėmis šalimis – stebėtinai mažas, nors ir stabilus išlieka policijos pasitikėjimo reitingas.

³¹ Šaltinis: BNS ir “Vilmorus”. Imtos kiekvienų metų pabaigoje vykdytų apklausų rezultatai.

Baltijos naujienų agentūra (BNS)³² pastebi, kad policija šiose ES valstybėse pasitiki apie 80-90 proc. apklaustųjų. Eilė metų nusistovėjo ir negatyvus Seimo ir politinių partijų vertinimas. Pagal pasitikėjimą tiriamų institucijų apžvalgose jos užima paskutiniąsias vietas, o pagal nepasitikėjimą – pirmąsias. Tai itin negatyvūs rodikliai vertinant sanglaudos perspektyvos.

Taigi, kaip rodo apklausų rezultatai – pačioms politinėms partijoms reikėtų rimtai įvertinti visuomenės nepasitikėjimo faktą. Paradoksas, kad visuomenės pasitikėjimas kitomis institucijomis yra aukštas, tačiau realiai tas pasitikėjimas priklauso nuo partijų vykdomos politikos. Pvz. kariuomenė. Teismai, policija, Sodra – institucijos, kurių veikla priklauso nuo politikų priimamų įstatymų, skiriamo finansavimo ir vykdomos politikos.

Pasitikėjimo temai šiame darbe lyginamų tradicinių politinių partijų programose skiriama nemažai dėmesio. Daugiausia su pasitikėjimo skatinimu ir užtikrinimu susijusių teiginių – konservatorių programose tiek 2000 tiek 2004 metų programose. Keista, tačiau konservatoriai po buvimo valdžioje pasitikėjimo skatinimo klausimams 2000 metais skiria netgi daugiau dėmesio nei 2004 m., kai jie buvo opozicijoje. Tai tarsi jų vykdytos politikos broko šioje srityje pripažinimo rodiklis.

17 lentelė. Pasitikėjimo institucijomis skatinimo paminėjimų - teiginių skaičius partijų rinkiminėse programose

	LSDP	TS	LKDP	LLS / LiCS
2000 m.	7	20	8	10
2004 m.	4	14	6	5

2000 m. TS iš institucijų, kurioms turėtų būti sustiprintas visuomenės pasitikėjimas išskiria Sodrą ir mokesčių inspekciją. Konservatoriai numato valstybės valdymo reformą, kurios tikslas ne stipri valdžia, o valdžios gerbiami ir iniciatyvūs piliečiai. Siekdami įgyvendinti reformą konservatoriai numato 5 principines programines nuostatas: tęsti „Saulėlydžio“ komisijos darbą (mažinant biurokratinį aparatą); išgyvendinti valstybės pareigūnų premijavimą; tobulinti įstatymus, kad mažėtų jų interpretavimo galimybės; plėtoti verslo savivaldą; įstatymais didinti pareigūnų atsakomybę piliečiams. Konservatoriai numato griežtinti valstybės auditą. Taip pat konservatoriai akcentuoja korupcijos mažinimo svarbą ir valstybės institucijų veiklos skaidrumo didinimo prioritetus. Didinant pasitikėjimą institucijomis ir jų veiksmingumą numatoma skatinti bendradarbiavimą tarp valstybinio ir nevyriausybinių sektorių. 2004 m. konservatoriai atkreipia dėmesį į didelį visuomenės nepasitikėjimą politinėmis partijomis, kas sąlygoja ir didėjantį nepasitikėjimą valstybe. Tai traktuojama kaip teisingumo stoka. Anot konservatorių, būtina

³² BNS informacinis 2005 04 04 pranešimas: „Policija pasitiki beveik trečdalis šalies gyventojų“

stiprinti valdžios autoritetą. Autoritetu konservatoriai 2004 m. laiko ir bažnyčią. Šioje TS programoje bendruomenės suvokiamos kaip pasitikėjimo ugdymo mokyklos. Korupcijai dėmesys šioje programoje, lyginant su 2000 m. – nesumažėja. Kaip tik atsiranda vienas labai konkretus išpareigojimas: „pasiekti, kad po 4 metų, įgyvendinus naujosios viešosios vadybos principus, pagal „Transparency International“³³ korupcijos indeksą Lietuva iš dabartinės keturiasdešimtos vietos atsikurtų pirmajame dvidešimtuose, tarp mažiausiai korumpuotų valstybių“. Programoje išlieka ir anksčiau akcentuotas valstybės biurokratinio aparato mažinimas.

Socialdemokratai 2000 m. kaip ir konservatoriai rengiasi mažinti dubliuojančių valstybės institucijų ar funkcijų skaičių, mažinti biurokratinį valstybės valdymo aparatą. LSDP rengiasi išgyvendinti „telefoninę teisę“ kuri sąlygoja dvigubus standartus bei skatinti atvirą valdžios sprendimų rengimo, svarstymo ir priėmimo procesą. Skelbiama kova su korupcija, o viena iš priemonių įvardijama visuotinio pajamų deklaravimo sistemos įteisinimas. 2004 m. socialdemokratai, skatinant piliečių pasitikėjimą valstybinėmis institucijomis, rengiasi taikyti paprastesnes, lankstesnes sprendimų priėmimo procedūras. Siekiant didesnio pasitikėjimo, rengiamasi teisiškai reglamentuoti valstybės tarnautojų etiką. Socialdemokratai mini pasitikėjimo kariuomene svarbą ir sieja tai su gerai parengtais kariais.

Krikščionių demokratų 2000 m. programoje bažnyčia laikoma moraliniu autoritetu (kaip ir 2004 m.). atkreiptinas dėmesys, kad pažodinė ši nuostata 2004 m. atsirado ir konservatorių programoje. Krikdemai laikosi nuostatos, kad kiekviena valdžia turi būti paremta tarnavimo piliečiams principu. Socialinio blogio išgyvendinimą krikdemai priskiria valstybės valdžios ir savivaldos institucijoms. Krikdemai konstatuoja, kad pilietinei visuomenei labai svarbus tarpusavyje pasitikėjimas. Jis atsiranda tik esant teisingiems, aiškiems ir visiems vienodai privalomiems mokesčių principams. Ši nuostata išlieka ir 2004 m. programoje. Apskritai, 2004 m. programoje LKD nuostatos susijusios su visuomenės pasitikėjimu, moralės normomis ir dorine santvarka liko nepasikeitusios.

Nemažai teiginių pasitikėjimo institucijomis tema galima rasti ir Liberalų sąjungos programoje 2000 m. Liberalai ruošėsi reglamentuoti prievartos institucijų ir pareigūnų veiklos ribas, piliečių aptarnavimo tvarkos supaprastinimą valdžios įstaigose, žalos atlyginimo įteisinimą dėl neteisėtų valdžios institucijų veiksmų. Rengtasi didinti visuomenės pasitikėjimo stiprinimą kariuomene. Kiek skirtingas korupcijos išgyvendinimo modelis lyginant su kitomis partijomis pateikiamas liberalų sąjungos: „Imsimės visų priemonių pažaboti nusikalstamumo ir korupcijos židinius, išlaisvinsime nepagrįstai už įstatymo ribų išstumtas veiklas (įteisinsime lošimo namus ir kt.)“. Kiek mažiau dėmesio pasitikėjimo klausimams LiCS 2004 m. programoje. Apie tai kalba

³³ Transparency International – tarptautinės organizacijos padalinys, Lietuvoje veikiantis nuo 2000 m., kurio tikslas – pilietinių antikorupcinių iniciatyvų skatinimas bei organizavimas.

bene vienintelė nuostata: „Metas pereiti prie kitokių valstybės piliečių ir valdžios santykių. Santykių, kai pagrindinis ir svarbiausias sprendimus priimantis subjektas yra žmogus. Santykių, kai valdžia yra talkininkė ir partnerė“. Kai kurios nuostatos pas liberalus išlieka, kaip ir buvusios 2000 metų rinkiminėje programoje. Tai ir žalos atlyginimo už pareigūnų neteisėtus veiksmus įteisinimas ir kova sus korupcija. Iš sektorialinių institucijų – dėmesys išskirtinai teikiamas pasitikėjimo sveikatos apsaugos institucijų veiklai didinti.

2.9. Mažiausiai partijų dėmesio sulaukiantys socialinės sanglaudos segmentai

Įvairiose literatūrinuose šaltiniuose, kalbančiuose apie socialinę koheziją, sutinkama įvairių ją charakterizuojančių segmentų, tačiau kaip parodė atlikta tradicinių politinių partijų rinkiminių programų analizė – ne visiems segmentams partijos teikia reikšmę. Yra nemažai veiksmų, apie kuriuos partijos savo programose nekalba iš viso, arba kalba itin mažai.

Šioje dalyje apžvelgsime tuos segmentus, kurie susilaukia mažiausiai politinių partijų dėmesio.

2.9.1. Altruizmas, pasitikėjimas, paslaugumas politinių partijų programose

Lockwood (žr. 12 pusl.) į socialinės kohezijos nustatymo rodiklių sąrašą buvo įtraukęs *visuotinio altruizmo* terminą, kuris kaip ir *pasitikėjimas* (ne institucijomis, bet piliečių vienu kitais) bei *paslaugumas* – pranoksta pirminius individo saitus. Reikia pastebėti, kad šiems reiškiniams, jų skatinimui ar palaikymui – tiesiogiai politinės partijos neskiria visiškai dėmesio savo rinkiminėse programose nei 2000 m. nei 2004 m. rinkimuose į LR Seimą.

18 lentelė. Mažiausiai partijų dėmesio susilaukusių socialinės kohezijos segmentų paminėjimai - teiginių skaičius partijų rinkiminėse programose

	LSDP	TS	LKDP	LLS / LiCS
Altruizmas 2000 / 2004	0 / 0	0 / 0	0 / 0	0 / 0
Pasitikėjimas 2000 / 2004	0 / 0	0 / 0	0 / 0	0 / 0
Paslaugumas 2000 / 2004	0 / 0	0 / 0	0 / 0	0 / 0

Ieškant paaiškinimų, galima daryti prielaidą, jog dėmesio neskyrimas šioms kategorijoms yra susijęs su partijų tikslais rinkimuose, kurie susiveda į vieną – kuo labiau patrukti rinkėją (individa) į save, todėl aptariamoms problemoms, siūlomi sprendimo būdai yra nukreipti tik į tai, kiek tai tiesiogiai liečia paties individo asmeninius interesus, o kalbėjimas apie altruizmą, pasitikėjimą

kitais individualais bei paslaugumą – tarsi būtų nukreiptas į “moralizavimą” ką turėtų daryti piliečiai norėdami gyventi kohezityvioje visuomenėje, o toks “moralizavimas” gali nepatikti piliečiams ir taip gali būti atbaidomi rinkėjai. Taip pat tikslinga pastebėti, kad Lockwood atstovavo mokslinį socialinį diskursą ir kalbėdamas apie socialinę koheziją rėmėsi sociologijos disciplina. Vargu ar visuomenės narių elgsenas, susijusias su individų nuostatomis altruizmo, pasitikėjimo ir paslaugumo atžvilgiu, politikai panaudodami valstybinius valdžios instrumentus galėtų tiesiogiai kaip nors įtakoti. Tai turėtų kilti iš pačios visuomenės iš pačių individų, kurie esant tam tikroms sąlygoms galėtų tapti altruistiškesni, paslaugesni bei pasitikintys. Politikai ir politinės partijos socialinę koheziją visuomenėje gali užtikrinti per tam tikrų, trikalinių sąlygų realizavimą: geresnę ekonominę būklę, išvystytą infrastruktūrą, viduriniojo visuomenės sluoksnio sukūrimą ir pan.

2.9.2. Labdaros skatinimas ir mokymasis visą gyvenimą politinių partijų programose

Labdaros tradicijos, kurios tampriai susijusios su prieš tai aptartomis paslaugumo, altruizmo, pasitikėjimo vertybėmis, kurioms politinės Lietuvos partijos neteikia daug dėmesio, nėra gajos Lietuvoje. Savaitraštis “Veidas” (Vernickaitė A., 2007) išsiaiškino, kad mūsų valstybėje beveik neįmanoma sužinoti apie didžiausius paramos teikėjus ir gavėjus. Tai siejama su vyraujančiomis nepasitikėjimo nuostatomis, baime, kad pasiskelbus apie suteiktą paramą, tuos prisistatys eilės kitų, norinčių ją gauti. Kita aktuali nuomonė – sovietmečio palikimas, kai tuo laikotarpiu filantropijos nebuvo, nes “nebuvo” ir vargšų. Kita savita Lietuvos labdarystės charakteristika, anot “Veido”, - didžiausi Lietuvos paramos gavėjai nėra sietini su tikrąja filantropijos idėja: beveik pusė visų paramai skirtų lėšų tenka sportui. (Didžiausias paramos gavėjas – VĮ “Kauno “Žalgirio” rėmėjas”).

Opiu klausimu laikytinas ir kitas socialinės kohezijos segmentas, aptiriamas šioje potemėje - mokymosi visą gyvenimą skatinimas. Pasak dr. R. Lazutkos, “mokymosi visą gyvenimą srityje Lietuva labiausiai atsilieka nuo kitų Europos Sąjungos valstybių.” (Veidas, 2007 nr. 19) Šioje srityje galėtų pasitarnauti žmogiškųjų išteklių plėtros programa, kuriai 2007-2013 m. laikotarpiu numatoma skirti beveik 14 proc. visų ES lėšų.

Paradoksalu, tačiau dėmesys labdaros skatinimui partijų rinkiminėse programose stebimas labai mažas, nors turėtų būti priešingai - dalykams, kurie svarbūs ir būtini, turėtų būti skiriamas išskirtinis dėmesys.

19 lentelė. Labdaros ir mokymosi visą gyvenimą skatinimo paminėjimai - teiginių skaičius partijų rinkiminėse programose

	LSDP	TS	LKDP	LLS / LiCS
Labdaros skatinimas (2000 / 2004)	1 / 0	1 / 1	1 / 0	3 / 0
Mokymasis visą gyvenimą (2000 / 2004)	0 / 1	0 / 2	0 / 0	2 / 2

Negana to, lyginant 2000 m. ir 2004 m. – dėmesys pastaruosiuose rinkimuose labdaros skatinimui sumažėjęs. Apie tai tekalba viena Tėvynės sąjunga vienoje programos vietoje: “socialinę paramą plačiau sieti su piliečių ir įmonių labdara, visuomeniškai naudingumu darbu”. Pastebėtina, kad tokia nuostata labiau atitiktų liberalų ideologines nuostatas, kurie iš principo pasisako prieš pašalpų sistemą valstybės lėšų išmokomis. Liberalų sąjunga 2000 m. rinkimuose labdaros skatinimui skiria daugiausia dėmesio iš kitų partijų (rinkiminėje programoje sutinkama 3 nuostatos labdaros skatinimo atžvilgiu). Liberalai mano, kad būtent per individualių ir juridinių asmenų labdarą galima efektyviausiai spręsti socialines problemas ir atstoti pinigines išmokas. Kaip sąlygą labdaros skatinimui liberalai kalba apie būtinybę sudaryti palankias sąlygas verslui bei įstatyme numatyti verslo ir meno bendradarbiavimo sąlygas, galėsiančias paskatinti labdarystės tradicijas. 2004 m. LiCS rinkiminėje programoje apie labdaros skatinimą nebekalbama. Socialdemokratai 2000 m. rinkimuose turėjo vieną nuostatą, kuria išpareigojo siekti labdaros skatinimą per mokesčių lengvatas jos teikėjams. Šios nuostatos, kaip ir kitų susijusių su labdaros skatinimu 2004 m. rinkiminėje programoje nebeliko. Krikščionys demokratai 2000 m. siūlė įteisinti principą, kad fiziniai ir juridiniai asmenys iki 2% pajamų mokesčio patys galėtų skirti švietimui, kultūrai ar tradicinei religinei bendruomenei remti. Tačiau apie tai ir kitas labdaros skatinimo formas 2004 m. nebekalba.

Kita nuostata svarbi socialinei kohezijai – mokymosi visą gyvenimą skatinimas. Šiai nuostatai tradicinės partijos taip pat neskiria pakankamai dėmesio, tačiau jei labdaros skatinimo nuostatos turėjo tendenciją išnykti iš politinių partijų programų, tai su mokymosi visą gyvenimą nuostata stebima jos dažnėjimo tendencija. 2000 m. rinkimuose apie tai tekalbėjo tik liberalai, kurie kalbėjo apie nuolatinio mokymosi prieinamumo būtinybę visiems visuomenės nariams bei suaugusiųjų mokymosi skatinimą ypač kaimo regionuose, kaip priemonę padedančią išvengti nedarbo ir kitų socialinių bei psichologinių problemų. 2004 m. apie mokymosi visą gyvenimą skatinimą jau kalba 3 iš 4 lyginamų partijų programų. LSDP dėmesys labai trumpas ir lakoniškas: “kiekvienas pilietis galės mokytis visą gyvenimą”; TS ketino bendrojo lavinimo mokyklas, ypač kaime bei mažesniuose miestuose, paversti „mokymosi visą gyvenimą“ programos įgyvendinimo branduoliais bei plėsti mokymosi visą gyvenimą infrastruktūrą; LiCS 2004 m. akcentavo

mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo svarbą, bei panašiai kaip ir 2000 m. – švietimo sistemos suderinamumą bei prieinamumą, kad mokymosi visą gyvenimą programa turėtų tapti priemone, padedančia asmenims sklandžiau integruotis į darbo rinką. Krikščionys demokratai nei 2000 m. nei 2004 m. rinkiminėje programoje apie mokymosi visą gyvenimą skatinimą nekalba.

2.9.3. Socialinė darnos siekis politinių partijų programose

Socialinės darnos siekis yra laikomas vienas iš socialinės apsaugos tikslų pripažįstamų ir Europos Sąjungos dokumentuose, tačiau tai neatsispindi tradicinių partijų rinkiminėse programose.

20 lentelė. Socialinės darnos paminėjimų - teiginių skaičius partijų rinkiminėse programose

	LSDP	TS	LKDP	LLS / LiCS
2000 m.	0	0	1	0
2004 m.	2	0	1	2

2000 m. apie socialinę darną rinkiminėse programose tekalba Lietuvos krikščionių demokratų partija, kuri socialinę darną mini daugiau deklaratyviai ir vertybiškai: “darnūs santykiai visuomenėje turi remtis bendros gerovės siekiu”. Kiek daugiau socialinės darnos temos plėtojimo galima aptikti 2004 m. partijų rinkiminėse programose. Apie tai kalbama 3 iš 4 partijų programose. LSDP koalicinė vyriausybė rengiasi nuosekliai skatinti socialinį dialogą ir siekti socialinės darnos. Kitas kiek konkretesnis socialinės darnos paminėjimas socialdemokratų programoje sutinkamas ūkio politikos dalyje (VII): “Siekiant socialinės darnos, bus derinami vartotojų ir gamintojų interesai ir vykdomi prisiimti išsipareigojimai, skatinama elektros gamyba naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, užtikrinant, kad „žaliosios“ elektros energijos dalis pasiektų 6-7 procentus”. Iš šios nuostatos sunku suvokti ką socialdemokratai laiko socialine darną, kadangi terminas programoje neišplėtojamas, o paminėtas kontekstas siauras ir neatspindintis reiškinių esmės. Krikščionys demokratai atkartoja 2000 m. programinę nuostatą apie darnių santykių ir bendros gerovės siekių suderinamumą. Liberalų ir centro sąjunga akcentuoja tolydžios ir darnios šalies regionų plėtros svarbą. Teigiama, kad darni krašto raida sąlygoja žmonių gyvenimo kokybės gerėjimą. Čia turima galvoje įvairius išteklius, technologijų vartojimą, aplinkos apsaugą. Konservatoriai apie socialinę darną savo rinkiminėse programose nekalba. Apibendrintai galima teigti, kad socialinės darnos siekiui politinės partijos neskiria

pakankamai dėmesio. Reiškiny s vartojamas atskiruose siauruose kontekstuose, tačiau stokojama visuminio požiūrio.

2.10. II dalies apibendrinimas

1. socialinė kohezija – naujas tyrinėjimo objektas Lietuvoje, kurio nagrinėjimui šiame darbe pasirinktos tradicinių politinių partijų rinkiminės programos išryškino tiek paties apibrėžimo stygiaus, tiek tiesioginio dėmesio problemas. Politinės partijos nevarioja socialinės kohezijos (sanglaudos) termino siūlydamos savo politines nuostatas valstybės ir visuomenės gerovei, tačiau gan išsamiai kalba apie atskirus, mokslininkų išskiriamus socialinės kohezijos segmentus, kurie labai retai aptariami integruotai, bendroje visumoje, kaip sąlygojantys vienas kitą.
2. Pagrindinė socialinės kohezijos vertybė – solidarumo principas daugiausiai jam skiriančių partijų socialdemokratų ir krikščionių demokratų suprantamas suvokimas rinkiminėse programose skiriasi. Socialdemokratų solidarumo samprata, labiau nukreipta į valstybės įgyvendinamą solidarumą (solidarumą iš viršaus ar iš šono), o krikščionių demokratų – į solidarumo skatinimą, bei kildinimą iš pačios visuomenės ir individualių iniciatyvų. Taip pat galima daryti prielaidą, jog politinių partijų vertybinis požiūris į pagrindinį socialinės kohezijos veikimo principą – solidarumą, sietinas su partijos požiūriu į rinką. Lietuvos krikščionių demokratų ir socialdemokratų vertinamas solidarumas vienija šias partijas dėl požiūrio panašumo į socialinį – ekonominį rinkos modelį, o konservatorius ir liberalus telkia išpažįstamas laisvos rinkos modelis, kuriame solidarumo principui neteikiama išskirtinė reikšmė.
3. Politinių partijų dėmesys socialinės kohezijos akademinio diskurso segmentams – socialinei integracijai ir stabilumui, sąlygojantiems aplinkos, tinkamos socialinei kohezijai atsirasti – nėra didelis: stokojama nuoseklumo, kryptingumo sistemiškumo bei nuostatų išplėtojimo. Politinės partijos linkusios keisti programinius akcentus kalbėdamos apie socialinę integraciją bei stabilumą
4. Analizuojant naująją Europos Tarybos prioritetą socialinėje kohezijoje – pilietinio ir politinio dalyvavimo skatinimą, išryškėjo, kad politinės partijos vienareikšmiškai daugiau dėmesio skiria pilietinio dalyvavimo skatinimui, kurio bendros charakteristikos – NVO sektoriaus stiprinimas, socialinių problemų sprendimas pasitelkiant visuomenines organizacijas, bendruomenes ir piliečius, o tuo tarpu politinio dalyvavimo skatinimui dėmesio beveik neteikiama. Galima daryti prielaidą, kad visuomenėje vyraujantis

- didžiausias nepasitikėjimas politinėmis partijomis sietinas su pačių partijų neskiriamu deramu dėmesiu politiniam dalyvavimui ir pačių partijų skaitlingumui didinti.
5. Politinio socialinės kohezijos diskurso atstovų (Beauvais ir Jenson) išskirties segmentams politinės partijos skiria daugiausia dėmesio nedarbo mažinimo, užimtumo didinimo, socialinės atskirties įveikimo ir pasitikėjimo institucijomis didinimo klausimams, o mažiausiai – diskriminacijos ir skurdo temoms.
 6. Nuosekliausiomis nuostatomis išsiskyrė krikščionys demokratai, kur labiau už orientaciją į laiko aktualijas vyrauja vertybinės nuostatos. Labiau orientuotų į praktinį veikimą (į laiko aktualijas) nuostatų galima aptikti partijų, kurios programos rengimo laikotarpiu dalyvavo vykdomojoje šalies valdžioje. Nekintančias nuostatas taip pat būtų galima sieti su politinės partijos neturėjimo galimybės jas praktiškai realizuoti vykdomojoje valdžioje.
 7. Atliekant kokybinę partijų programų analizę atsiskleidė, kad partijos buvusios valdžioje, rengdamos rinkiminę programą naujiems Seimo rinkimams nėra linkusios nutylėti neišspręstų problemų. Su socialine kohezija susijusios nuostatos programose atspindimos remiantis aktualijomis ir opiausiomis visuomenės problemomis.
 8. Politinės partijos neskyrė dėmesio šiems socialinės kohezijos segmentams: altruizmas, pasitikėjimas, paslaugumas, kurie orientuoti ne į individų gerbūvį, bet labiau nukreipti į individo santykį su visuomene. Mažai dėmesio teikiama labdaros skatinimo klausimams, socialinės darnos kūrimui bei mokymosi visą gyvenimą sistemos realizavimą
 9. Nepaisant politinių partijų ženklus apimčių sutrumpėjimo 2004 m., lyginant su 2000 m., dėmesio socialinės sanglaudos atskiriems veiksniams nemažėja, o kai kuriais atvejais ženkliai išauga, kas rodo teigiamą tendenciją siekiant didesnės sanglaudos visuomenėje per politinių partijų įgyvendinimui siūlomas programas;
 10. Darytina prielaida, kad partijų programų supanašėjimo priežastys bei ideologijos reikšmės mažėjimas tai partijų orientacijos į visuomenės lūkesčius pasekmė bei daugiapartinės sistemos sąlygota išdava, kai vykdomąją valdžią turi sudaryti kelios partijos – koalicijos partnerė, o radikaliai skirtingos programos vargiai leistų suderinti programas, rasti esminius sąlyčio taškus.

SOCIALINĖS SANGLAUDOS SAMPRATA POLITINIŲ PARTIJŲ ATSTOVŲ NUOSTATOSE

3.1. Tradicinių partijų atstovų nuostatų tyrimas

Naratyvinis interviu su tradicinių politinių partijų atstovais buvo atliktas siekiant patikrinti pagrindines išvadas, kurios buvo suformuluotos atlikus kokybinę partijų rinkiminių 2000 ir 2004 m. programų analizę socialinės sanglaudos srityje. Šios dalies pagrindinis tikslas – išsiaiškinti ką politinių partijų atstovai akcentuoja kalbėdami apie socialinę sanglaudą. Pagrindiniai kriterijai pasirenkant partijų atstovus prieš atliekant interviu – buvo socialinės politikos srities išmanymas, politinis patyrimas, dalyvavimas kuriant rinkimines partijų programas. Šiuo tikslu buvo kreiptasi į 4 partijų pirmininkus, prašant sutikimo bendradarbiauti tyrime ir rekomenduojant partijos kolegą, atitinkantį kriterijus. Tyrimo respondentai visi atitiko reikiamus kriterijus: tai buvę ar esami Seimo nariai, regioninės politikos specialistai. Visi respondentai turi dešimties ir daugiau metų politinės veiklos patirtį. Kiekvienam partijos atstovui užduodami klausimai buvo dvejopi: a) tapatūs, b) sąlygoti partijos specifikos. Tapatūs klausimai apėmė socialinės sanglaudos sampratą, pagrindinius veiksnius, įtakojančius politines nuostatas, solidarumo, kaip esminio socialinės sanglaudos vertybinio principo reikšmę ir sampratą. Sąlygoti partijos specifikos klausimai buvo užduodami atsižvelgiant į konkrečių politinių partijų programines nuostatas, siekiant išsiaiškinti priežastinius ryšius, vienų ar kitų reiškinių kilmę ir pan.

Kiekvienas atliktas interviu buvo parafrazuotas, konceptualizuotas ir kategorizuotas, kaip tai numato kokybinė interviu analizės metodika. (žr. 1-4 priedus. p. 78-88)

3.2. Partijų atstovų socialinės sanglaudos samprata

Kalbėdami apie socialinės sanglaudos sampratą politinių partijų atstovai akcentuoja skirtingus dalykus, kurie trumpai bus pateikti šiame skyriuje.

3.2.1. Lietuvos socialdemokratų partijos atstovo socialinės sanglaudos samprata

LSDP atstovas socialinę sanglaudą linkęs tapatinti su siekiu sukurti gerovės valstybę. Išsireiškimas, kad socialinė sanglauda yra „koziris rinkimuose“ – parodo šios dimensijos svarbą, tačiau tuo pačiu leidžia daryti prielaidą, kad tai daugiau deklaratyvus nei praktine patirtimi

parentas reiškiny. Iš visų politinių partijų atstovų, socialdemokratų respondentas kone geriausiai charakterizavo socialinės sanglaudos Lietuvoje esminį probleminį klausimą – sistemiškumo stoką, kalbant apie sanglaudos dalykus. Problemos analizuojamos pavieniui, nekompleksiškai, todėl neretai sprendžiant vieną socialinei sanglaudai svarbų klausimą – pabloginama kita, taip pat svarbaus veiksnio situacija. LSDP respondentas pateikė keletą tai iliustruojančių pavyzdžių: apie skurdo problemą ir PVM lengvatų įstatymą; apie ES lėšų procentinės dalis sumažinimą žmoniškųjų išteklių plėtros programai ir padidinimą „kietosioms“ bei kitoms investicijoms; apie darbo dienos ilginimą ir požiūrį į šeimos politikos klausimus; apie socialinio draudimo lengvatas jūrininkams ir solidarumo principo pažeidimo socialinio draudimo sistemoje. Charakteringa LSDP atstovo nuostatose yra tai, kad socialinės sanglaudos samprata pateikiama per kalbėjimą apie jos problemas, trūkumus, visiškai neteikiant dėmesio pozityvioms nuostatoms. LSDP atstovas iš kitų respondentų, kalbėdamas apie socialinę sanglaudą, išsiskyrė kritiniu požiūriu ne tik į sisteminius dalykus, oponentus, bet nestokojo konstruktyvios kritikos ir savo partijos kolegoms dėl vienu ar kitu veiksniu. Jei liberalų ar konservatorių respondentai interviu metu buvo pasitelkę rinkimams būdingą retoriką - kritikuojant kitas partijas, giriant savo, tai socialdemokratai šiuo atveju buvo išimtis. Socialdemokratas kalbėdamas apie sanglaudą koncentravosi į praktinės politikos elementus, itin mažai dėmesio skirdamas programinėms nuostatoms. Bandant kalbą pakreipti link teorinių, programinių dalykų, būdavo akcentuojamas vienas momentas – programos ir praktinė politika – skirtingi dalykai. Negailėta kritikos partijai, neretai pamirštančiai ideologinius dalykus ir esminius socialdemokratijos principus. Tikslinga atkreipti dėmesį į tą faktą, kad socialdemokratai priklauso valdančiajai koalicijai bei jų pavaldume yra pagrindiniai vykdomosios valdžios svertai, tad tokia drąši pozicija rodo, kad net valdančiosios partijos atstovai nėra patenkinti socialinės sanglaudos raidos tempais ir kryptimis.

3.2.2. Tėvynės sąjungos atstovės socialinės sanglaudos samprata

Tėvynės sąjungos atstovė plačiausiai iš kitų atstovų išdėstė požiūrį į socialinę sanglaudą. Atsakymas į sanglaudos apibūdinimą apėmė 76 eilutes. Esminiai akcentuoti sanglaudos dalykai buvo šie: atskirties mažinimas didinant vidurinių visuomenės sluoksnių, skurdo problemos, kokybiškos gyvenimo sąlygos, regioninės politikos problemos. Apibendrintai, TS sanglaudoje išskiria dvi esmines kategorijas: socialinės grupės ir regioninė politika. TS tarsi būdama formalioje opozicijoje, tačiau kai kuriais klausimais remdama mažumo vyriausybę iš esmės kritikuoja socialinės politikos sistemą, kritikai pasiremama socialinius – ekonominius rodiklius, kaip BVP auga, bedarbių mažėja, minimali alga auga, tačiau auga ir socialinės išmokos ir jų gavėjų skaičius. Tai įvardijama kaip ydingai veikianti sistema. Anot, TS atstovės, mažos

sanglaudos visuomenėje priežastys glūdi pereinamajame laikotarpyje iš skirtingų santvarkų – nuo demokratinio socialistinio režimo, į kapitalizmu paremtą demokratinę santvarką. Tas pereinamasis laikotarpis sąlygojo didelę turtinės diferencijuos tarp visuomenės sluoksnių atsiradimą. Kalbant apie įvairias socialines grupes, interviu metu išryškėjo, kad TS kur kas labiau susirūpinusi išsilavinusių asmenų prastomis gyvenimo sąlygomis, protų nutekėjimo klausimais, o nekvalifikuota ar mažai kvalifikuota darbo jėga nekelia itin didelio susirūpinimo. Akcentuotas dėmesys kultūros darbuotojams, mokytojams, medikams rodo TS orientyrą į tai, kas anot jų turėtų būti laikomas vidurinis visuomenės sluoksnis, kuriam turi būti užtikintas pilnavertės ir kokybiškos gyvenimo sąlygos. TS požiūriu, siekiant didesnė socialinės sanglaudos, būtina skirti ypatingą dėmesį šeimos ir bendruomenių vystymo politikai. Pastebėtina, kad šioms sritims Tėvynės sąjunga skiria daugiausia dėmesio ir rinkiminėse programose. Ypatingai 2004 m. programoje išsiskyrė dėmesys bendruomenėms. Tėvynės sąjunga sisteminiu požiūriu didžiąją dalį socialinių problemų kildina iš silpnos šeimos institucijos bei silpnų bendruomeninių ryšių.

3.2.3. Lietuvos krikščionių demokratų atstovo socialinės sanglaudos samprata

Lietuvos krikščionys demokratų atstovas pažymi, jog socialinės sanglaudos siekis ir įtvirtinimas yra viena iš LKD programos kertinių nuostatų, partijos programos vertikalioji ašis, kuri išsiskleidžia atskirų sektorių programose. LKD remiasi nuostata, kad visuomenės santarvės pagrindas yra teisingumas bei bendrojo gėrio ir socialinės pusiausvyros principas. Socialinės santvarkos samprata grindžiama socialiniu Bažnyčios mokymu. LKD programinė pozicija, kad ekonominės plėtros procesas turi būti kreipiamas bendrai visuomenės gerovei kelti, o šį siekį geriausiai realizuoja socialiosios rinkos ekonomikos modelis. Jį atskleidžia kelios nuostatos: rinkos ekonomika, privati nuosavybė, užimtumas, kiekvieno asmens socialinė atsakomybė, socialinė partnerystė, subsidarumas, valstybės kompensacinė politika, siekianti subalansuoti visų bendruomenių ir visuomenės sluoksnių padėtį bei socialinį saugumą ir minimalias oraus gyvenimo sąlygas. Respondentas atkreipė dėmesį, kad LKD strategijoje iki 2010 metų ypač akcentuoti atskirties, skurdo bei netolygios regioninės plėtros įveikimo klausimai. Didesnį dėmesį socialinei sanglaudai krikdemai sieja su laisvosios rinkos padariniais visuomenėje: didėjančia dalies visuomenės sluoksnių socialinė atskirtimi, nemažėjančiu skurdu, socialinė diferenciacija, atskirų regionų netolygia plėtra, ekonomine migracija. Valstybės vaidmuo didinant socialinę sanglaudą suvokiamas kaip „padedantis“. Respondentas paminėjo ir ES politikos aktualijas ir jų įgyvendinimą, tačiau panašu, kad respondentas kalbėjo iš šių dienų politikos, kadangi programose ES politikos klausimai pernelyg neakcentuojami. Tačiau LKD teigia remiasi Europos liaudies partijos nuostatomis, kurios frakcija Europos Parlamente šiuo metu yra

didžiausia. 2000 metų rinkimų programa labiau akcentavo konkrečias socialinės sanglaudos temas: progresyvinius mokesčius, kaimo plėtros politiką, užimtumo politiką, pensijų sistemos tobulinimą bei valstybės paramą būstui įsigyti. 2004 programa labiau orientuota ne į atskirus sektorius, o į aktualiausias visuomenės raidos problemas, todėl pasirinktas prioritetų principas. Atkreiptinas dėmesys, kad ir kitos partijos – socialdemokratų, pasisakančių už progresyvinius mokesčius atstovas teigė, kad 2000 m. programinės nuostatos dėl tokių mokesčių įvedimo buvo aiškesnės nei 2004m.

3.2.4. Liberalų ir centro sąjungos atstovo socialinės sanglaudos samprata

Liberalų ir centro sąjungos atstovas išskirtinai iš kitų partijų atstovų vengė įvardinti socialinės sanglaudos reiškinių sampratą partiniu požiūriu. Anot jo, nėra tikslinga kalbėti apie terminus, kai jie gali būti skirtingai interpretuojami bei kai „99,9 procentai žmonių nesupranta kas tai yra“. Nors LiCS atstovas ir siekė atsiriboti nuo terminų, sąvokų ir apibrėžimų, tačiau iš kontrolinių klausimų pavyko išsiaiškinti tam tikrus akcentus. Vienas iš paminėtų aspektų apibūdinant sanglaudą – „daugelio gyvenimo reiškinių tarpusavio sąryšis“. Šioje srityje respondentas kalbėjo apie problemas, kurias anot jo būtina išspręsti: moterų užimtumas, vaikų darželio darbo laiko pailginimas, vaikų buvimo darželiuose sąlygų gerinimą, darbuotojų atlyginimų kėlimą, moterų kvalifikacijos klausimų sprendimą po motinystės atostogų ir pan. Akcentuojamas emigracijos klausimų sprendimas pasitelkiant lengvatinių sąlygų sudarymą būsto kreditui. Liberalų atstovas pripažino, kad 2004 m rinkiminė programa yra labiau socialiai orientuota nei 2000 m. liberalų sąjungos rinkiminė programa. Respondentas mini, kad atsisakyta radikalesnės retorikos, tonas sušvelnėjęs liberalizmo atžvilgiu. Didesnio dėmesio socialinėms problemoms ir jų sprendimui priežastis respondentas siejo su įvykusių 3 partijų susijungimu po 2000 m. kai su Liberalų sąjunga susijungė Centro partija ir Modernieji krikščionys demokratai. „Šioje vietoje daugiau galbūt krikščioniškų momentų, centristinių pavadinimų“ – taip apibūdinamas esminis 2004 m. programinis skirtumas nuo 2000 m. rinkiminės Seimo programos. Tačiau nepaisant didesnio dėmesio socialiniams klausimams, liberalai laikosi principo „mažesnis valstybės vaidmuo socialinių problemų sprendime“. Kalbant apie labdaros skatinimą, paslaugumą, altruizmą, įvairių paslaugų teikimą, LiCS atstovas akcentavo savireguliaciją, saviorganizaciją, bendruomenių steigimąsi seniūnijose ir pan. Socialinės sanglaudos didinimą liberalai neretai suvokia per visuomenės ugdymą.

Apibendrinant politinių partijų atstovų socialinės sanglaudos apibūdinimus galima konstatuoti, kad visų partijų respondentai mini ne vieną ankstesnėse dalyse aptartu socialinės sanglaudos segmentus. Neretas kalbėdamas apie socialinę sanglaudą mini socialinės atskirties

mažinimo klausimą, kaip priešingybę socialinei sanglaudai. Geriausiai socialinės sanglaudos problematiką charakterizuoja socialdemokratų atstovas, konstatuodamas sistemiškumo ir kompleksinio požiūrio stoką siekiant socialinės sanglaudos visuomenėje.

3.3. Solidarumo reikšmė skirtingų partijų atstovų nuostatose

Prieš formuluojant partijų atstovams klausimą apie pagrindinę socialinės sanglaudos vertybę solidarumą, buvo laikomasi, ankstesnėje darbo dalyje suformuluotos išvados, kad solidarumas vertinamas socialdemokratų ir krikščionių demokratų partijose, o konservatorių ir liberalų – didelės reikšmės šiai vertybei neteikiama. Tačiau, kaip parodė atliktas interviu – kiekviena partija nesumenkina solidarumo reikšmės. Kiekvienos partijos esminius solidarumo principo akcentai bus trumpai aptariami.

Ganėtinau netikėtai solidarumo principą apibūdino LSDP atstovas: „Solidarumas pas mus sunkiai įžiūrimas pro mikroskopą“. Socialdemokratas pagrįsdamas nuostatą pateikė pavyzdį neseniai priimtą vieną įstatymo pataisą, kuria jūrininkams buvo įvestos mokesčių socialiniam draudimui lubos. LSDP atstovas laikosi principo, kad solidarume, ypač socialiniame draudime svarbus yra visuotino dalyvavimo principas, nedarant išimčių. Išimtys iškreipia pačią sistemą ir patį solidarumo principą. Kita frazė patvirtinanti ankstesniąją: „mes veidmainiaujam, sakydami, kad pasisakom už solidarumą, bet va – pavyzdžiai gyvi...“. Taip LSDP respondentas atsakė, priminus, kad LSDP rinkiminėse programose akcentuoja solidarumo svarbą. Be visa ko LSDP atstovas paminėjo, kad solidarumas turėtų būti taikomas pirmiausia socialiniame draudime, švietimo bei sveikatos apsaugos sektoriuose.

TS atstovė atsakydama į klausimą apie solidarumo svarbą paminėjo: „mūsų partijoje bendros nuostatos, aišku, yra paremtos krikščioniškosiomis vertybėmis ir solidarumo principas mums yra pakankamai svarbus“, tačiau tuo pačiu pabrėžė, kad TS yra prieš tokią politiką, kokia yra dabar, kai žmogus neskatinamas pats ieškoti sprendimo būdų, kada einama lengviausiu keliu – per išmokas.. Anot Tėvynės sąjungos, solidarumas turėtų pasireikšti daugiau ne per valstybinius svertus, bet per vietos bendruomenes. Manoma, kad daug socialinių problemų būtų galima išspręsti veikiant per bendruomenes, perkant iš jų socialines paslaugas, stiprinant jų reikšmę seniūnijose. Apibendrintai, galima teigti, kad TS labiau priimtina krikščionių demokratų solidarumo samprata, tačiau priešinamasi socialdemokratinio solidarumo sampratai.

LiCS atstovas solidarumo reikšmę apibūdino kaip būtinybę padėti silpnesniems visuomenės nariams, kurie dėl objektyvių priežasčių patys savimi negali pasirūpinti. Politikas prieštarauja vyraujančiai nuostatai, neva liberalai pasako, kad kiekvienas turi pasirūpinti savimi,

tačiau tai anot liberalų, nėra tiesa. Dėmesį solidarumo principui liberalai kildina iš giminingų organizacijų Europoje, kurioms priklauso Liberalų ir centro sąjunga nuostatų. Tai ir Liberalų internacionalas, ir Europos liberalų ir demokratų frakcija.

LKD atstovas teigia, kad solidarumo principas partijos programoje yra vienas iš pamatinių. Jo samprata tokia: solidarumas remiasi žmonių ir jų bendrijų tarpusavio ryšiais bei priklausomybe ir siejamas su pasiaukojimu bei socialine atsakomybe; jis ugdo žmoniškesnius santykius visuomenėje (partnerystę ir dalijimąsi viskuo, veiksmingą pagalbą ir silpniausiųjų apsaugą). Socialiai poliarizuotai visuomenei, kurioje esama skurdo, nevilties, solidarumas yra reikšmingas, būtinas ir gelbstintis.

Apibendrintai galima pastebėti, kad partijos apibūdindamos solidarumo svarbą nėra linkusios išsižadėti šio principo svarbos, tačiau pernelyg nedetalizuoja kaip jis turėtų būti įgyvendintinas. Apklausa parodė, kad neretai skrupulingai surašytos programos gali skirtis iš esmės nuo praktinės politikos. Tai galėtų būti tolimesnių socialinės sanglaudos tyrinėjimų objektas, siekiant išsiaiškinti programų ir praktinės politikos atitikties, kylančias nesuderinamumo problemas.

3.4. Rinkiminių programų kūrimo ypatumai

II dalies 6 ir 7 išvados atspindėjo partijos programų kūrimo ypatumus, susiejant juos su laiko, ideologijos, buvimo pozicijoje bei opozicijoje veiksniais, siekiant įsitikinti šių veiksnių svarba bei išvadų pagrįstumu, buvo aiškinamasi klausimų partijų atstovams pavidalu.

LSDP atstovas programų rengime socialinės politikos srityje akcentavo buvimo pozicijoje ir opozicijoje svarbą. Pasak jo, šie veiksniai turėjo įtakos programų turinio dalykams. Socialdemokratai rengdami 2000 m. programą buvo opozicijoje, o 2004 m. buvo valdančioji partija. Ideologija, anot LSDP atstovo – liko tik pavadinime: „šioje globalioje kovoje už valdžią, ne už ideologiją kova vyksta“. Krištiškai atsiliepdamas apie įvairių veiksnių įtaką programų turiniui, LSDP respondentas paminėjo ir politinės sistemos ydą – galimybę juridiniams asmenims finansuoti partijas. Esant tokiai galimybei: „reikia priimti kažkokius sprendimus, kurie būtų naudingi tiems rėmėjams“. Laiko įtaka suvokiama kaip priežastinė, kai kažkuriems sprendimams vienu metu dar nėra laikas, o vėliau jau būna nebe laikas. Konkrečiu pavyzdžiu tai buvo iliustruota progresyviųjų mokesčių neįvedimas.

Tėvynės sąjungos atstovė priešingai – teigė, kad jų programai įtakos beveik neturėjo buvimas pozicijoje bei opozicijoje, tačiau reikšmingu faktoriumi buvo laikmetis ir valstybėje tuo metu vykę pokyčiai. Lyginant ideologijos ir laiko aktualijų svarbą politikė palygino, kad šių

komponentų įtaka vienodai sviri: „50 ant 50 procentų. Tai kaip dvi kojos kurios eina. Viena žengia žingsnį, kita pasiveja“.

Liberalų atstovas, kalbėdamas apie veiksnius, įtakojančius vienokias ar kitokias nuostas pripažino, kad būnant opozicijoje (Liberalai tiek 2000, tiek 2004 m. rengdami rinkimines programas buvo opozicijoje) esama laisviau politiniuose pareiškimuose. „Kai esi opozicijoje gali sau leisti daugiau žaisti su gyventojų norais, kai esi pozicijoje – esi daugiau surištas tam tikrais sprendimais, kurie tarpusavyje susiję ir be abejojimo, negali sakyti bet ką.“. Respondento sąmoningai ar ne pasirinkta frazė „žaisti su gyventojų norais“ – iškalbinga ir nevienareikšmiškai interpretuotina. Kalbėdamas apie laiko ir ideologijos santykį, respondentas į pirmą vietą iškėlė ideologiją, o tik po to laiko aktualijas, tačiau apie ideologiją apskritai tesusigriebta, kai apie tai buvo suformuluotas klausimas. Ankstesniame kalbėjime ir veiksmų vardijime apie ją nebuvo nė užsiminta. Taigi tai ir vėl galima interpretuoti, kaip rinkiminės retorikos pasitelkimą, atsakinėjant į užduodamus klausimus pasakojant tai, ką nori girdėti „rinkėjas“.

LKD atstovas vardydamas veiksnius, įtakojančius programinių nuostatų pasirinkimą, pirmiausia pamini siekį realizuoti ir įtvirtinti krikščioniškosios demokratijos vertybes ir principus, nes politika ir yra vertybių įtvirtinimas, kova už tai. Antras veiksnys- tikrovės problematika ir jos iššūkiai. Svarbi yra ES politikos dimensija. Buvimui pozicijoje ar opozicijoje ypatinga reikšmė neteikiama.

Pagal buvimą pozicijoje bei opozicijoje išsikristalizavo skirtingi požiūriai tarp partijų: kaip reikšmingomis dimensijomis jas įvardijo Socialdemokratų ir liberalcentristų atstovai, o kaip mažiau reikšmingomis – TS ir LKD respondentai. Nė viena partija neatmetė ideologijos reikšmės, nors socialdemokratų atstovo atvira pozicija bylojo, kad realybėje ir praktikoje ideologija pamirštama. Kaip reikšmingą faktorių visos partijos minėjo laiko ir laikmečio aktualijų dimensijas.

3.5. III dalies apibendrinimas

Atlikus naratyvinį interviu su tradicinių politinių partijų atstovais, kurio tikslas buvo išsamiau susipažinti su tradicinių partijų nuostatomis, neapsiribojant vien rašytiniu programų analize, kadangi nuostatos turi ir politinių partijų nariai, kurie jas reiškia atstovaudami partijos poziciją. Tai pat buvo siekiama patikrinti kai kurias išvadas, kurių buvo prieita II-oje šio darbo dalyje. Esminis klausimas rūpėjęs interviu metu – politikų socialinės sanglaudos samprata, kadangi programose, kaip buvo minėta apie socialinės sanglaudos reiškinį tiesiogiai partijos nekalba, tačiau kalba apie atskirus jos segmentus.

1. Socialinės sanglaudos reiškinių apibrėžties problemą patvirtino atlikti interviu, kurių metu dauguma partijų nebuvo linkusios sistemškai apibrėžti sanglaudos sudedamąsias dalis. Partijos labiau orientuojasi į joms svarbiausius programinius momentus socialinės politikos srityje, susiejant juos su atstovaujamosiomis ideologijomis.
2. Partijoms būdinga „rinkiminė retorika“ išryškėjo Liberalų ir centro sąjungos bei Tėvynės sąjungos atstovų nuostatose. Atviriausiai nuostatas ir požiūrius dėstė LSDP atstovas, o LKD kalbintas politikas išsiskyrė sistemiskumu ir konceptualizuojamu kalbėjimu, neilustruojant pavyzdžiais ir detalėmis.
3. Pagrindinio socialinės sanglaudos vertybinio principo - solidarumo reikšmės nepaneigė nė vienas tradicinių partijų atstovų, nepaisant, kad programose skirtingomis reikšmėmis šį principą labiausiai akcentuoja Lietuvos socialdemokratų partija ir Lietuvos krikščionys demokratai.
4. Atlikus naratyvinius interviu paaiškėjo, kad vienareikšmiškai negalima teigti, jog politinių partijų nuostatomis įtakos turi buvimas pozicijoje ar opozicijoje. Vienos partijos teigė šių veiksnių svarbą, kitos to nesureikšmino. Kur kas reikšmingesni partijų nuostatomis minėti laikmečio aktualijų ir ideologijų veiksniai.
5. Valstybės vaidmenį socialinių problemų sprendime linkusios vertinti LSDP ir LKD, o už valstybinio vaidmens mažėjimą pasisako TS ir LiCS atstovai.
6. Partijų programinių nuostatų supanašėjimą pačios partijos linkusios vertinti ne kaip politinės sistemos sąlygotą pasekmę, tačiau linkusios akcentuoti, kad pagrindinės jų programinės nuostatos yra perkeltos iš tarptautinių Europinių susivienijimų, kuriems jos priklauso ir yra atstovaujamos Europos parlamente. Tai gali būti ES politikos sąlygota pasekmė, siekiant vieningos Europos, tačiau šios tendencijos dar sunkiai įrodomos ir reikalaujančios išsamesnių tyrinėjimų.

IŠVADOS

1. Atliktas tyrimas parodė, kad tradicinių Lietuvos politinių partijų požiūris į socialinę sanglaudą pasižymi orientacija į atskirus sanglaudą aprėpiančius veiksnius, kuriems partijos nestokoja dėmesio, tačiau stokoja sisteminio, integralaus požiūrio į šių veiksnių tarpusavio sąveiką.
2. Analizuojant tradicinių Lietuvos politinių partijų 2000 ir 2004 m. rinkimines programas į LR Seimą, išryškėjo, kad partijų rinkiminių programų nuostatos socialinės sanglaudos veiksnių atžvilgiu linkusios keistis priklausomai nuo tuo metu vyraujančių politinių, ekonominių ir visuomeninių aktualijų.
3. Partijos linkusios deklaruoti ideologijų svarbą savo nuostatose, tačiau atlikta rinkiminių programų analizė ir interviu socialinės sanglaudos veiksnių atžvilgiu parodė, kad partijos linkusios supanašėti tiek spręstinių problemų identifikavime, tiek siūlytinoose priemonėse.
4. Lietuvos socialdemokratų partijos nuostatose vertinamas stabilumas socialinės sanglaudos atžvilgiu. Socialdemokratai, lyginant su kitomis partijomis daugiausia dėmesio skyrė aukštesnės gyvenimo kokybės kaime kūrimui, nedarbo ir užimtumo problemoms, mažiausiai iš kitų partijų LSDP dėmesį teikė politinio dalyvavimo skatinimui.
5. Tėvynės sąjunga iš kitų lyginamų partijų išskirtinį dėmesį socialinės sanglaudos atžvilgiu teikė bendruomenių veiklos stiprinimui bei šeimos politikos klausimams. Daugiausia dėmesio skirta ir pasitikėjimo institucijomis didinimui, pilietinio dalyvavimo skatinimui, skurdo problemoms, tačiau santykinai mažiausiai dėmesio skirta atskirties, tolerancijos, nedarbo ir užimtumo problemoms.
6. Lietuvos krikščionys demokratai išsiskyrė nuostatų nuoseklumu ir vertybine orientacija, išskirtinai daugiausia dėmesio skiriant solidarumo principui, politinio dalyvavimo skatinimui, tolerancijai; mažiausia dėmesio LKD nuostatose skiriama mokymosi visą gyvenimą skatinimui.
7. Liberalų ir centro sąjunga daugiausia dėmesio skyrė socialinei integracijai, atskirties mažinimui, labdaros skatinimui ir mokymuisi visą gyvenimą; mažiausiai dėmesio,

lyginant su kitomis partijomis skirta solidarumo principui, stabilumui, skurdo problemoms.

8. Visos partijos neskyrė arba skyrė labai mažai dėmesio šiems socialinės sanglaudos segmentams: labdaros skatinimui, altruizmo didinimui, paslaugumui, mokymuisi visą gyvenimą, socialinei darnai, skurdui ir diskriminacijai.
9. Tęsiant ateityje socialinės sanglaudos tyrinėjimus, vertinga būtų paanalizuoti politinių partijų nuostatų ir praktinės politikos atitikties analizę, ko šiame dėl darbo apimties stokos nebuvo galima padaryti. Taip pat vertinga išsamiau tyrinėti atskirų socialinės sanglaudos segmentų tarpusavio sąveikos ir integralumo klausimus.

LITERATŪRA

1. A. Brazausko ir A. Paulausko koalicijos "Už darbą Lietuvai" 2004 m. Seimo rinkimų programa. Suvienykime jėgas žmonių gerovei // Vilnius, 2004, 21 p.
2. A. Brazausko Socialdemokratinės koalicijos rinkimų į Lietuvos Respublikos Seimą programa. Veikime Kartu // Vilnius, 2000, 32 p.
3. Beauvais C. and Jenson J. Social Cohesion: Updating the State of the Research // Canadian Policy Research Networks, Ottawa 2002, 62 p. [žiūrėta 2007 m. gegužės 22 d.] Prieiga per internetą: http://www.cprn.com/documents/12949_en.pdf
4. Berger P. The Limits of Social Cohesion: Conflict and Mediation in Pluralist Societies // Boulder, 1998, 392 p.
5. Berger-Schmitt R. Social cohesion: as an aspect of quality of societies: concept and measurement // Eureporting Working Paper, 2000, vol. 14, 30 p. [žiūrėta 2007 m. gegužės 22 d.] Prieiga per internetą: http://www.gesis.org/en/social_monitoring/social_indicators/EU_Reporting/pdf_files/paper14.pdf
6. Bollen K. and Hoyle R. H. Perceived cohesion: a conceptual and empirical examination // Social Forces, 1990, vol. 69, p. 479-504 [žiūrėta 2007 m. gegužės 22 d.] Prieiga per internetą: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=5&hid=103&sid=8eae6cfb-f27e-4153-84a3-1b4c0274c010%40sessionmgr108>
7. Canadian Council on Social Development. Social cohesion in Canada: possible indicators highlights // Paper SRA-542, 81 p., [žiūrėta: 2007 m. gegužės 23 d.] Prieiga per internetą: <http://www.ccsd.ca/pubs/2001/si/sra-542.pdf>
8. Chan J., Ho-Pong T. and Chan E. Reconsidering social cohesion: developing a definition and analytical framework for empirical research. // Social Indicators Research vol. 75, 2006, p. 273-302
9. Durhaime G., Searles E., Usher P., Myers H., and Frechette P. Social cohesion and living conditions in the Canadian artic: from theory to measurement // Social Indicators Research vol. 66, No. 3 2004, p. 395-317
10. European Union, „Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community.“ Official Journal. [Žiūrėta 2007 m. Gegužės 22 d.] Prieiga per internetą: http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/EC_consol.html

11. European Union. Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community. // Official Journal, C 325, 2002, [Žiūrėta 2007 m. gegužės 23 d.] Prieiga per internetą: http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/EC_consol.html
12. Europos Komisija. Nauja partnerystė sanglaudos konvergencijos konkurencingumo bendradarbiavimo labui. Trečioji ataskaita apie ekonominę ir socialinę sanglaudą. // Liuksemburgas, 2004, 205 p. [žiūrėta 2007 m. gegužės 22 d.] Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion3/cohesion3_lt.htm
13. Europos Sąjungos enciklopedija. [žiūrėta 2007 m. gegužės 23 d.] Prieiga per internetą: <http://euro-know.org/dictionary>
14. Europos socialinės sanglaudos komitetas. Nauja socialinės sanglaudos strategija // Europos Taryba, 2004, p.12
15. Friedkin N.E. Social Cohesion // Department of Sociology, University of California, 2004, p. 409-425
16. Gough I. And Olofsson G. Capitalism and Social Cohesion: Essays on Exclusion and Integration // 1999, 213 p. [žiūrėta 2007 m. gegužės 22 d.] Prieiga per internetą: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=6&hid=103&sid=8eae6cfb-f27e-4153-84a3-1b4c0274c010%40sessionmgr108>
17. Höffner J. *Krikščioniškasis socialinis mokymas*. // Vilnius, 1996, 274 p.
18. Jeannotte M.S. Social cohesion around the world: an international comparison of definitions and issues // Paper SRA-309, Strategic Research and Analysis Directorate, Department of Canadian Heritage, Ottawa 2000,
19. Jeannotte M.S., Stanley D., Pendakur R., Jamieson B., Williams M., and Aizlewood A. Buying In or Dropping Out: The Public Policy Implications of Social Cohesion Research // Paper SRA-631, Strategic Research and Analysis Directorate, Department of Canadian Heritage, Ottawa 2002 30 p. [žiūrėta 2007 m. gegužės 22 d.] Prieiga per internetą: http://www.culturescope.ca/ev_en.php?ID=1633_201&ID2=DO_TOPIC
20. Jenson J. Mapping social cohesion: the state of canadian research // Paper SRA-321, Strategic Research and Analysis Directorate, Department of Canadian Heritage, Ottawa 1998, 60 p. [žiūrėta 2007 m. gegužės 22 d.] prieiga per internetą: http://www.cprn.com/documents/15723_en.pdf
21. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai : edukologija ir kiti socialiniai mokslai // Šiauliai, 2005, 398 p.
22. Liberalų ir Centro Sąjungos 2004 metų rinkimų į Seimą Programa. Už Lietuvą Kurioje Gera Visiems. // Vilnius, 2004 14 p.

23. Lietuvos Krikščionių Demokratų Partijos Rinkimų programa. Tarnauti Lietuvai. // Vilnius, 2000, 41 p. [žiūrėta 2007 m. gegužės 23 d.] Prieiga per internetą:
http://www3.lrs.lt/n/rinkimai/20001008/prog_lkdp.doc
24. Lietuvos Krikščionių Demokratų Rinkimų Programa. Tarnauti Lietuvai. // Vilnius, 2004, 7 p.
25. Lietuvos Liberalų Sąjungos 2000 metų Seimo rinkimų programa. Lietuvos kelias. // Vilnius, 2000, 24 p.
26. Lockwood D. Civic integration and social cohesion // Gough and Olofsson Capitalism and Social Cohesion 1999 4 skyrius.
27. LR Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. IX-1187 dėl Valstybės ilgalaikės raidos strategijos // Valstybės žinios, 2002 m. lapkričio 28 d., Nr. 113-5029
28. LR Vyriausybės 2005 m. gegužės 23 d. nutarimas Nr. 575. Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategija. // Valstybės žinios, 2005 m. gegužės 26 d., Nr. 66-2370
29. Pahl R. E. The search for social cohesion: from Durkheim to the European Commission // European Journal of Sociology, 1991, Vol. 32 Issue 2, p. 345-360
30. Putelytė G ir Vernickaitė A. Treji metai Europos Sąjungoje. Kas toliau? // Veidas. Veidas Nr. 19, 2007, p. 10
31. Ramonaitė A. Tradicinės ir populistinės partijos: panašumai ir skirtumai // 2004 [žiūrėta 2007 m. gegužės 23 d.] Prieiga per internetą:
<http://www.lrt.lt/sites/news.php?strid=15815&id=206721>
32. Ritzen J., Easterly W. and Woolcock. On “Good” Politicians and “Bad” Policies: Social Cohesion, Institutions, and Growth // World Bank Policy Research Working Paper 2448, 2000, 36 p. [žiūrėta 2007 m. gegužės 23 d.] Prieiga per internetą:
<http://siteresources.worldbank.org/INTWBIGOVANTCOR/Resources/wps2448.pdf>
33. Robertson D. A Theory of Party Competition. London, Wiley, 1976, p. 73-75
34. Socialinės apsaugos terminų žodynas. [žiūrėta 2007 m. gegužės 23 d.] Prieiga per internetą: http://www.sec.lt/pages/zodynas/index_.html
35. Tėvynės Sąjunga. Nauja sutartis su Lietuva. Konservatyviosios programos principinės nuostatos. Į sėkmės Lietuvą // Vilnius, 2004, 33 p.
36. Tėvynės Sąjungos (Lietuvos Konservatorių) Programa. Lietuvos Respublikos 2000 metų Seimo rinkimai. Naujas Vėjas. // Vilnius, 2000, 61 p. [žiūrėta 2007 m. gegužės 23 d.] Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/n/rinkimai/20001008/prog_tslk.doc
37. The history of European Union // The Gateway to the European Union. [žiūrėta 2007 m. gegužės 23 d.] Prieiga per internetą: http://europa.eu/abc/history/index_en.htm
38. Vernickaitė A. Nepasitikėjimo visuomenė // Veidas Nr. 19, 2007, p. 40-41

39. VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas. Lietuva po Seimo rinkimų // Vilnius, 2005, 252 p.
40. VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas. Lietuvos politinės partijos: Struktūrinio ir funkcinio pajėgumo tyrimas. // Tyrimo ataskaita, Vilnius 2005, 12 p. [žiūrėta 2007 m. gegužės 23 d.] Prieiga per internetą:
[http://www.tspmi.vu.lt/files/news/partiju%20tyrimas%20\(santrauka%201\).doc](http://www.tspmi.vu.lt/files/news/partiju%20tyrimas%20(santrauka%201).doc)
41. Walsh J. Sanglaudos fondo evoliucija // Sanglaudos fondas – į pagalbą ugdant solidarumą Europoje, Inforegio panorama, 2004 Nr. 14 p. 3-8, [žiūrėta 2007 m. gegužės 23 d] Prieiga per internetą:
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag14/mag14_lt.pdf
42. Wolbring G. NBICS and Social Cohesion. // 2007, [žiūrėta 2007 m. gegužės 23 d.] Prieiga per internetą: <http://www.innovationwatch.com/choiceisyours/choiceisyours-2007-01-15.htm>

PRIEDAI

1 Priedas. Interviu su LSDP atstovu transkripcija

I.: Kaip Jūsų partija supranta socialinės kohezijos (sanglaudos) reiškinį?

R.: Tai būtų mano / galbūt požiūris kaip kartais partija tą mato. Iš principo kaip ir kitos partijos, t.y. vienas iš kozirių rinkimuose visą laiką kai mes kalbam apie sanglaudą arba gerovės valstybę, arba kad visiems čia būtų geriau gyventi, tai teoriškai ir programinėse nuostatose pakankamai stengiamasi atsižvelgti, bet kai pradedi dėlioti visą paveikslėlį ir kai susiduri su realia politika... / kažkodėl / kiekvienas klausimas svarstomas labai atsiejamai. Jeigu mes kalbame apie skurdą, tai mes kalbame tik apie skurdą. Paliečiam priežastis, kodėl ten atskirtis didėja, kodėl santykinis skurdas didėja, / bet nežiūrim į priežastis, kurias mes patys sukuriame priimdami kitus sprendimus. Čia pats šviežiausias pavyzdys tai yra prezidento kalba / kur jis pamini skurdą trečiu punktu savo kertinėj kalboj, po to eina PVM lengvata automobiliams / ir prezidentas vetuoja ne dėl to, kad tai šimtą milijonų atiduodam dar turtingiems, ir galim čia skirti skurdo mažinimui, bet grynai procesiškai – dėl datų. / Tai lygiai taip pat aš šitą paveikslėlį perkeliu į mūsų partiją / mano kolegoms – nesvarbu, ar jie iš socdemų ar iš konservatorių, ar iš kur nori. Požiūris toks pats. Kažkaip sistemiškai, globaliai žiūrėti į socialinės atskirties sprendimo kelius mes dar ar ne iki galo suvokiam, ar / čia galbūt yra dalis vaidinimo, kad va šitoj konferencijoj pasisakydamas šituo klausimu aš sakau taip, taip, taip, o dėl ko tos pasekmės atsiranda / kažkaip užmirštam, nors antras labai geras pavyzdys – mes svarstėm struktūrinių lėšų panaudojimą 2007 – 2013 metų. Ir iš čia mes galim išpešti būtent, kad skirti žmogiškiesiems resursams, kvalifikacijai kelti, permokinti, įtraukti. Tai yra galimybė tą socialinę atskirtį sumažinti, padaryti gerovę didesnei daliai žmonių. Ką mes priimam? Mes priimam, kad žmogiškiesiems resursams, galutiniame sprendime, kuris jau patvirtintas gegužės 9 d. Briuselyje, liko 13,8 procento, o pirminėj stadijoj buvo 18. / Ir vėlgi mano kolegoms, kurie sėdi Europos reikalų komitete vienu balsu taip, kietosioms investicijoms reikia, šitoms reikia, o žmogiškiesiems resursams kodėl mažiau galim duot – todėl, kad pernai jie turėjo dar mažiau, o santykinai jo buvo daugiau, o problemą kad reikia spręsti – atšokam. Nu ir dar vienas geras pavyzdys – darbo laiko direktyvos svarstymas. Tai jau dabar globaliai eina Europos mastu ir siūlymas įteisinti darbą 60 valandų per savaitę. Tarp kitko mano kolega – Andrius Kubilius, kuris iškelia „2 V“. nu tai yra ne tik du vaikai, tai yra požiūris į šeimą. Ir aš jo klausiu – kaip tu įsivaizduoji vykdyti 2 V, jeigu žmogus dirbs 60 valandų per savaitę. Net jeigu jis ir įvykdys „V“, tai bendravimas su šeima, kaip vertybe, kurią iškelia kaip vieną pagrindinių partinių vertybinių dogmų, konservatoriai vėl užmiršta, jog tie vektoriai kartu veikia. Tai / tokia išvada, kad na norėtusi, kad mūsų smegenyse viskas keistųsi greičiau, bet

paprasciausiai trūksta to platesnio suvokimo, kiekvienas mes stengiamės gilintis tik į tam tikras problemas, o socialinės atskirties klausimų sprendimas yra toks fragmentiškas, grynai sprendžiant vieną ar kitą klausimą, nesiejant su bendra sistema ir politika. Ir iš to, kaip aš girdžiu kaip šneka ne tik tai mano, bet ir tų partijų, kurios tuos dalykus įsirašo kaip kertinius, na, o aš tai labiausiai savus kritikuoju, nes mes sakom, kad žmogus vertybė irgi, ypač tie, kurie mažiau uždirba, tai kai mes pradėdam skirstyti socialinius fondus ar kažką tai lygtai čia galima pakentėti, yra interesas turtingesnių. Vat turėjau ginčą didelį ir aš manau mes darom labai didelę klaidą, kuri atsilies toliau – tai yra pritarata socialinio draudimo įstatymo pataisoms, kuriomis jūrininkai, tai yra tokia kasta žmonių, kaip jie sako 2000 žmonių maždaug. Jei ne tik, kad atleidžiami nuo mokesčių, lubas jiems įvedam, vieninteliai kategorijai, visiems kitiems neįvedam. Įvedam antras lubas jiems, kad jie moka tik nuo pusantro draudžiamųjų, t.y. už 1800 jie moka, o nuo 1800 iki 8000 – sumokam mes visi mokesčių mokėtojai, o jei jie gauna daugiau nei 8000, tai jie jau nemoka nieko. Tai mes padarome precedentą, kuris griaua pačią sistemą. Žmogus turi pats dalyvauti, o ne kitas už jį mokėti. Lietuvoje yra tik trys kategorijos: prievolinkai kariai, motinos arba tėvai auginantys vaikus iki trijų metų, ir kulto tarnautojai ir jie draudžiami tik bazinei pensijai. O vat už šituos bičiulius, mes mokesčių mokėtojai mokėsime po 2000 už kiekvieną. Man čia nesuprantami dalykai. Ir tai mano kolegų partijoje balsavo už, o aš vienas prieš. Ministrė, ministerija kuri turi ginti šitą nuostatą, pačią idėją, kad socialinis draudimas – tai yra dalyvavimas bendrai ir pagal taisykles tu gauni draudimo išmoką tam tikrą atsitikus tam tikrai situacijai.

I.: Kiek svarbus Jūsų partijos nuostatose yra svarbus solidarumo principas?

R.: Solidarumas pas mus sunkiai įžiūrimas pro mikroskopą. Iš principo, jeigu taip racionaliai žiūrėti. O aš manau pirmiausiai viešajame sektoriuje turėtų būti taikomas. Tai būtų sveikata ar tai švietimas ar tai socialinė apsauga. Na socialinė apsauga tai pirmiausia jo principas yra įdėtas. Atsakinėdamas jau sakiau, kad mes patį principą sugriaunam, kad mes norim **dalyvauti**, mes norim gauti didelį atlyginimą, nemokėti mokesčių ir po to gauti didelę pensiją. Tai yra fantastika, tai turbūt visi taip norėtų. Tai tam ta solidarumo sistema funkcionuoja. Tai pas mus to mažoka.

I.: Tačiau programose, partijos nuostatose – tai yra vienas iš kertinių dalykų?

R.: O taip, jeigu žiūrėti į programas – tai taip. Mes veidmainiaujam, sakydami, kad pasisakom už solidarumo principą, bet va pavyzdžiai gyvi... / Tai aš manau jei mes pasisakom, tai mes negalim daryti tokių kertinių / sprendimų, kurie visiškai prieštarauja. Aš dar suprantu, kai vektoriai kažkur tai dar šalia eina, kažkiek tik išsiskiria, bet kai jie visiškai priešingi, tai tada mes paneigiam pačią solidarumo idėją. Aš jau nekalbu apie tai, mano tai socialinė sritis, tačiau šitam procese turėtų dalyvauti visi. Gal aš biški sergu šita liga. Nuo gyventojų pajamų

mokesčio aš visad sakau mes galim atleisti dalį žmonių nemokėti tų mokesčių, bet socialiniame draudime, mes visi nuo gimimo iki mirties gaunam išmokas iš šitos sistemos. Ir jeigu gimus vaikui, pirma išmoka dar net negimus ir kai mirštu, man dar dviejų mėnesių pensiją išmoka (juokiasi). Viskas tai eina iš solidarumo. Tai vietoj to, kad šioje sistemoje mes visi dalyvaudume, visi stengiamės iš ten pasimaitinti, tai dalį mes atleidžiam. Pas mus 200 000 ūkininkų ir jų šeimos narių nedalyvauja, dirbantys pagal verslo liudijimus – beveik nedalyvauja, dirbantys pagal autorines sutartis nedalyvauja./ Tai, kad sistema propaguojama visose partijos programose, visų partijų programose, o realiai jinais nėra įgyvendinta.

I.: Prie programų ir jų kūrimo norėčiau pereiti. Kaip kinta partijos dėmesys socialinės kohezijos veiksniams 2000 ir 2004 m. programose?

R.: (galvoja, barbena į stalą) /// Fasadiškai, gražiai abi vienodai.. aš negalėčiau pasakyti, kad ... nors pagal bendrą situaciją t.y. rodikliai socialinės atskirties ir socialinio skurdo didėjo, bet kad mes pasakytume daugiau, netgi jei žiūrėti į partijos programą, tai 2000 m. programoje buvo dar progresiniai mokesčiai užsiminti, tai 2004 tai jie tokie išniveliuoti, pačios progresijos nėra, o pasakyta, kad mažinsim mažas pajamas gaunantiems žmonėms mokesčius. Tai manau, kad mes netgi gėdinomės pasakyti aiškia ką mes remsime. Tikrai neižvelgiau to.

I.: o kaip manote kodėl, kad ir dėl tų pačių progresinių mokesčių, tos nuostatos sušvelnėja, partijų programos supanašėja? Gal tai politinė – partinė sistema kalta?

R.: Aš manau, kad čia tikrai ne dėl to, kad mes 2000 m. mes buvome koalicijoje su Naująja sąjunga. Mūsų buvo daugiau, tiesiogine to žodžio prasme. Ir jeigu būtų buvęs noras iš pačios mūsų partijos ir iš jos lyderių, tai šitas būtų įvesta. Bet visi pirmieji asmenys, kurie atsakingi už finansus, kurie vadovavo partijai – jie patys labai skeptiškai pasisakė už progresinius mokesčius. / Jie nerėmė to, nors programoje buvo įrašyta. Jeigu kalbėti apie 2004 m. programą, tai mes patys abejojome. T.y. partija pati neiširašė tokių aiškių, bet situacija buvo dar geresnė – valstiečiai ir Darbo partija savo programose buvo įsirašę progresinius mokesčius. Tai koalicijoje buvo 2 praktiškai įsirašę, mes praktiškai įsirašę, teoriškai turėdami remt – liko tikrai viena frakcija – nedidelė, negausi – buvo galima šita spręsti, tai to nebuvo daroma. Ir sprendžiant iš to, kai buvo teikiami įstatymų projektai kitų žmonių būtent dėl progresinių mokesčių, tai tos partijos, kurios savo programose buvo įsirašę *jie nebalsavo*. Balsavo prieš. Tai čia ir vėl.

I.: dar prie tų pačių programų: kokią svarbą kuriant programą turėjo tokie veiksniai kaip laiko aktualijos, buvimas pozicijoje ar opozicijoje ir partijos ideologija?

R.: Buvimas pozicijoje – opozicijoje – įtakojo, įtakoja, tikrai įtakoja. Ir tada ideologai partijos kurie sėdi daugiau prie programų ir jie tada bando / visą užsakymų spektrą ir tada nekelia sau kokių didesnių iššūkių /// plius gal mūsų politinės sistemos ydingumas, kad yra finansavimas

iš juridinių asmenų tada reikia priimti kažkokių sprendimus, kurie būtų naudingi tiems rėmėjams. // Laiko // laikas daugiau naudojamas kaip priežastinis dalykas, kad maždaug šiandien dar ne laikas, o jau rytoj sako, kad jau per vėlu. Tai tokių argumentų tenka gan dažnai išgirsti. Kalbant ir apie progresinius mokesčius vienu metu buvo kartojama, kad neturim techninių bazių, neesam pasiruošę, kai padarėm visuotinį pajamų ir turto deklaravimą – neapsimoka, nes nežinosim ką daryti su duomenim ir t.t. Tai va laikas naudojamas šituo. O ideologija, šitoje globalioje kovoje už valdžią, ne už ideologiją vyksta, todėl ideologija lieka... pavadinime lieka ideologija, na o praktiniuose darbuose jos, na labai sunkiai įžiūrima. Na ir kai kurie sprendimai – tvarkoj, PVM mes kovojom ir įrodėm. Džiaugiuosi. Bet tai yra vienetai. Bet kad tai būtų griežta ideologija mes turim tam tikras vertybes ir mes jas pastoviai ginam visais aspektais, nežiūrint kas atėjo – rėmėjas ar mėgėjas ar priešas.

R: Socialinei sanglaudai labai svarbus dalykas yra visuomenės dalyvavimas, kuris skirstomas į pilietinį ir politinį. Partijos, tame tarpe ir socialdemokratai programose akivaizdžiai koncentruojasi į pilietinio dalyvavimo skatinimą, pamiršdami politinį. Kodėl Jūsų manymu taip yra?

I.: Didžiausia priežastis tikriausia – istoriškai taip susiklosčiusi sistema. Gal patirties dalykas // Buvimas partijoje – lyg raupsuotieji kažkokie ir visuomenės požiūris į partijas apklausose akivaizdžiai parodo, o dėl to kaltos ir pačios partijos iš dalies, kurios labai teisingai pastebėjote – savo programose turėtų skatinti bendradarbiaujant su nevyriausybinėm organizacijom įtraukti piliečius dalyvauti ne tiktai visuomeniniame gyvenime, bet ir partiniame gyvenime. Per partinį gyvenimą siekti to, kas iškelta nevyriausybinių organizacijų. Vienus ar kitus tikslus, kadangi aš pats atėjęs per šitą sistemą, tai aš ta prasme aš mačiau, tu naudojaisi ir netgi pasinaudojau. Iš principo atėjau kaip visuomenininkas į politiką, o ne kaip politikas, kuris ieškojo vietos visuomeniniame.. lipau normaliai. Tai // trūksta kažkoko paskatinimo, pagyrimo, ar paprasčiausia gero žodžio – šito nėra, bet aš manau čia yra laiko klausimas. Nueina viena karta, dar 10 metų, jauni žmonės, kurie ateina į politiką jie žiūri per kitokią prizmę, neturėdami šleifo, kad partija yra tik viena ir vykdo kažkokių nurodymus, bet kad tai yra kovos arena, kurioje tu gali ir savo nuomonę išdėstyti, ideologija, bandyti kažkokią nuomonę atstovauti. Manau su laiku viskas stos į vietą. Aš buvau savaitgalį, kai buvo prezidento rinkimai Prancūzijoje, aš mačiau kaip ten jaunimas ir kaip iš vis piliečiai reaguoja, kaip elgiasi. Paprasčiausiai aš manau, kad mums reikia pagyventi demokratijoj ir tokioj ir tokioj – mūsų biški užreguliuotoj ir neužreguliuotoj. Paprasčiausiai viduj turi cenzorius numirti. Vidinis žmogaus, ne išorinis. Išorinio cenzoriaus pas mus nėra arba jis pasireiškia žiniasklaidoje ar kito magnato lūpom ar tai nuomone, bet vidinis cenzorius yra pakankamai didelis.

I.: Na ir paskutinis klausimas. Paminėsiu tris sritis: altruizmas, paslaugumas ir labdaringos veiklos skatinimas. Kiek šiose srityse turėtų veikti valstybė ar tai savaveiksmiai dalykai, turintys kilti pačioje visuomenėje?

R.: Paskatinimas visados... visi procesai, netgi užsienyje geri procesai prasidėdavo su vyriausybės įsikišimu. T.y. tam tikros lengvatos, tam tikras paskatinimas ir kai bemaž mechanizmas pradeda judėti - tai sustabdoma (valstybės reguliavimas). Tai labai tinka šiai dienai. Šiandieną yra trišalė taryba. Aš esu pateikęs tokį įstatymą maitinimo. Darbuotojų maitinimo įstatymas. Sukėlė labai keistą reakciją. Pasiūlymai iš vienos pusės darbuotojams, kurie gautų maistą, jeigu neturi galimybės gauti; darbdaviui lengvata, nes jis nemokės pelno mokesčio. Bet ir profsajungininkų ir verslininkų reakcija buvo neigiama, nors patirtis yra paimta iš vakarų šalių. Tai va žiūrint į kitų šalių patirtį, kad ir toj pačioj Švedijoj – lengvatos buvo iš pradžių, bet kai tas įsivažiavo – lengvatas nutraukė, o tai liko ir socialinė atsakomybe jei taip žiūrėt. Tačiau Lietuvoje, manau – viskas tik laiko klausimas.

2 Priedas. Interviu su LSDP atstovu parafrazės

Nr.	Eilutės	Parafrazės
1.	1	Klausimas apie socialinės kohezijos sampratą
2.	2	Pasakojimas – asmeninis požiūris
3.	2 - 3	Kohezija – kožiris rinkimuose
4.	3 - 4	Gerovės valstybė – kohezijos sinonimas
5.	4 - 6	Teorijos ir realios politikos neatitikmuo
6.	6-7	Kompleksinio požiūrio stoka
7.	7 – 9	Skurdo priežastys ir politikų sprendimuose
8.	9 – 13	Pavyzdys apie prieštaravimą tarp metinės prezidento kalbos dėmesio skurdui ir realios politikos – PVM lengvatų įstatymo
9.	13 – 17	Sistemiško požiūrio stoka LSDP ir kitose partijose
10.	18 – 27	Pavyzdys apie struktūrinių 2007-2013 m. lėšų skirstymą
11.	18 – 21	ES parama žmogiškiesiems resursams – galimybė mažinti atskirtį
12.	21 - 23	Sumažintas procentas žmogiškųjų išteklių plėtrai
13.	23 – 27	Skirtingi politikai mato skirtingus prioritetus
14.	27 – 33	Pavyzdys apie laiko direktyvos (darbo laiko prailginimo) svarstymą
15.	28 – 33	Konservatorių politikos ir pozicijos prieštaravimai
16.	33 – 37	Socialinės atskirties mažinimas – fragmentiškas, ne sisteminis
17.	37 – 41	Kritika LSDP dėl turtingųjų interesų atstovavimo
18.	41 – 51	Pavyzdys apie socialinio draudimo sistemos iškreipimą per lengvatas jūrininkams
19.	51 – 54	Asmeninio ir partijos požiūrio išsiskyrimas dėl socialinio draudimo sistemos
20.	55	Klausimas apie solidarumo principą
21.	56 - 62	Solidarumas – sunkiai įžiūrimas per mikroskopą
22.	63	Klausimo apie solidarumą patikslinimas
23.	64 – 69	Praktinės politikos skirtumai nuo programos teiginių paneigia solidarumo idėją
24.	69 – 70	Susitapatinimas su profesiniais reikalais
25.	70 – 72	Būtinybė visiems dalyvauti socialiniame draudime
26.	72 – 78	Išimtys ir atleidimai nuo dalyvavimo socialiniame draudime –

		neigiama įtaka pačiai sistemai
27.	79-80	Klausimas apie programų palyginimą kohezijos atžvilgiu
28.	81	Programos – fasadiškai panašios
29.	82 – 84	2000 m. didesnis dėmesys progresiniams mokesčiams
30.	84 – 86	2004 m. progresinių mokesčių idėjos išniveliavimas
31.	86	Partijos gėdijimasis įvardinti kas bus remiama
32.	88-89	Tikslinantis klausimas apie progresinius mokesčius
33.	90 – 92	Partijos noro stoka 2000 m. įvesti progresyvinius mokesčius
34.	92 – 94	Partijos lyderių skeptiškumas dėl progresinių mokesčių
35.	94 - 96	2004 m. aiškių nuostatų dėl progresinių mokesčių neįsirašymas
36.	96 – 99	Koalicijos partnerių parama progresinių mokesčių idėjai
37.	99 – 101	Partijos palaikančios progresinius mokesčius už juos nebalsavo
38.	102 – 103	Klausimas apie atskirų veiksnių įtaką programų kūrimui
39.	104 – 106	Buvimas pozicijoje – opozicijoje įtakoja programas
40.	106 – 108	Partijų finansavimo yda – juridinių asmenų parama ir įsipareigojimai jiems už paramą
41.	108 – 113	Laiko įtaka programoms – priešastinė
42.	113 – 115	Ideologija – tik pavadinime, bet ne praktinėje politikoje
43.	115 – 118	Vertybė laikysena pavieniuose atvejuose
44.	119 – 122	Klausimas apie dėmesį pilietiniam ir politiniam dalyvavimui
45.	123 – 125	Visuomenės neigiamas požiūris į partijas
46.	125 – 129	Partijos turi skatinti dalyvauti politikoje
47.	129 – 132	Respondento atėjimas į politiką iš visuomeninio sektoriaus
48.	132 – 133	Paskatinimų politiniam dalyvavimui stoka
49.	133 – 137	Teigiami pokyčiai sietini su ateinančia politikų karta
50.	137 – 138	Prancūzijos demokratijos pavyzdys
51.	138 – 140	Silpnas Lietuvos patyrimas demokratinėje santvarkoje
52.	140 – 142	Problema – tebeegzistuojantis didelis vidinis žmonių cenzorius
53.	143 – 145	Klausimas apie valstybės vaidmenį skatinant altruizmą, labdarą, paslaugumą
54.	146 – 148	Gerų procesų pradžia valstybės išsikišimas - reikalingas
55.	149 – 153	Pavyzdys apie neigiamą reakciją į lengvatinio darbuotojų maitinimo įstatymo iniciatyvą
56.	153 – 156	Užsienio šalių vyriausybių teigiama patirtis

3. Priedas. LSDP interviu konceptai

Nr.	Konceptai	Parafrazės
1.	Socialinės kohezijos raidos problemos	(3) Kohezija – koziris rinkimuose (5) Teorijos ir realios politikos neatitikmuo (6) Kompleksinio požiūrio stoka (7) Skurdo priežastys ir politikų sprendimuose (9) Sistemiško požiūrio stoka LSDP ir kitose partijose (16) Socialinės atskirties mažinimas – fragmentiškas, ne sisteminis
2.	Praktinės politikos pavyzdžiai, silpninantys socialinę koheziją	(8) Pavyzdys apie prieštaravimą tarp metinės prezidento kalbos dėmesio skurdui ir realios politikos – PVM lengvatų įstatymo (12) Sumažintas procentas žmogiškųjų išteklių plėtrai (14) Pavyzdys apie laiko direktyvos (darbo laiko prailginimo) svarstymą (15) Konservatorių politikos ir pozicijos prieštaravimai (18) Pavyzdys apie socialinio draudimo sistemos iškreipimą per lengvatas jūrininkams (35) 2004 m. aiškių nuostatų dėl progresinių mokesčių neįsirašymas (55) Pavyzdys apie neigiamą reakciją į lengvatinio darbuotojų maitinimo įstatymo iniciatyvą
3.	Geros praktikos pavyzdžiai – iš užsienio	(54) Gerų procesų pradžia valstybės įsikišimas - reikalingas (56) Užsienio šalių vyriausybės teigiama patirtis
4.	Ideologijos neatstovaujanti partija	(5) Teorijos ir realios politikos neatitikmuo (9) Sistemiško požiūrio stoka LSDP ir kitose partijose (17) Kritika LSDP dėl turtingųjų interesų atstovavimo (19) Asmeninio ir partijos požiūrio išsiskyrimas dėl socialinio draudimo sistemos (21) Solidarumas – sunkiai įžiūrimas per mikroskopą (23) Praktinės politikos skirtumai nuo programos teiginių paneigia solidarumo idėją (30) 2004 m. progresinių mokesčių idėjos išniveliavimas (31) Partijos gėdijimasis įvardinti kas bus remiama (34) Partijos lyderių skeptiškumas dėl progresinių mokesčių (35) 2004 m. aiškių nuostatų dėl progresinių mokesčių neįsirašymas (40) Partijų finansavimo yda – juridinių asmenų parama ir įsipareigojimai jiems už paramą (42) Ideologija – tik pavadinime, bet ne praktinėje politikoje (43) Vertybinė laikysena pavieniuose atvejuose
5.	Solidarumas – teorinė, bet ne praktinė vertybė	(18) Pavyzdys apie socialinio draudimo sistemos iškreipimą per lengvatas jūrininkams (21) Solidarumas – sunkiai įžiūrimas per mikroskopą

		(23) Praktinės politikos skirtumai nuo programos teiginių paneigia solidarumo idėją (26) Išimtys ir atleidimai nuo dalyvavimo socialiniame draudime – neigiama įtaka pačiai sistemai
6.	Neįvesti progresyviniai mokesčiai	(29) 2000 m. didesnis dėmesys progresiniams mokesčiams (30) 2004 m. progresinių mokesčių idėjos išniveliavimas (31) Partijos gėdijimasis įvardinti kas bus remiama (34) Partijos lyderių skeptiškumas dėl progresinių mokesčių (35) 2004 m. aiškių nuostatų dėl progresinių mokesčių neįsirašymas (36) Koalicijos partnerių parama progresinių mokesčių idėjai (37) Partijos palaikančios progresinius mokesčius už juos nebalsavo
7.	Veiksniai, įtakojantys partijos programą	(39) Buvimas pozicijoje – opozicijoje įtakoja programas (40) Laiko įtaka programoms – priežastinė (42) Ideologija – tik pavadinime, bet ne praktinėje politikoje (43) Vertybinė laikysena pavieniuose atvejuose
8.	LSDP ir kitos partijos	(9) Sistemiško požiūrio stoka LSDP ir kitose partijose (10) Pavyzdys apie struktūrinių 2007-2013 m. lėšų skirstymą (13) Skirtingi politikai mato skirtingus prioritetus (15) Konservatorių politikos ir pozicijos prieštaravimai (36) Koalicijos partnerių parama progresinių mokesčių idėjai (37) Partijos palaikančios progresinius mokesčius už juos nebalsavo (46) Partijos turi skatinti dalyvauti politikoje
9.	Nepakankamas visuomenės dalyvavimas	(25) Būtinybė visiems dalyvauti socialiniame draudime (26) Išimtys ir atleidimai nuo dalyvavimo socialiniame draudime – neigiama įtaka pačiai sistemai (45) Visuomenės neigiamas požiūris į partijas (46) Partijos turi skatinti dalyvauti politikoje (49) Teigiami pokyčiai sietini su ateinančia politikų karta (50) Prancūzijos demokratijos pavyzdys (52) Problema – tebeegzistuojantis didelis vidinis žmonių cenzorius

4 Priedas. LSDP interviu kategorijos

Nr.	Kategorijos	Konceptai
1.	Nesisteminga kohezija	(1) Socialinės kohezijos raidos problemos (2) Praktinės politikos pavyzdžiai, silpninantys socialinę koheziją (3) Geros praktikos pavyzdžiai – iš užsienio (9)Nepakankamas visuomenės dalyvavimas
2.	(Ne)socialdemokratai	(4) Ideologijos neatstovaujanti partija (5) Solidarumas – teorinė, bet ne praktinė vertybė (6) Neįvesti progresyviniai mokesčiai (7) Veiksniai, įtakojantys partijos programą (8) LSDP ir kitos partijos

5. Priedas. Socialinės sanglaudos veiksmų paminėjimai partijų rinkiminėse programose 2004 m.

Kategorijos	LSDP	TS	LiCS	LKD
<p>Solidarumas</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. SOCIALINIAM DIALOGUI IR SOLIDARUMUI – puoselėti santarvę ir sutarimą visuomenėje, laikytis principo, kad sveikas remia sergantį, turtingas – nepasiturintį, darbingas – nedarbingą 2. Bus gerbiamos pagrindinės demokratinės vertybės: žmogaus orumas, laisvė, lygybė, teisingumas, teisėtumas, tolerancija ir solidarumas 	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Svarbiausi mūsų šiandieniniai politiniai tikslai – tai stipri ir solidari visuomenė, stiprus ir konkurencingas ūkis ir stipri demokratinė valstybė.</i> 2. Žmonės jaučiasi vieniši ir nesaugūs, nes nyksta seni ir neatsiranda naujų bendruomeninių saitų, socialinio solidarumo, bendruomeniškumo – viso to, kas sudaro vadinamąjį socialinį kapitalą. 	<p style="text-align: center;">0</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pagrindinės vertybės, kuriomis remiasi krikščioniškoji demokratija, yra žmogus kaip asmuo, jo laisvė ir atsakomybė, pamatinė lygybė, teisingumas, solidarumas ir subsidiarumas 2. Solidarumas remiasi žmonių ir bendruomenių tarpusavio priklausomybe bei sąryšiu ir neįmanomas be pasiaukojimo. Jis ugdo žmoniškesnius santykius visuomenėje: partnerystę ir dalijimąsi viskuo, veiksmingą pagalbą ir silpniausiųjų apsaugą. Pasiaukojimas teikti pagalbą kitiems turi būti deramai visuomenės pripažintas 3. Krikščioniškosios vertybės yra pagrindinis vidinis solidarumo principo įgyvendinimo visuomenėje instrumentas 4. Socialioji rinkos ekonomika yra alternatyva ir socializmui, žlugdančiam visuomenės narių iniciatyvą, ir liberalizmui,

5. Priedas. Socialinės sanglaudos veiksmų paminėjimai partijų rinkiminėse programose 2004 m.

Kategorijos	LSDP	TS	LiCS	LKD
				<p>pakertančiam visuomenės solidarumą</p> <p>5. Visuomenės socialinę politiką krikščionys demokratai grindžia visuotinai pripažintais subsidiarumo ir solidarumo principais bei kitomis svarbiomis socialiosios rinkos ekonomikos nuostatomis. Šios politikos esminis akcentas yra kuo didesnio visuomenės narių užimtumo bei jų solidarumo dalyvaujant socialinio draudimo - senatvės pensijų, sveikatos, ligos ir motinystės, nedarbo ir profesinių ligų bei kitose programose užtikrinimas.</p> <p>6. Valstybinio socialinio draudimo fondo balansavimas turi būti užtikrinamas nepažeidžiant solidarumo principų</p>
Socialinė integracija	0	0	<p>1. Švietimo ir profesinio rengimo sistemų pritaikymas prie mokymosi visą gyvenimą, integravimosi į darbinę veiklą ir visuomenę skatinimas investuojant į žinias ir kompetencijas</p> <p>2. Darbo patirties įgijimui turi būti skatinama savanoriškųjų darbų atlikimo praktika jaunimo tarpe,</p>	<p>1. Sukurti prevencinę programą prieš vaikų smurtą šeimose ir mokyklose, kartu vykdyti smurtą patyrusių jaunuolių integraciją į visuomenę</p> <p>2. Plėsti slaugos sektorių, jį integruojant su socialinių paslaugų</p>

5. Priedas. Socialinės sanglaudos veiksnių paminėjimai partijų rinkiminėse programose 2004 m.

Kategorijos	LSDP	TS	LiCS	LKD
			<p>tokiu būdu didinant jaunimo užimtumą, aktyvumą bei jų socialinę integraciją</p> <p>3. Neefektyviai naudojamus žmogiškuosius ir finansinius išteklius nukreipsime sveikai gyvensenai skatinti, pažeidžiamų gyventojų grupėms remti ir integruoti į visuomenę</p>	teikimu
Stabilumas	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vyriausybė taip pat įrodė, kad, nepaisant Prezidento apkaltos metu visuomenėje kilusios įtampos, ji sugeba sėkmingai spręsti konfliktus ir užtikrinti politinį stabilumą bei socialinę rimtį šalyje 2. Stabilūs ekonominiai rodikliai ir sukurti socialinės pažangos pagrindai šiandien leidžia daugiau dėmesio skirti svarbiausioms mūsų vertybėms bei politinės veiklos prioritetams 3. Formuoti makroekonominį stabilumą stiprinančią Lietuvos fiskalinę politiką 4. Stabili ekonomika ir pakankamai stiprūs šalies finansai sudarys sąlygas tolesniam mokesčių naštos mažinimui ir darbo užmokesčio didinimui 5. Skatinti finansų sektoriaus plėtrą, stabilumą ir įsiliejimą į ES finansų rinkas 6. Konkurencingas ūkis, spartus ekonomikos augimas, žemas nedarbo lygis, stabilios kainos yra ir toliau bus pagrindiniai Vyriausybės ekonominės politikos tikslai 7. Vyriausybė, suvokdama, kad smulkusis ir vidutinis verslas yra vienas iš pagrindinių ekonomikos augimo veiksnių, darantis esminį 	<ol style="list-style-type: none"> 1. atgaivinti visuomenės pasitikėjimą tradicine europietiška politika ir užtikrinti visuomenės stabilumą, prisitaikant prie sparčių pokyčių bei europietiško gyvenimo taisyklių 2. Valstybės politikos tikslas – pasiekti, kad Lietuvoje veiktų europinius standartus savo stabilumu, intelektualumu ir skaidrumu atitinkanti politinė sistema. 3. STIPRUS ŪKIS – produktyvumas, konkurentiškumas, stabili plėtra, gerai apmokamos darbo vietos, klestintys regionai 4. Valstybės politikos makroekonomikoje ir fiskaliniuose reikaluose pagrindinis tikslas – išsaugant makroekonominį stabilumą ir bendrąją mokesčių našta 5. Išsaugoti tautinės kultūros paveldą, padaryti jį labiau prieinamą žmonėms; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Toliau plėsti bendrą saugumo ir stabilumo erdvę mūsų kaimynystėje 2. Tačiau turi būti išsaugotas ir savitas kaimo gyvenimo būdas, tradicijos 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pirmoji LKD veiklos strateginė kryptis - stabilios valstybės raidos ir žmonių saugumo užtikrinimas 2. Šalies politinio saugumo ir ekonominės raidos stabilumo garantijas užtikrina Lietuvos narystė Europos Sąjungoje ir NATO 3. Krikščioniškų vertybių ugdymas ir palaikymas yra esminė sąlyga tautos išlikimui, valstybės demokratiniams stabilumui ir visapusiškam kiekvienos asmenybės išsilavinimui pasiekti. 4. Lietuvos krikščionys demokratai neabejoja, kad integruojantis į ES bendrąją rinką bei nuosekliai įgyvendinant socialiosios rinkos ekonomikos nuostatas, būtina užtikrinti tausojančią gamtą

5. Priedas. Socialinės sanglaudos veiksnių paminėjimai partijų rinkiminėse programose 2004 m.

Kategorijos	LSDP	TS	LiCS	LKD
	<p>poveikį bendrai šalies ūkio plėtotei, naujų darbo vietų kūrimui ir socialiniam stabilumui, skirs ypatingą dėmesį šio sektoriaus plėtrai</p> <p>8. Bus užtikrintas skaidrus, nediskriminacinis, objektyvus energetikos sektoriaus reguliavimas, bus suderinti energijos gamintojų ir vartotojų interesai, siekiant, kad vartotojų išlaidų dalis energijai išliktų stabili ir mokėjimas už energiją neskurdintų Lietuvos žmonių</p> <p>9. vengti dažno teisės aktų keitimo ir stengtis išlaikyti stabilius galiojančius teisės aktus</p> <p>10. stabilizuoti nusikaltimų skaičiaus augimo tempus ir iki 2008 metų pasiekti, kad jie mažėtų</p> <p>11. Siekdami išplėsti demokratijos ir stabilumo erdvę į Rytus, numatome:</p>			<p>Lietuvos ūkio plėtra, garantuojančią stabilų šalies ir jos gyventojų ekonominės gerovės augimą</p> <p>5. STABILIOS VALSTYBĖS RAIDOS IR ŽMONIŲ SAUGUMO UŽTIKRINIMAS</p>
Pilietinio dalyvavimo skatinimas	<p>1. Užtikrinant visuomenės švietimą ir informavimą aplinkosaugos klausimais, aktyvų visuomenės dalyvavimą priimant sprendimus dėl įvairių ūkio plėtos planų, programų įgyvendinimo ir galinčių turėti neigiamą poveikį aplinkai objektų statybos</p> <p>2. sudarytos sąlygos visuomenės dalyvavimui priimant sprendimus dėl poveikio aplinkai vertinimo ir teritorijų planavimo, vertinant svarbių ūkio plėtos programų projektus</p> <p>3. Bus skatinama, kad vietos</p>	<p>1. Programoje „Į sėkmės Lietuvą“ pateikiame Tėvynės Sąjungos pagrindinių tikslų ir įsipareigojimų <i>artimiausiam laikotarpiui</i> santrauką. Juos sieksime aptarti ir dėl jų susitarti su įvairiomis pilietinėmis bei visuomeninėmis organizacijomis, Lietuvos gyventojais.</p> <p>2. remti mokyklų ir mokytojų dalyvavimą bendruomeninėje veikloje, paverčiant mokyklą vienu iš bendruomenės telkimosi branduolių ir svarbiausia bendruomeniškumo ugdymo institucija</p> <p>3. Tyrimai rodo, kad lietuviai yra mažiausiai bendruomeniška tauta visoje Europoje: tik 20 nuošimčių lietuvių prisipažįsta dalyvaujantys kokioje nors visuomeninėje veikloje,</p>	<p>1. Per tikslines programas remsime visuomenės ir bendruomenių iniciatyvas (saugi kaimynystė ir kt.), padedančias užtikrinti žmonių ir jų turto saugumą</p> <p>2. Bus užtikrintas teisėkūros viešumas, jau ankstyvosiose projektų rengimo stadijose bus įtraukiama visuomenė ir suinteresuotos grupės</p>	<p>1. sudaryti sąlygas Lietuvos žmonėms dalyvauti šalies politiniame, vietos bendruomenės gyvenime bei turiningai praleisti laisvalaikį</p> <p>2. Remti asociacijų dalyvavimą švietimo ir kultūros veikloje</p> <p>3. Rengti ir remti programas, skirtas kooperatyvų, asociacijų kūrimuisi ir veiklai, užimtumo ir darbo vietų kūrimo iniciatyvoms bei dalyvavimui</p>

5. Priedas. Socialinės sanglaudos veiksmų paminėjimai partijų rinkiminėse programose 2004 m.

Kategorijos	LSDP	TS	LiCS	LKD
	<p>gyventojų bendruomenių atstovai aktyviau dalyvautų priimančios savivaldybių sprendimus</p> <p>4. Rengdama ir vykdydama užimtumo ir socialinės apsaugos priemones, ji (vyriausybė) nuolat bendradarbiaus su socialiniais partneriais – darbdavių ir profsąjungų bei kitomis darbuotojų organizacijomis, įvairiomis nevyriausybinėmis organizacijomis, atstovaujančiomis socialinių grupių interesams.</p> <p>5. prieš priimančią sprendimą organizuoti viešąsias diskusijas dėl sprendimo alternatyvų; vietos gyventojų bendruomenių atstovus dažniau įtraukti į savivaldybės sudaromas darbo grupes</p> <p>6. Į nusikalstamumo prevenciją įtraukti kuo daugiau socialinių partnerių, t. y. mokslo ir verslo atstovus, žiniasklaidą, visuomenines organizacijas, individualius asmenis</p>	<p>kai savo ruožtu tik 5 nuošimčiai švedų teigia nedalyvaujantys jokios bendruomenės (nevyriausybines, visuomenines organizacijas) veikloje.</p> <p>4. į nusikalstamumo prevenciją aktyviau įtraukti vietines bendruomenes.</p>		<p>sprendžiant vietos problemas kaimo vietovėse</p>
Bendruomeniškumo skatinimas	<p>1. Lietuvos piliečiai supras savo teises ir pareigas, prisiims atsakomybę už demokratijos stiprinimą šeimoje, visuomeninėje organizacijoje, bendruomenėje, tautoje, valstybėje, pasaulyje</p> <p>2. bus švelninami mokyklų tinklo pertvarkos procesai, savivaldybės įpareigotos atsakingiau ir jautriau vykdyti mokyklų tinklo pertvarką, atsižvelgiant į vietos bendruomenės poreikius</p>	<p>1. Esame konservatoriai, todėl manome, kad šių tikslų galima pasiekti tik remiantis į konservatyviasias šeimos, bendruomeniškumo laisvės, nuosavybės, teisingumo vertybes.</p> <p>2. Tik konservatyvioji ideologija turi aiškius ir sisteminius atsakymus, kodėl stipriai visuomenei yra egzistenciškai svarbu stipri bendruomenė ir stipri šeima,</p> <p>3. Šalia žodžio „laisvė“ turime išmokyti vartoti žodžius „atsakomybė“, „atjauta“, „žmogiškumas“, „pagalba“, „bendrasis</p>	<p>1. esame atsakingai pasirengę žengti Lietuvos žmonių kūrybinių galių išlaisvinimo link. Po kairiųjų valdymo atėjo metas centro dešiniuosius jėgoms valstybės politiką pasukti kita kryptimi – žmogaus didesnės laisvės ir atsakomybės, dinamiškos ir kūrybingos atmosferos mūsų šalyje sukūrimo linkme, kur veikia stipri pilietinė visuomenė,</p>	<p>1. Nežabota laisvė be gėrio ir atsakomybės virsta savivale, kėsina į žmogaus orumą ir griauja žmonių bendruomenės pagrindus</p> <p>2. Bendruomenės, kurios rūpinasi vienišų, neįgalių ir kitų pagalbos reikalingų žmonių gyvenimo bei</p>

5. Priedas. Socialinės sanglaudos veiksmų paminėjimai partijų rinkiminėse programose 2004 m.

Kategorijos	LSDP	TS	LiCS	LKD
	<p>3. Plėtojama kaimo socialinė gerovė, remiama kaimo bendruomenių plėtra</p> <p>4. siekiant išsaugoti kaimo savitumą, bus remiamas kaimo bendruomenių steigimasis, jų parengtų strategijų bei projektų įgyvendinimas (vien per LEADER+ paramą 2004–2006 metais tam bus skirta per 9 mln. Lt nuo 2007 metų kaimo bendruomenėms, panaudojant ES struktūrinių fondų lėšas, bus sudarytos gerokai didesnės galimybės vietos problemoms spręsti</p> <p>6. Bus skatinama, kad vietos gyventojų bendruomenių atstovai aktyviau dalyvautų priimant savivaldybių sprendimus</p> <p>7. prieš priimant sprendimą organizuoti viešąsias diskusijas dėl sprendimo alternatyvų; vietos gyventojų bendruomenių atstovus dažniau įtraukti į savivaldybėse sudaromas darbo grupes</p> <p>8. aktyviai remtis išeivijos bendruomenėmis, užtikrinti joms deramą paramą ir teisinę apsaugą</p>	<p><i>gėris</i>“. Apibendrinant tai galima vadinti <i>bendruomeniškumo</i> vertybe.</p> <p>4. Bendruomeniškumas yra ir tautiškumo bei patriotizmo pagrindas.</p> <p>5. Tėvynės Sąjunga teigia, kad <i>bendruomeniškumas bei pilietinė visuomenė yra lygiai svarbu, kaip ir asmuo, jo laisvė, nes matome, jog šiandien Lietuvoje liberalios bei individualistinės vertybės ryškiai vyrauja.</i></p> <p>6. Tyrimai rodo, kad lietuviai yra mažiausiai bendruomeniška tauta visoje Europoje: tik 20 nuošimčių lietuvių prisipažįsta dalyvaujantys kokioje nors visuomeninėje veikloje, kai savo ruožtu tik 5 nuošimčiai švedų teigia nedalyvaujantys jokios bendruomenės (nevyriausybinės, visuomeninės organizacijos) veikloje.</p> <p>7. Valstybinės bendruomenių vystymo politikos tikslas – skatinti bendruomeniškumą (socialinio kapitalo) plėtrą, ugdyti pilietiškumą, pasitikėjimo vertybes visuomenėje, siekti bendruomeniškesnės savivaldos.</p> <p>8. sutarimas, kad bendruomeniškumas turi būti ne mažiau svarbus už asmens laisvę, reiškia, kad <i>bendruomeniškumui šiandien reikia skirti žymiai daugiau dėmesio nei buvo iki šiol skiriama.</i></p> <p>9. Bendruomeniškumo vertybės iškėlimas – tai kol kas tik bendra nuostata, dėl kurios reikia susitarti. Dar turėsime daug ko išmokti, ką turėtume padaryti, kokia valstybės ir visuomenės veiksmų programa turėtų būti įgyvendinta, kad realiai pajustume pokyčius visuomenės bendruomeniškajame gyvenime.</p> <p>10. <i>Verslininkas ir savininkas yra svarbus visuomenei, nes jis dažniausiai ir būna vietos bendruomenės lyderis.</i></p> <p>11. STIPRI VISUOMENĖ – stipri šeima,</p>	<p>brandžios ir jautrios vietos bendruomenės, kur žmogus ir jo turtas saugus, kur auga gerovė, o valdžia dirba skaidriai, atsakingai ir efektyviai.</p> <p>2. Kartu su pilietine visuomene ir vietos bendruomenėmis valstybė išskirtinį dėmesį turi skirti vaiko teisių apsaugai</p> <p>3. Per tikslines programas remsime kaimo bendruomenių kūrimąsi ir veiklą</p> <p>4. Per tikslines programas remsime visuomenės ir bendruomenių iniciatyvas (saugi kaimynystė ir kt.), padedančias užtikrinti žmonių ir jų turto saugumą</p> <p>5. apsaugoti kiekvieną žmogų, šeimą, bendruomenę ir jų turtą nuo nusikaltėlių plėšimo ar valdžios institucijų savivalės</p> <p>6. Stiprinsime medikų profesinių grupių savivaldą, skatindami medikų bendruomenę prisiimti didelę dalį atsakomybės už sveikatos priežiūros sistemos plėtrą</p> <p>7. Išplėsti bendruomenių galimybes prisidėti prie mokyklų kūrimo ir rėmimo, būti atsakingoms už mokyklų veiklą</p> <p>8. LiCS visokeriopa remia bendradarbiavimą su lietuvių bendruomenėmis užsienio šalyse</p>	<p>vystymosi sąlygomis, turi būti skatinamos ir remiamos pagal visuomenės išgales.</p> <p>3. Žmogus turi pasirinkimo laisvę, todėl yra atsakingas už savo veiksmus savo sąžinei, bendruomenei ir palikuonims. Būdamas bendruomenės narys, jis turi bendrų pareigų ir dalijasi atsakomybę už savo artimą, bendruomenę ir pasaulį.</p> <p>4. Solidarumas remiasi žmonių ir bendruomenių tarpusavio priklausomybe bei sąryšiu ir neįmanomas be pasiaukojimo</p> <p>5. Remiame subsidiarumą, kuris reiškia savaveiksmiškumo skatinimą ir rėmimą, pabrėžia asmens ir bendruomenės pirmumą bei apsaugą nuo nepagrįsto valstybės kišimosi. Esame įsitikinę, kad tai, ką geriau gali padaryti bendruomenė, neturi daryti valstybė</p> <p>6. Vietos savivaldą laikome bendruomenės demokratiško</p>

5. Priedas. Socialinės sanglaudos veiksnių paminėjimai partijų rinkiminėse programose 2004 m.

Kategorijos	LSDP	TS	LiCS	LKD
		<p>stipri bendruomenė, stipri mokykla, stipri Bažnyčia, stipri kultūra</p> <p>12. <i>Šeima yra svarbiausia bendruomenė. Valstybė šią vertybę turi ryžtingai ginti.</i></p> <p>13. Bendruomenė – pasitikėjimo ugdymo mokykla</p> <p>14. Valstybinės bendruomenių vystymo politikos tikslas – skatinti bendruomeniškumo (socialinio kapitalo) plėtrą, ugdyti pilietiškumą, pasitikėjimo vertybes visuomenėje, siekti bendruomeniškesnės savivaldos.</p> <p>15. Valstybinės bendruomenių plėtros politikos uždaviniai:• Skatinti bendruomenių kūrimąsi;• Kurti bendruomenių finansinės veiklos pagrindus;• Teikti didesnes teises ir atsakomybę bendruomenėms veikti socialinės rūpybos, nusikalstamumo prevencijos, užimtumo ir kitose srityse.</p> <p>16. priimti Bendruomenių įstatymą, nustatantį bendruomenių steigimo tvarką, jų teises bei pareigas;</p> <p>17. pagal įstatymą įsisteigusioms teritorinėms bendruomenėms pervesti 2 nuošimčius toje bendruomenėje gyvenančių gyventojų pajamų mokesčio (išskyrus tų asmenų, kurie pareiškia kitokią valią, mokesčius);</p> <p>18. įsteigti biudžetinį „Bendruomenių plėtros“ fondą, iš kurio konkursotvarka būtų finansuojamos geriausios bendruomenių plėtr os iniciatyvos;</p> <p>19. steigti valstybės finansuojamas „Bendruomenių lyderių“ studijas Lietuvos aukštosiose mokyklose; - kaimo vietovėse įteisinti tiesioginius seniūnų rinkimus; kaimo vietovėse skatinti atskiro kaimo ar miestelio visuomeninio seniūno rinkimus;</p> <p>20. siekti, kad palaipsniui ugdant bendruomenių gebėjimus, iki 30% valstybės skiriamų</p>		<p>tvarkymosi pagrindų ir siekiame jos teisių išpletimo.</p> <p>7. Bendrą gerovę suprantame kaip visuomeninio gyvenimo sąlygų visumą, sudarančią sąlygas kiekvienam žmogui, šeimai ir bendruomenei lengviau ir geriau įgyvendinti savo pašaukimą</p> <p>8. Visos bendruomenės socialinės raidos tikslas lemia krašto ekonominės plėtros pobūdį. Ekonominio augimo procesas turi būti kreipiamas visos bendruomenės gerovei kelti ir grindžiamas socialine gamybos bei vartojimo orientacija.</p> <p>9. Vertiname vyro ir moters santuokos pagrindų sudarytą šeimą kaip tautos ir bendruomeniškos visuomenės pagrindą</p> <p>10. Lygiai taip vertiname ir kitų Lietuvoje pripažintų tradicinių konfesijų bendruomenių vaidmenį.</p> <p>11. Kiekvienas, kuris jas (krikščioniškas vertybes) pripažįsta kaip savo gyvenimo bendruomenėje gaires,</p>

5. Priedas. Socialinės sanglaudos veiksmų paminėjimai partijų rinkiminėse programose 2004 m.

Kategorijos	LSDP	TS	LiCS	LKD
		<p>pašalpų ar lėšų globai būtų skiriama per vietinę ar parapijos bendruomenę;- palaiapsniui siekti, kad visos lėšos, skiriamos remti asocialioms šeimoms, viešiesiems darbams būtų skiriamos tik per bendruomenę;</p> <p>21. socialinės ekonomikos iniciatyvas įgyvendinantiems vietinės bendruomenės kooperatyvams ar kitam analogiškam verslui taikyti specialias mokesčių lengvatas;- skatinti „Saugios kaimynystės“ ir „Stabdyk nusikalstamumą“ iniciatyvas bendruomenėse;</p> <p>22. siekti, kad bibliotekos taptų moderniais bendruomenių švietimo ir telkimosi branduoliais, atitinkamai didinant ir bibliotekose dirbančiųjų atlyginimus;</p> <p>23. valstybės lėšomis sukurti „Lango į ateitį“ specialią internetinę bendruomenių plėtros iniciatyvų ir mokymo programą;</p> <p>24. Šeimos ir socialinės gerovės ministerijoje įsteigti specialų Bendruomenių departamentą, kuris rūpintųsi bendruomeniškumo plėtra Lietuvoje</p> <p>25. <i>Bažnyčia valstybei yra svarbi ne tik kaip krikščioniškojo tikėjimo ir pamatinių krikščioniškųjų vertybių skleidėja bei puoselėtoja, bet ir kaip labai stipri bendruomeniškoji institucija.</i></p> <p>26. siekti, kad religinės bendruomenės gautų pakankamą finansavimą, sukuriant tinkamus biudžetinio ar kitokio finansavimomechanizmus;</p> <p>27. sukurti bendrą Vyriausybės ir Bažnyčios atstovų komitetą, kuris, remdamasis geriausiais europietiškais (katalikiškų kraštų) pavyzdžiais, parengtų tinkamą religinių bendruomenių veiklos finansavimo modelį;</p> <p>28. Šeimos ir socialinės gerovės ministerijos Bendruomenių departamentem įsteigti</p>		<p>kviečiamas telktis prie mūsų bendram darbui</p> <p>12. sudaryti sąlygas Lietuvos žmonėms dalyvauti šalies politiniame, vietos bendruomenės gyvenime bei turiningai praleisti laisvalaikį</p>

5. Priedas. Socialinės sanglaudos veiksnių paminėjimai partijų rinkiminėse programose 2004 m.

Kategorijos	LSDP	TS	LiCS	LKD
		<p>religinių bendruomenių reikalų skyrių, kurio užduotis – rengti ir derinti bendrų su Bažnyčia bendruomenišku iniciatyvų reikalus;</p> <p>29. bendrojo lavinimo mokyklose įvesti privalomas šeimos vertybių, pilietiškumo, bendruomeniškumo, tautiškumo ugdymo pamokas;</p> <p>30. remti folkloro šventes, folkloro bei liaudies muzikos ansamblius, ypatingą dėmesį skiriant bendruomenių iniciatyvoms;</p> <p>31. skirti biudžeto lėšų lietuviškų mokyklų veiklai šalyse, kuriose yra didelės lietuvių bendruomenės;</p> <p>32. Bendruomenė prieš skurdą ir nusikalstamumą</p> <p>33. skatinti bendruomeninę socialinės ekonomikos veiklą, ypač kaimo vietovėse, kuriant darbo vietas, įtraukiant ir žmones, kuriems reikia padėti įveikti „elgesio skurdą“;</p> <p>34. į nusikalstamumo prevenciją aktyviau įtraukti vietines bendruomenes.</p> <p>35. 30% valstybės skiriamų pašalpų ar lėšų globai skirti per vietinę ar parapijos bendruomenę;</p> <p>36. visas asociacijoms šeimoms remti skiriamas lėšas skirti per bendruomenę;</p> <p>37. socialinės ekonomikos iniciatyvas įgyvendinantiems vietinės bendruomenės kooperatyvams ar kitam analogiškam verslui taikyti specialias mokesčių lengvatas;</p>		
<p>Politinio dalyvavimo skatinimas</p>	<p>0</p>	<p>įgyvendinti visuotinius kaimo seniūnų rinkimus;</p>	<p>Kviečiame kartu kurti LIETUVĄ, KURIOJE GERA VISIEMS</p>	<p>1. sudaryti sąlygas Lietuvos žmonėms dalyvauti šalies politiniame, vietos bendruomenės gyvenime bei turiningai</p>

5. Priedas. Socialinės sanglaudos veiksmų paminėjimai partijų rinkiminėse programose 2004 m.

Kategorijos	LSDP	TS	LiCS	LKD
				<p>praleisti laisvalaikį</p> <p>2. Esame pasirengę bendradarbiauti ir su tais asmenimis, kurie nėra partijos nariai, tačiau yra tvirtų moralinių įsitikinimų, kompetentingi ir pasirengę nesavanaudiškai prisidėti prie savo užsibrėžtų tikslų ir principų įgyvendinimo, savo darbu pasitarnauti šalies gerovei</p>
Skurdas	<p>Todėl mūsų darbotvarkėje pirmieji klausimai bus gyventojų pajamų didinimas, nedarbo mažinimas ir skurdo įveikimas</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. tariantis su Bažnyčia pasiekti, kad vis daugiau valstybės funkcijų socialinėje globoje, socialinės ekonomikos iniciatyvose, 2. įveikiant elgesio skurdą perimtus (joms būtų perduota) religinės bendruomenės. 3. Bendruomenė prieš skurdą ir nusikalstamumą <i>Saugi nuo skurdo, nepilnavertės sveikatos priežiūros ir nusikalstamumo bendruomenė – pasitikinčios ir saugios visuomenės pamatas ir būtina sąlyga sparčiam ekonomikos augimui.</i> 4. Valstybės politikos tikslas – stabdyti skurdo ir nusikalstamumo plėtrą, kovojant ne vien su padariniais, bet ir su šiuos reiškinius sukeliančiomis priežastimis. Valstybės politikos uždaviniai:- kurti tokius teisinius ir finansinius pagrindus, kad kovą su „elgesio skurdu“ galėtų veiksmingai įsijungti vietinės ir bažnytinės bendruomenės, visuomeninės organizacijos, šeimos nariai;- skatinti bendruomeninę socialinės ekonomikos veiklą, ypač kaimo vietovėse, kuriant 	0	<p>Pripažįstame, kad būtina įveikti skurdą kaip pagrindinę laisvo vystymosi kliūtį, ir esame pasiryžę siekti gerovės visiems</p>

5. Priedas. Socialinės sanglaudos veiksnių paminėjimai partijų rinkiminėse programose 2004 m.

Kategorijos	LSDP	TS	LiCS	LKD
		<p>darbo vietas, įtraukiant ir žmones, kuriems reikia padėti įveikti „elgesio skurdą“;- į nusikalstamumo prevenciją aktyviau įtraukti vietines bendruomenes.</p> <p>5. Skurdo mažinimo politikoje, šalia paramos ir pašalpu instrumentų, vis labiau koncentruotis į veiksmus, kurie žmogui gali padėti įveikti jo „elgesio skurdą“: biudžetinio „Bendruomenių vystymo“ fondo lėšomis visokeriopa skatinti bendruomenių iniciatyvas, padedančias įveikti „elgesio skurdą“ bei skatinti bendruomenės socialinės ekonomikos iniciatyvas;</p> <p>6. siekti, kad per 4 metus skurdo lygis rajoninėse savivaldybėse sumažėtų dvigubai;</p> <p>7. <i>Kaimas neturi likti skurde! Kaimo žmogus turi gyventi turtingai. Ir vienas hektaras žemės yra turtas.</i></p>		
Atskirtis	0	0	<p>DIDESNIS UŽIMTUMAS IR SOCIALINĖS ATSKIRTIES MAŽINIMAS</p> <p>Lietuvos žmonių siekis gyventi geriau neatsiejamas nuo mūsų šalies konkurencingumo stiprinimo ir patrauklumo investicijoms. LiCS mano, kad šioje srityje kairiųjų Vyriausybė vykdė vangią ir formalią politiką. Siekdama didesnio užimtumo, geriau mokamų darbo vietų ir socialinės atskirties mažinimo, LiCS laikysis tokių nuostatų:</p> <p>1. Žmonių suinteresuotumas dirbti ir užsidirbti turi būti skatinamas supaprastinant verslo sąlygas, mažinant pajamų mokestį, lanksčiau reguliuojant darbo santykius.</p> <p>2. Siekiant užkirsti kelią ilgalaikiam</p>	<p>Visiems sudaryti sąlygas naudotis šiuolaikinėmis informacinėmis technologijomis, įveikti kaimiškų teritorijų informacinę atskirtį</p>

5. Priedas. Socialinēs sanglaudos veiksmu paminējimai partiju rīnkiminēse programose 2004 m.

Kategorijas	LSDP	TS	LiCS	LKD
			<p>nedarbui, socialinē parama turi būtī susieta su visuomenei naidingu darbu. Dēl to turi būtī pērvarkoma viešūjū darbū kūrimo ir naudojimo sistema.</p> <p>3. Kartu su pilietine visuomene ir viētos bendruomenēmī valstybē īšķirtinī dēmēsī turi skirti vaiko teisiū apsāugai. Prioritetas turi būtī skiriamas ne materialinei paramai (pašālpū forma) probleminēmš šeimoms, o efektyvioms socialinēmš pasāaugoms, kurias tiesiogiai gautū tokiū šeimū vaikai.</p> <p>4. Darbo patirties īgijimui turi būtī skatinama savānorīšķūjū darbū atlikimo praktika jaunimo tarpe, tokiu būdu didinant jaunimo užimtumā, aktyvumā bei jū socialinē integracijā.</p> <p>5. Socialinē parama pirmiausia turi pasiekti tuos, kurie dēl ne nuo jū priklausānčiū aplinkybiū negali pasirūpinti savimi. Esamos pašālpos turi būtī sujungtos ī vienā piniginē pašālpā ir jā teikti nustatyto dydžio pajamū ir turto neturintiems asmenims.</p> <p>6. Turi būtī užtikrintos garantijos žmonēmš atgauti ar īteisinti savo nuosavybē (pastatū registracijā), ja disponuoti, žmoniū turtas neturi būtī apmokestinamas naujais nekilnojamojo turto mokesčiais.</p> <p>7. Perkvalifikavimo ir mokymo programos turi būtī pērvarkytos taip, kad jos atitiktū rinkos poreikius, skatintū verslumā ir būtū finansuojamos konkurso būdu.</p> <p>8. Į socialiniū pasāaugū teikimā turi būtī ītraukta daugiau nevyriausybinīū organizacijū ir verslininkū.</p>	

5. Priedas. Socialinės sanglaudos veiksnių paminėjimai partijų rinkiminėse programose 2004 m.

Kategorijos	LSDP	TS	LiCS	LKD
			<p>9. Neatidėliojant ir nuosekliai turi būti didinama privataus kaupiamojo socialinio draudimo įmokų dalis.</p> <p>10. Senatvės pensijų dydis turi labiau priklausyti nuo dirbančiojo gaunamo atlyginimo dydžio.</p> <p>11. Savarankiškai dirbančių žmonių (smulkiųjų verslininkų) dalyvavimas socialinio draudimo sistemoje turi būti atskirtas nuo dirbančiųjų pagal darbo sutartis. Jiems turi būti nustatyti minimalūs reikalavimai – bazinės pensijos ir savanoriškas kaupiamasis draudimas.</p> <p>12. Turi būti siekiama, kad nuopelnų valstybei įvertinimas būtų atskirtas nuo socialinės paramos.</p>	
<p>Aukštesnė gyvenimo kokybė kaime</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tinkamas ES teikiamos paramos administravimas spartins perėjimą prie žinių ekonomikos, BVP augimą, aukštesnį gyvenimo lygį, didesnį užimtumą ir visų Lietuvos gyventojų gerovę, mažins gyvenimo lygio skirtumus tarp atskirų Lietuvos regionų. 2. Pagrindinis valstybės regioninės politikos siekis 2004–2008 metais – gerokai sumažinti teritorinius gyvenimo lygio (matuojamus užimtumo ir pajamų, tenkančių vienam gyventojui, rodikliais) netolygumus 3. koncentruota valstybės pagalba bus teikiama Vyriausybės išskirtoms probleminėms teritorijoms (numatoma išskirti iki 23 savivaldybių dydžio teritorijų su žemu užimtumo ir pajamų lygiu) ir Vyriausybės išskirtiems regioniniams centrams (numatoma išskirti iki 5 centrų) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Valstybės politikos kaime tikslas – pasiekti, kad gyvenimas kaime ir mažesniuose miestuose savo gerove taptų konkurentiškas lyginant jį su gyvenimu mieste. 2. apsaugoti labiausiai pažeidžiamas kaimo ir miestelių socialines grupes nuo ekonominio šoko; 3. stabdyti kaimo kultūros ir švietimo įstaigų naikinimą; kiekviena biblioteka, kultūros namai ir kaimo mokykla yra vertybė; 4. sveikatos apsaugos paslaugas priartinti prie kaimo žmogaus gyvenamosios vietos; 5. plėsti kaimo turizmą, mūsų gražiausias gamtos vietas, ežerus padaryti prieinamus visiems, o ne tik saujelei išrinktųjų. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Užtikrinsime geresnes ir prieinamas viešąsias paslaugas kaime (gyventojų ir jų turto saugos, sveikatos priežiūros, socialinės, kultūros, viešojo transporto paslaugos). 2. Remsime modernų ūkininkavimą, ekologinę žemdirbystę ir skatinsime kaimo verslų įvairovę. Įgyvendinsime paramos su žemės ūkiu nesusijusiems verslams kaime programą, remsime kaimo turizmą 3. Sieksime, kad socialinė parama kaimo gyventojams būtų atskirta nuo gamybos rėmimo ir teikiama per įgyvendinamas socialines programas 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Visiems sudaryti sąlygas naudotis šiuolaikinėmis informacinėmis technologijomis, įveikti kaimiškų teritorijų informacinę atskirtį 2. Teikti veiksmingą paramą smulkiam ir vidutiniam verslui bei ūkininkavimui kaime plėtoti 3. Sudaryti teisingas ir ekonomines sąlygas biokuro gamybai ir naudojimui, plėsti tam tikslui reikalingų pasėlių plotus, didinti kaimo žmonių užimtumą ir pajamas 4. Plėtoti šiuolaikiškai aprūpintų bendrosios praktikos gydytojų kabinetų tinklą kaimo

5. Priedas. Socialinės sanglaudos veiksnių paminėjimai partijų rinkiminėse programose 2004 m.

Kategorijos	LSDP	TS	LiCS	LKD
	<ol style="list-style-type: none"> 4. Naujos statybos vyks ne tik Vilniuje bet ir kituose regionuose, bus skatinamos privačios investicijos kaime 5. Panaudojus ES lėšas, bus modernizuoti visi bendrosios praktikos gydytojų kabinetai ir pirminėje grandyje išnyks skirtumas tarp miesto ir kaimo 6. Vyriausybė sudarys verslui palankias sąlygas, kad per ateinančius ketverius metus šalyje būtų sukurta ne mažiau kaip 150 tūkstančių darbo vietų, ypač Lietuvos miesteliuose ir kaimuose. Ten užimtumui reikia skirti ypač daug dėmesio 7. dauguma Lietuvos gyventojų gebės naudotis kompiuteriu, du trečdaliai mokyklų bus sujungtos su internetu greitaveikėmis linijomis, ypatingas dėmesys bus skiriamas kaimo vietovių mokykloms 8. Panaudojus Europos Sąjungos lėšas, bus modernizuoti bendrosios praktikos gydytojų kabinetai ir atnaujinta kardiologijos kabinetų įranga, kad kaimo ir miesto gyventojai gautų vienodas ir kokybiškas paslaugas. 9. Remsime kaimo turizmo plėtrą ir šalies gamtinių išteklių panaudojimą poilsui bei sveikatingumui 10. Didesnis užimtumas kaimo vietovėse 11. bus remiamas žemdirbių švietimas, tęstinis mokymas, informavimas, konsultavimas 12. Plėtojama kaimo socialinė gerovė, remiama kaimo bendruomenių plėtra 			<p>vietovėse, kad jie iš tikrųjų priartintų paslaugą prie gyventojų.</p>

5. Priedas. Socialinės sanglaudos veiksnių paminėjimai partijų rinkiminėse programose 2004 m.

Kategorijos	LSDP	TS	LiCS	LKD
	<p>13. bus teikiama parama kaimo infrastruktūrai gerinti (finansuojant priemones iš ES fondų ir nacionalinio biudžeto);</p>			
Nedarbo mažinimas / užimtumo skatinimas	<ol style="list-style-type: none"> 1. SOCIALINIAM DIALOGUI IR SOLIDARUMUI – puoselėti santarvę ir sutarimą visuomenėje, laikytis principo, kad sveikas remia sergantį, turtingas – nepasiturintį, darbingas – nedarbingą 2. Todėl mūsų darbotvarkėje pirmiečiai klausimai bus gyventojų pajamų didinimas, nedarbo mažinimas ir skurdo įveikimas 3. Bus sukurta 150 tūkst. naujų darbo vietų, registruotas nedarbas sumažės iki 5 proc 4. Bus mažinamas nedarbas. Jis neturi būti daug didesnis nei vidutiniškai ES šalyse – sieks ne daugiau kaip 8–9%. Bus pasiekta, kad laikinai netekę darbo žmonės turėtų garantuotą pragyvenimo šaltinį, o naujo darbo paieškos netrukutų ilgiau kaip 6 mėnesius 5. Sprendžiant jaunimo nedarbo ir kvalifikacijos problemas bus stengiamasi suteikti įmonėms galimybę atskaityti jaunimo kvalifikacijos kėlimo sąnaudas, padaugintas iš koeficiento 1,5 6. Konkurencingas ūkis, spartus ekonomikos augimas, žemas nedarbo lygis, stabilios kainos yra ir toliau bus pagrindiniai Vyriausybės ekonominės politikos tikslai 7. Ypač didelis dėmesys bus skiriamas investicijų į regionų centrus, <....> su aukštu nedarbo ar žemu technologiniu lygiu, investuojant į plėtros agentūras bei šalies 	<p>Teikti didesnes teises ir atsakomybę bendruomenėms veikti socialinės rūpybos, nusikalstamumo prevencijos, užimtumo ir kitose srityse.</p>	<p>Siekiant užkirsti kelią ilgalaikiam nedarbui, socialinė parama turi būti susieta su visuomenei naudingų darbų. Dėl to turi būti pertvarkoma viešųjų darbų kūrimo ir naudojimo sistema</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. DIDESNIS UŽIMTUMAS IR SOCIALINĖS ATSKIRTIES MAŽINIMAS 2. Darbo patirties įgijimui turi būti skatinama savanoriškųjų darbų atlikimo praktika jaunimo tarpe, tokiu būdu didinant jaunimo užimtumą, aktyvumą bei jų socialinę integraciją 3. Skatindami jaunimo užimtumą, daugiau investicijų skirdami švietimui modernizuoti 4. Skatinsime kultūros iniciatyvų įvairovę, vaikų ir jaunimo užimtumą per edukacines programas muziejuose, bibliotekose, kultūros paveldo objektuose 5. Sprendžiant jaunimo auklėjimo ir laisvalaikio užimtumo problemas, prioritetas bus skiriamas masinio sporto programoms finansuoti 	<ol style="list-style-type: none"> 1. esminis akcentas yra kuo didesnio visuomenės narių užimtumo bei jų solidarumo dalyvaujant socialinio draudimo - senatvės pensijų, sveikatos, ligos ir motinystės, nedarbo ir profesinių ligų bei kitose programose užtikrinimas. 2. Taikyti mokesčių lengvatas toms įmonėms, kurios steigia naujas darbo vietas ir į jas priima bedarbius arba asmenis, kuriems stinga valstybinio socialinio draudimo darbo stažo 3. Rengti ir remti programas, skirtas kooperatyvų, asociacijų kūrimuisi ir veiklai, užimtumo ir darbo vietų kūrimo iniciatyvoms bei dalyvavimui sprendžiant vietos problemas kaimo vietovėse

5. Priedas. Socialinės sanglaudos veiksnių paminėjimai partijų rinkiminėse programose 2004 m.

Kategorijos	LSDP	TS	LiCS	LKD
	<p>atstovavimą užsienyje</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Socialdemokratų ir socialliberalų koalicinė Vyriausybė nuosekliai įgyvendins aktyvią užimtumo bei žmogiškųjų išteklių plėtros politiką, kad kiekvienas norintis ir galintis dirbti mūsų šalies žmogus tėvynėje rastų savęs vertą darbą 2. Vyriausybė sudarys verslui palankias sąlygas, kad per ateinančius ketverius metus šalyje būtų sukurta ne mažiau kaip 150 tūkstančių darbo vietų, ypač Lietuvos miesteliuose ir kaimuose. Ten užimtumui reikia skirti ypač daug dėmesio 3. Bus skatinamos vietinės iniciatyvos, intensyviai vykdomos užimtumo programos, tam efektyviai panaudojamos Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšos 4. Vyriausybė skatins visų valdžios ir pačių jaunimo organizacijų susitelkimą ugdant jaunimo pilietiškumą, sprendžiant jaunimo problemas karo prievolės atlikimo, švietimo ir mokslo, užimtumo ir apsirūpinimo būstu, laisvalaikio ir kultūros, socialinės ir sveikatos apsaugos, sporto, nusikalstamumo prevencijos ir kitose srityse 5. Rengdama ir vykdydama užimtumo ir socialinės apsaugos priemones, ji nuolat bendradarbiaus su socialiniais partneriais – darbdavių ir profsąjungų bei kitomis darbuotojų organizacijomis, įvairiomis nevyriausybėmis organizacijomis, atstovaujančiomis socialinių grupių interesams. 6. Tinkamas ES teikiamos paramos 			

5. Priedas. Socialinės sanglaudos veiksnių paminėjimai partijų rinkiminėse programose 2004 m.

Kategorijos	LSDP	TS	LiCS	LKD
	<p>administravimas spartins perėjimą prie žinių ekonomikos, BVP augimą, aukštesnį gyvenimo lygį, didesnę užimtumą ir visų Lietuvos gyventojų gerovę, mažins gyvenimo lygio skirtumus tarp atskirų Lietuvos regionų.</p> <p>7. Didesnis užimtumas kaimo vietovėse</p> <p>8. prioritetas teikiamas kaimo turizmo plėtrai. Pasinaudojus parama, padvigubės kaimo turizmo sodybų. Padvigubėjus lankytojų jose skaičiui, pagerės kaimo žmonių užimtumas ir padidės jų pajamos;</p>			
Tolerancija	<p>1. Bus gerbiamos pagrindinės demokratinės vertybės: žmogaus orumas, laisvė, lygybė, teisingumas, teisėtumas, tolerancija ir solidarumas</p> <p>2. sudaryti tinkamas sąlygas teismuose, kad būtų užtikrintos lygios galimybės asmenims, neatsižvelgiant į jų tautybę, lytį, įsitikinimus, ginti savo teises ir teisėtus interesus bei siekti teisingumo</p>	0	Sudarysime sąlygas, užtikrindami paramą Lietuvos tautinių mažumų veiklai, tradicijoms ir papročiams puoselėti.	<p>1. Siekiame, kad visuomenė būtų pliuralistinė, tolerantiška ir atvira, skatiname pilietinį aktyvumą</p> <p>2. Nustatyti aiškias ir veiksmingas ribas tarp ekonominės imigracijos ir pagalbos politiniams pabėgėliams</p> <p>3. Lygiai taip vertiname ir kitų Lietuvoje pripažintų tradicinių konfesijų bendruomenių vaidmenį.</p>
Pasitikėjimo institucijomis skatinimas	<p>1. Kad asmenys labiau pasitikėtų valstybės institucijomis, bus taikomos paprastesnės sprendimų priėmimo procedūros. Jos bus lanksčios, skaidrios ir viešos, kad kiekvienas suinteresuotas asmuo turėtų realią galimybę sužinoti, kokiais argumentais grindžiamas</p>	<p>1. Ypatingą teisingumo poreikį mūsų visuomenėje rodo didžiulis nepasitikėjimas valdžia, politinėmis partijomis ir iš to išplaukiantis <i>nepasitikėjimas sava valstybe</i>. Žmonių nepasitikėjimo valstybe priežastis – teisingumo stoka</p> <p>2. Visuomenei valstybė reikalinga ir kaip autoritetas, ginantis jos bendrąsias vertybes.</p>	<p>1. Valdžia neturi trukdyti žmonėms patiems kurti savo gyvenimą – saugų, pasiturintį ir laimingą</p> <p>2. Metas pereiti prie kitokių valstybės piliečių ir valdžios santykių. Santykių, kai pagrindinis ir svarbiausias sprendimus priimančias subjektas</p>	<p>1. Siekiame puoselėti sutarimą ir pasitikėjimą visuomenėje. Esame įsitikinę, kad tautos santarvė gali būti atkurta tik teisingumo ir moralės pagrindais</p> <p>2. Visuomenės tarpusavio</p>

5. Priedas. Socialinės sanglaudos veiksnių paminėjimai partijų rinkiminėse programose 2004 m.

Kategorijos	LSDP	TS	LiCS	LKD
	<p>vieno ar kito sprendimo priėmimas.</p> <p>2. užtikrinti visuomenės pasitikėjimą finansų rinka, finansinių paslaugų įvairovę bei prieinamumą.</p> <p>3. Kad visuomenė labiau pasitikėtų valstybės ir savivaldybių institucijomis, didėtų valstybės tarnautojų autoritetas, jų atsakomybė, būtų užkirstas kelias korupcijai atsirasti ir plisti, bus tobulinama teisinė bazė, reglamentuojanti valstybės tarnautojų etiką</p> <p>4. Tik gerai aprūpintas ir parengtas karys gali pateisinti tiek visuomenės pasitikėjimą kariuomene, tiek sąjungininkų pasitikėjimą Lietuvos valstybe</p>	<p>3. Valdžios autoritetą reikia užsitarnauti sąžiningu darbu, jį reikia ginti ir nuo nepagrįstų įtarinėjimų, ir nuo pagundų pasinaudoti valdžios teikiamomis galimybėmis.</p> <p>4. Bažnyčia – moralinis autoritetas</p> <p>5. atgaivinti visuomenės pasitikėjimą tradicine europietiška politika ir užtikrinti visuomenės stabilumą,</p> <p>6. Būtina pertvarkyti valstybės biurokratinį valdymą. Tuo pačiu tai būtų ir pasitikėjimo valstybe bei valdžia, jos autoriteto atkūrimo programa.</p> <p>7. Taigi jeigu šeima, mokykla, bažnyčia, bendruomenė yra silpnos, ugdydamos moralines pasitikėjimo ir bendruomeniškumo vertybes, tai ir turime „silpną visuomenę“.</p> <p>8. Bendruomenė – pasitikėjimo ugdymo mokykla</p> <p>9. Valstybinės bendruomenių vystymo politikos tikslas – skatinti bendruomeniškumą (socialinio kapitalo) plėtrą, ugdyti pilietiškumą, pasitikėjimo vertybes visuomenėje, siekti bendruomeniškesnės savivaldos.</p> <p>10. siekti atkurti visuomenės pasitikėjimą valstybės institucijomis.</p> <p>11. įgyvendinti veiksmingas politinės sistemos apsaugos nuo korupcijos priemonės:</p> <p>12. remiantis kitų šalių patirtimi, rengti ir įgyvendinti korupcijos prevencijos teisės saugos institucijose strategiją,</p> <p>13. radikalčiai mažinti korupciją valstybės valdyje;</p> <p>14. pasiekti, kad po 4 metų, įgyvendinus naujosios viešosios vadybos principus, pagal „Transparency International“ Korupcijos indeksą Lietuva iš dabartinės keturiasdešimtos vietos atsidurtų pirmajame dvidešimtuose, tarp mažiausiai korumpuotų</p>	<p>yra žmogus. Santykių, kai valdžia yra talkininkė ir partnerė</p> <p>3. LiCS pasisako už tokią sveikatos politiką, kuri skatintų gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir prieinamumą, visus sveikatos priežiūros sistemos dalyvius atsakingai dalyvauti saugant žmonių sveikatą ir teikiant sveikatos priežiūros paslaugas, užtikrintų pacientų teises, padėtų įveikti sistemos uždaramą ir kitus korupciją sveikatos priežiūros srityje skatinančius reiškinius</p> <p>4. Kryptingai kovodami su korupcija, sieksime užtikrinti aiškią ne tik moralinę, bet materialinę kiekvieno pareigūno atsakomybę už savo veiksmus.</p> <p>5. Siekdami pakirsti korupcijos šaknis, kryptingai dirbsime valstybės institucijų galių ribojimo linkme</p>	<p>pasitikėjimas atsiranda tik esant teisingiems, aiškiems ir visiems vienodai privalomiems mokesčių principams</p> <p>3. politinės valdžios galia neturi peržengti dorinės santvarkos ribų</p> <p>4. Visuomenei tarnaujanti valdžia</p> <p>5. Bažnyčia yra moralinis autoritetas</p> <p>6. Įgyvendinti radikalias korupcijos prevencijos priemonės visose valstybės valdymo grandyse</p>

5. Priedas. Socialinės sanglaudos veiksmų paminėjimai partijų rinkiminėse programose 2004 m.

Kategorijos	LSDP	TS	LiCS	LKD
Labdaros skatinimas	0	valstybių; socialinę paramą plačiau sieti su piliečių ir įmonių labdara, visuomeniškai naudingų darbų;	0	0
Mokymasis visą gyvenimą	Kiekvienas pilietis galės mokytis visą gyvenimą	<ol style="list-style-type: none"> 1. bendrojo lavinimo mokyklas, ypač kaime bei mažesniuose miestuose, paversti „mokymosi visą gyvenimą“ programos įgyvendinimo branduoliais; 2. sparčiai plėtoti „Mokymosi visą gyvenimą“ infrastruktūrą; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Švietimo ir profesinio rengimo sistemų pritaikymas prie mokymosi visą gyvenimą, integravimosi į darbinę veiklą ir visuomenę skatinimas investuojant į žinias ir kompetencijas; 2. Įgyvendinant mokymosi visą gyvenimą strategiją, užtikrinti, kad švietimo sistema sudarytų galimybes kiekvienam piliečiui naudotis jos paslaugomis pagal atskiroms amžiaus grupėms (ikimokyklinio amžiaus vaikams, vaikams ir jaunimui, suaugusiesiems, pensinio amžiaus žmonėms) parengtus modelius. 	0
Socialinė darna	<ol style="list-style-type: none"> 1. Socialdemokratų ir socialliberalų koalicinė Vyriausybė nuosekliai skatins socialinį dialogą ir sieks socialinės darnos 2. Siekiant socialinės darnos, bus derinami vartotojų ir gamintojų interesai ir vykdomi prisiimti įsipareigojimai, skatinama elektros gamyba naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, užtikrinant, kad „žaliosios“ elektros energijos dalis pasiektų 6-7 procentus 	0	<ol style="list-style-type: none"> 1. TOLYGI IR DARNI ŠALIES REGIONŲ PLĖTRA 2. Darni krašto raida, tausojančios technologijos, į aplinką išleidžiamų kenksmingų teršalų mažinimas ir prevencijos priemonės turi lemti Lietuvos žmonių gyvenimo kokybės gerėjimą 	Mūsų teisingumo samprata reiškia, kad kiekvienam asmeniui ir kiekvienai bendrijai turi būti garantuotos vienodos sąlygos naudotis laisve, o darnūs santykiai visuomenėje turi remtis bendros gerovės siekiu.

5. Priedas. Socialinės sanglaudos veiksmų paminėjimai partijų rinkiminėse programose 2004 m.

Kategorijos	LSDP	TS	LiCS	LKD
--------------------	-------------	-----------	-------------	------------